

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
MENŲ FAKULTETAS
MUZIKOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

ERIKA LUKŠAITĖ

Muzikos pedagogikos
magistrantūros studentė

**MUZIKINIO RAŠTINGUMO SVARBA
OPTIMIZUOJANT MOKYMO GROTI
FORTEPIJONU PARUOŠIAMĄJĮ ETAPĄ**

MAGISTRO DARBAS

Mokslinė vadovė
doc. Irina Kudinova

Šiauliai
2010

Lukšaitė E. **Muzikinio raštingumo svarba optimizuojant mokymo groti fortepijonu paruošiamąjį etapą.** Muzikos pedagogikos magistro baigiamasis darbas/ vadovė doc. I. Kudinova; Šiaulių universitetas, Menų fakultetas, Muzikos pedagogikos katedra. – Šiauliai, 2010.

SANTRAUKA

Sėkmingas muzikinio rašto įsisavinimas tai ne tik sėkmingo mokymosi groti fortepijonu veiksnys, pateiktas įdomiai ir žaismingai dar vaikystėje, tai gali būti ir būdas sudominti bei pritraukti vaikus mokytis muzikos. Ketverių metų vaikų amžius pasižymi aukštu imlumu bei įsiminimu. Praleistas šis periodas yra pagrindinė priežastis, dėl kurios nėra realizuojami įgimti gabumai ir polinkiai. Tai galima traktuoti, kaip aktualią pedagoginę problemą. Siekiant ją išspręsti reikėtų išnaudoti šį, patį imliausią vaikų amžių. Remiantis žaidimo principu, tokio amžiaus vaikams galima suteikti nemažai muzikinio rašto pažinimo žinių.

Tyrimo objektas – muzikinio raštingumo įtaka pradiniam mokymo groti fortepijonu etapui.

Tyrimo tikslas – atskleisti muzikinio raštingumo svarbą optimizuojant paruošiamąjį grojimo fortepijonu etapą.

Pirmajame darbo skyriuje analizuojama žmogaus muzikinio ugdymo samprata, bei jo ypatumai, antrajame skyriuje aptariami keturių – penkerių metų vaikų amžiaus tarpnių ypatumai, taip pat analizuojami sėkmingo muzikinio rašto įsisavinimo ir fortepijono pažinimo veiksniai, o trečiajame – aprašomas ugdomasis eksperimentas ir pateikiama „Muzikos rašto ir fortepijono pažinimo“ programa.

Ši programa – optimalus būdas žaismingai supažindinti vaikus su muzikinio rašto pagrindais ir įtraukti juos į muzikos pasaulį. Žinios vaikų nepervargina, yra įdomios ir nenuobodžios. Jas pateikiant vaikai nesupranta, kad vyksta mokymo procesas. Programa patikrinta vaikų darželyje „Žiogelis.“ Per vienerius mokslo metus vaikai buvo supažindinti su muzikinio rašto pagrindais, bei fortepijono klaviatūra. Didžioji dauguma vaikų šią informaciją priėmė ir daug ką įsiminė. Dirbant pagal šią programą vaikai paruošiami ir tikimasi, kad bus pritraukiami mokytis muzikos mokyklose. Jiems nebeturėtų kilti sunkumų mokantis muzikinio rašto, kai jis pateikiamas akademiškai, o taip pat susipažįstant su bet kuriuo klavišiniu instrumentu.

Luksaite E. **The Importance of Musical Literacy in Optimizing the Preparatory Stage of Learning to Play the Piano** Final Master's degree thesis of Pedagogy of Music / research advisor assoc. prof. I. Kudinova; Siauliai University, the faculty of Art, the department of Music Pedagogy.-Siauliai, 2010.

SUMMARY

Mastering of musical literacy is not just a factor of successful learning to play the grand piano, when presented in an engaging and playful manner already in childhood it may be a method for engaging and attracting the children to learn to play the grand piano. Children at age of four demonstrate high susceptibility and memorizing. If the latter period is missed it may become the main reason for non-realization of abilities and aptitudes. This might be treated as a relevant pedagogical problem. In pursuance of solving the latter one should make use of the most susceptible age of children. On the basis of the principle of game, children of such age may be awarded a wealth of knowledge on musical literacy cognition.

The object of the research – impact of musical literacy upon primary stage of teaching to play the grand piano.

The aim of the research – to reveal significance of musical literacy for optimizing preparatory stage of playing the grand piano.

The first part of the thesis analyses man's conception of musical education as well as peculiarities thereof, in the second part the peculiarities of a period of age of four-five as well as the factors of successful mastering of musical writing and cognition of the grand piano are discussed, and finally, in the third part educational research is described and program on "Cognition of Musical Writing and the Grand Piano" is presented.

The above program is an optimal way to introduce the children the basics of musical writing in a playful manner and to involve them into the world of music. Children are not overstrained with knowledge, they find them interesting and attracting. When presenting this knowledge, children do not perceive that educational process is in progress. The program was tested in kindergarten "Ziogelis". Within one academic year the children were introduced the basics of musical writing and the keyboard of the grand piano. The majority of children accepted the present information and absorbed rather a lot of it. Working on the basis of the present program the children are prepared and it is hoped that they will be attracted to learn at schools of music. Difficulties in learning musical writing should not arise anymore when it is presented in an academic way as well as learning to know any keyboard instruments.

TURINYS

IVADAS	5
1. MUZIKINIO UGDYMO TEORINĖS PRIELAIDOS	8
1.1. MUZIKINIO UGDYMO SAMPRATA	8
<i>1.1.1. Ugdymo funkcijos ir principai</i>	<i>15</i>
<i>1.1.2. Muzikinio ugdymo formos</i>	<i>16</i>
1.2. MUZIKINIO UGDYMO YPATUMAI IKIMOKYKLINIAME AMŽIUJE	20
1.3. ANKSTYVOJO MOKYMO PRANAŠUMAI	24
1.4. ANKSTYVOJO MUZIKINIO UGDYMO TURINYS FORTEPIJONO PAMOKOSE	28
2. PRADINIO MUZIKINIO UGDYMO OPTIMIZAVIMO BŪDAI IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS GRUPĖSE	31
2.1. KETURMEČIŲ – PENKIAMEČIŲ VAIKŲ AMŽIAUS TARPSNIŲ YPATUMAI	31
2.2. IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ MOKYMO GROTI FORTEPIJONU OPTIMIZAVIMAS	35
<i>2.2.1. Pedagogo asmenybė ir talentas</i>	<i>35</i>
<i>2.2.2. Mokinio sveikata</i>	<i>38</i>
<i>2.2.3. Muzikiniai vaikų gabumai</i>	<i>40</i>
<i>2.2.4. Ritminės klausos lavinimas</i>	<i>44</i>
<i>2.2.5. Ugdomoji aplinka</i>	<i>46</i>
<i>2.2.6. Muzikinio rašto pažinimas</i>	<i>48</i>
2.3. MUZIKINIO RAŠTO PAŽINIMO KOMPONENTAI	50
<i>2.3.1. Muzikos teorija</i>	<i>50</i>
<i>2.3.2. Instrumento pažinimas ir muzikavimas</i>	<i>51</i>
<i>2.3.3. Ritminis ugdymas</i>	<i>54</i>
<i>2.3.4. Dainavimas ir muzikos klausymasis</i>	<i>56</i>
3. UGDOMASIS EKSPERIMENTAS PANAUDOJANT AUTORINĘ PROGRAMĄ	59
3.1. AUTORINĖS PROGRAMOS „MUZIKOS RAŠTAS IR FORTEPIJONO PAŽINIMAS“ TURINYS, TIKSLAI IR UŽDAVINIAI	59
3.2. AUTORINĖS PROGRAMOS „MUZIKOS RAŠTAS IR FORTEPIJONO PAŽINIMAS“ METODINIAI PAAIŠKINIMAI	65
3.3. UGDOMOJO EKSPERIMENTO ORGANIZAVIMAS IR APRAŠYMAS	70
3.4. UGDOMOJO EKSPERIMENTO APIBENDRINIMAS	92
IŠVADOS	94
REKOMENDACIJOS	95
LITERATŪRA	96
PRIEDAI	99

IVADAS

Temos aktualumas. „Muzika ne tik auklėja, bet ir lavina žmogų“, – teigia E. Balčytis (1986, p.12). Norint, kad muzikinis auklėjimas vyktų sklandžiai, o ugdymo rezultatai būtų sėkmingi, siūloma jį pradėti kuo anksčiau. Muzikinį auklėjimą pradėjus dar nuo embrioninio periodo, vaikai gimsta fiziškai bei psichiškai stipresni, gabesni visiems dalykams, muzikalesni. Kuo vėliau vaikai įsilieja į muzikinį ugdymą, tuo didesnis pavojus išskyla nepastebėti ir neišnaudoti vaikų gabumų. Tarp tų, kas muzikos mokytis pradeda po dešimties metų, žymių muzikantų praktiškai nėra. T. B. Judovina – Galperina (2002) teigia, kad vaiko ugdymas priklauso nuo to, kaip anksti jis panyra į muzikos pasaulį. Geriausia muzikinį ugdymą pradėti ne vėliau, kaip nuo trijų – ketverių metų. Autorė įsitikinusi, kad muzikos užsiėmimai gerina vaikų charakterį ir teigiamai veikia jų psichologinę būseną.

Trijų – ketverių metų amžiaus vaikai, patirdami muzikinių išpūdžių, įsitraukę į muzikinę veiklą, ugdo savo muzikinę kultūrą. Vaiko muzikinė kultūra apima visą jo muzikinę veiklą: girdėjimą, išgyvenimą, judėjimą pagal muziką, muzikos reiškinių supratimą, muzikos atlikimą, kūrybą, saviraiškos galimybes. O pats svarbiausias vaiko muzikinės kultūros požymis – jo teigiamas emocinis ir pažintinis santykis su muzika, noras ja užsiimti. Ankstyvasis muzikinės kultūros puoselėjimas, turi teigiamos įtakos ir intelekto vystymuisi. Beveik visi ikimokyklinio amžiaus vaikai savarankiškai domisi muzika. Taigi, ikimokyklinis amžius – puikus metas pasinaudoti šiuo vaikų susidomėjimu ir įtraukti juos į muzikos pasaulį. Kuo anksčiau tai bus padaryta, tuo didesnė tikimybė laiku pastebėti ir atskleisti vaikų įgimus muzikinius gabumus.

Savo vystymosi laikotarpiu vaikas pereina keletą kritinių periodų. Jeigu pažintis su muzika prasideda nuo trijų – ketverių metų, viename iš intensyviausių kritinių periodų, įvyksta įsiminimas arba impresingas. Impresingas – tai išorinės aplinkos poveikis jautriausiam vystymosi periodui, galintis kai kuriais atvejais nulemti visą tolesnį žmogaus gyvenimą. Nesavalaikė pradžia, praleistas kritinis periodas – tai ir yra tos pagrindinės priežastys, dėl kurių taip retai atsiskleidžia ir dar rečiau yra realizuojami įgimti gabumai ir polinkiai.

Visas keturmečių mokymo procesas turėtų remtis žaidimu. Žaidimas, kaip teigia D. Gailienė (2004), nėra tuščias laiko švaistymas, nes žaidžiant lavėja vaiko fizinės ir psichinės funkcijos, sukaupiamas patyrimas, žinios, įgyjama tam tikrų įgūdžių, išmokstama vaidmenų, elgesio normų. Pirmieji vaiko žaidimai susiję su motorinių funkcijų lavėjimu. Žaisdamas su įvairiais daiktais vaikas lavina pirštų miklumą, judesių koordinaciją, o vėliau tai gali būti vertinga mokant groti fortepijonu. Kad žaidimas padeda įgyti naujų žinių pritaria ir R. Žukauskienė (1998). Ji teigia, kad būtent dėl tokios patirties vaikas išmoksta bendrauti su kitais ir veikti nepriklausomai nuo kitų. Z. Rinkevičius (2002) taip pat sutinka, kad vaikystėje vaiko

veikloje vyrauja žaidimas. Tai pagrindinė vaiko veikla, kurioje formuojasi kitos veiklos rūšys. Žaidime ima reikštis mokymosi momentai: plėtojasi ir gilėja jausmai, ugdoma vaizduotė gebėjimai lyginti, pasirodo apibendrinimo požymių, turtėja muzikos intonacinės kalbos pajautimas ir leksinė kalba. Žaidime vaiko intelektas glaudžiai susijęs su emocijomis, vaizduotės veikla.

Siekiant kuo produktyviau vaikams perteikti žinias, nesukeliant įsisavinimo sunkumų, būtina pasinaudoti trijų – keturių metų amžiumi, kuomet vaikai įsimena geriausiai. Norint, kad vaikai nesuprastų, jog vyksta mokymo procesas, žinias reikėtų pateikti vaizdžiai, jas įsisavinti žaidžiant, neapsunkinant ir nepervarginant. Būtina atsižvelgti į tai, kad eiliuota forma pateikiamas žinias vaikai įsimena kur kas lengviau. Tokiu būdu ne tik būtų suteikiamos žinios, bet kartu siekiama pritraukti vaikus mokytis muzikos mokyklose. Beveik visose ikimokyklinio ugdymo įstaigose muzikinio užsiėmimo metu vaikams akompanuojama pianinu. Tai instrumentas su kuriuo vaikai susipažįsta pirmiausiai. Vaikai juo noriai domisi, prieina ir pamėgina kažką paskambinti. Pasinaudojant šiuo ikimokyklinukų susidomėjimu galima vaikus po truputį supažindinti su šiuo instrumentu, muzikinio rašto pagrindais, klavišinių instrumentų klaviatūra ir tokiu būdu juos sudominant įtraukti į muzikos pasaulį. Šis procesas palankus dar ir tuo, kad nereikalauja papildomo tėvų laiko, papildomų išlaidų.

Grojimas fortepijonu labai daug duoda žmogui: visų pirma tai savišvietos dalis ir tam tikrų savybių lavinimas. J. Karalienė (1998, p. 93) teigia: „fortepijono pamoka – tai ne tik skambinimo įgūdžių formavimas, bet ir asmenybės ugdymas, kur nemažą vaidmenį vaidina mokinio jausmai, individualios savybės, tinkama atmosfera. Visi žinome koks vertingas visuomenėje yra kūrybingas žmogus – išsilavinęs, pasitikintis savimi, turintis turtingą vaizduotę, išvystytą intenciją, puikius profesinius įgūdžius“. Grojimas moko susikaupti, koncentruoti dėmesį, lavina vaizduotę, muzikinį analitinį mąstymą, moko ilgiau pabūti tyliai ir ramiai, lavina judesių koordinaciją.

Tyrimo problema. Ketverių metų vaikų amžiaus periodas charakterizuojamas aukštu imlumo lygiu ir ryškiai pasireiškiančia smegenų plastika. Jeigu pažintis su muzika prasideda nuo trijų – keturių metų, viename iš intensyviausių kritinių periodų, įvyksta įsiminimas, tai – aktyvuojantis išorinės aplinkos poveikis jautriausiam vystymosi periodui ir kai kuriais atvejais nulemiantis visą tolesnį žmogaus gyvenimą. Praleistas šis periodas yra pagrindinė priežastis, dėl kurios nėra realizuojami įgimti gabumai ir polinkiai. Tai galima traktuoti, kaip pedagoginę aktualią problemą. Siekiant ją išspręsti, būtina išnaudoti šį, patį imliausią vaikų amžių. Remiantis žaidimo principu, tokio amžiaus vaikus galima išmokyti kur kas daugiau nei siekiama ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Vaikams būtų ne tik suteikiama daugiau žinių, bet kartu jie

pritraukiami mokytis muzikos, o žmonės užsiimantys muzika visada yra kultūringesni, jautresni, dvasingesni bei intelektualesni.

Darbo naujumas. Pirmą kartą rengiama autorinė programa įtakojanti paruošiamąjį grojimo fortepijonu etapą, vaikų darželio ketverių metų vaikams, kurioje jie mokomi tiek muzikinio rašto, tiek fortepijono pažinimo.

Tyrimo objektas – muzikinio rašto įtaka pradiniam mokymo groti fortepijonu etapui.

Tyrimo tikslas – atskleisti muzikinio raštingumo svarbą optimizuojant paruošiamąjį grojimo fortepijonu etapą.

Hipotetinė prielaida. Tikėtina, kad muzikinio rašto mokymą pradėjus ketverių metų amžiuje, žinias pateikiant eiliuotai, vaizdžiai ir įdomiai, vaikai jas įsisavins lengviau ir greičiau. Vėliau mokantis muzikos mokyklose, kuriose žinių kiekis yra didelis ir pateikiamas akademiškai, vaikams nekils sunkumų.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) apibrėžti muzikinio ugdymo sampratą ir funkcijas;
- 2) apžvelgti Lietuvos ir užsienio fortepijono mokymo metodikas;
- 3) sudaryti autorinę programą, parengti eksperimentą.

Tyrimo metodai:

- 1) mokslinės: psichologinės, pedagoginės ir metodinės literatūros studijavimas;
- 2) autorinės programos rengimas;
- 3) ugdomasis eksperimentas;
- 4) stebėjimo apibendrinimas.

Tyrimo etapai:

- Pirmajame tyrimo etape (I magistro studijų semestras) – analizuojama mokslinė: pedagoginė, metodinė ir psichologinė literatūra.
- Antrajame etape (II semestras) – kuriama autorinė „Muzikinio rašto ir fortepijono pažinimo“ programa, rašoma teorinė darbo dalis.
- Trečiajame etape (III magistro studijų semestras) – vaikų darželyje „Žiogelis“ dirbama pagal autorinę programą, aprašomas stebėjimas.
- Ketvirtajame etape (IV semestras) – dirbama pagal autorinę programą vaikų darželyje, aprašomas stebėjimas, parengiamas magistro darbo švarraštis.

Darbo struktūra – darbą sudaro santrauka, įvadas, trys skyriai, autorinė programa, literatūros sąrašas, priedai.

1. MUZIKINIO UGDYMO TEORINĖS PRIELAIIDOS

1.1. Muzikinio ugdymo samprata

„Ugdymas – asmenybę kuriantis žmonių bendravimas sąveikaujant su aplinka bei žmonijos kultūros vertybėmis. Ugdymas – bendriausia pedagogikos kategorija, apimanti auginimą, švietimą, mokymą, lavinimą, auklėjimą ir formavimą. Šias ugdymo sąvokas sieja komplementarus ryšys – jos viena kitą papildo ir sukuria naujas sąvokas, skiriamas auklėjamasis mokymas, lavinamasis mokymas ir lavinamasis auklėjimas” – teigia L. Jovaiša (2007, p.311).

Skirtingi mokslininkai, skirtingai apibrėžia ugdymo sąvoką. Vieni labiau pabrėžia ugdytojo ir ugdytinio bendravimą, kiti ugdytojo ir ugdytinio sąveiką, treči – ugdymo tikslus, tačiau visi mokslininkai pripažįsta, kad ugdymas yra ypatingas procesas, kuriame bendravimas nėra savitiksliis.

Labiausiai ugdymo procese mokslininkai akcentuoja žmogaus pažinimą. Pasak K. Pukelio (1995), bendravimas yra tikslingas ir vyksta kultūrinių vertybių pagrindu, kurios yra kruopščiai parinktos, atsižvelgiant į brandą ir ugdymo tikslus. Pasak mokslininko, labai svarbu, kad mokytojas pažinotų vaiko prigimtį ir suvoktų jo gyvenimo tikslus. Nuomonei, kad būtina visapusiškai pažinti ugdytinį pritaria L. Jovaiša (2002). Pagal šį autorių, žmogus gimsta su atitinkamais paveldėtais ir įgimtais pradmenimis, kurie lemia jo vystymąsi ir ugdymą. Iš tėvų paveldimi morfologiniai, fiziologiniai ir biopsichiniai ypatumai. Vadinasi žmogaus fizinį ir psichinį vystymąsi lemia įgimti pradmenys. Autoriams pritaria ir V. Jakavičius (1996), teigdamas, jog žmogus yra pats sudėtingiausias pasaulio reiškinys, jis yra daugelio mokslų objektas: fiziologijos ir anatomijos, sociologijos, logikos, psichologijos, socialinės psichologijos ir kt. Skirtingi mokslai, žmogų tyrinėja skirtingais aspektais. Pedagogikos mokslui žmogus yra vientisas ir nedalomas, tad ugdytojui svarbu pažinti žmogaus įvairiapusiškumą, vystymąsi bei kaitą.

Kitą labai svarbų aspektą ugdymo procese, mokslininkai išvelgia asmenybės kūrimą. Pasak L. Jovaišos (2002) ugdymas – tai žmogaus pilnutinio gyvenimo kūryba jo paties jėgomis, aprūpinant jį saviraiškos priemonėmis. Anot V. Jakavičiaus (1996) ugdymas – asmenybės savikūrą skatinantis žmonių bendravimas, sąveikaujant su aplinka bei kultūros vertybėmis. Visa ugdymo prasmė yra skatinti žmogaus psichinį, socialinį, tobulėjimą. Kitaip tariant, pasak mokslininko, ugdymo prasmė – kurti asmenybę. V. Rajeckas (2002) teigia, kad tikslinga pagrindiniu jaunosios kartos ugdymo tikslu laikyti visapusiškos, humaniškos,

demokratiškos, aukštos tautinės savimonės asmenybės ugdymą. Šis ugdymo tikslas, pasak mokslininko, sietinas su humanizmo idealu – laisva asmenybė laisvoje visuomenėje, kurioje svarbiausia vertybė – žmogus. Ugdymas šiuo atveju suprantamas kaip asmenybės visapusiškumo siekimas, kitaip tariant savarankiškumo ir aktyvumo skatinimas, asmenybės visų fizinių ir psichinių galių tobulinimas, įtraukimas į visuomenės bei tautos gyvenimą. Todėl, pasak mokslininko, ypač svarbu sudaryti kuo geresnes sąlygas kiekvienos asmenybės saviraiškai, formuojant atsakomybę, skatinant iniciatyvą, siekiant geresnio išsilavinimo. Autorius pabrėžia, kad gyvenime įvairūs veiksniai riboja ir trukdo ugdyti tokią tobulą ir idealią asmenybę, tačiau žmogus, anot mokslininko, privalo suprasti savo atsakomybę, pareigas valstybei, tautai, visuomenei. Ideali asmenybės vaizdinys, pasak autoriaus, skatina ieškoti būdų, kaip tobulinti jaunosios kartos ugdymą.

Anot L. Jovaišos (2001), ugdymas vyksta pedagogui ir ugdytiniui bendraujant, kai dominuoja sistemos objektas – subjektas santykiškai, vertybių sistemos bei sąvokos, sudarančios idealų bendravimo turinį. Todėl kiekvienas pedagoginis susitikimas yra transcendentinis aktas, nes peržengia iš realistinės į idealistinę tikrovės sritį. Pedagoginis susitikimas yra kompleksinis įvykis, objektyviai suvokiamas ir subjektyviai išgyvenamas. Mokslininkas akcentuoja, jog ugdymas yra ilgalaikis asmenybės kūrybos ir savikūros vyksmas. Tokia ugdymo samprata apima visą žmonių vidinį gyvenimą, kurio pamatas – mokslas, menas, gėris, gera sveikata ir dvasinė veikla. Nors ir tobuliausias bus mokymo ar auklėjimo turinys, priemonės, naudojamos per pedagoginį susitikimą, jei ugdymas nepažadins asmenybės dvasinių jėgų, jeigu jis nebus dvasingas, veltui visos pastangos. Ugdymas taps rutina, o dvasinis individo gyvenimas tik smuks.

Remiantis V. Aramavičiūtės (1998) mintimis, į ugdymą galima žiūrėti tiek iš objektyviosios, tiek iš subjektyviosios pusės. Kaip teigia mokslininkė, pirmuoju atveju ugdymas yra suvokiamas kaip asmens keitimo ir tobulinimo procesas, antruoju – kaip keitimosi ir tobulinimosi vyksmas, kaip saviugda arba savikūra.

Ugdymas dar suvokiamas ir kaip svarbiausios visuomeninės patirties perdavimas jaunajai kartai, siekiant ją kuo geriau parengti gyvenimui. Šią patirtį ir kultūrą jaunoji karta įgyja iš įvairių šaltinių visokiais keliais ir būdais. Jau nuo pat pirmųjų savo gyvenimo dienų, vaikai stebėdami aplinką ir bendraudami su artimaisiais, daug pamato ir sužino, o toliau augdami vis daugiau ir daugiau patiria bei suvokia. Vadinasi, asmenybę ugdo visa aplinka. V. Rajeckas (1999) akcentuoja, kad ugdymas atsiradęs kartu su žmogumi, yra tiesiogiai susijęs su visuomenės raida ir daugiausia lemia jos dabartį, raidą ir ateitį. Juk tam, kad žmonija galėtų tobulėti, vyresnioji karta turi perduoti patirtį jaunajai kartai, kitaip tariant, parengti vaikus ir jaunimą gyvenimui visuomenėje ir gamybinei veiklai. Tas rengiamas vyresniųjų patirties

perėmimas ir yra jaunosios kartos socializacija – individo tapsmas visuomenės nariu. Vadinasi, vyresnioji karta, siekdama pratęsti žmonijos egzistavimą, norėdama kuo geresnės ateities savo palikuonims, būtinai perduoda savo turimas žinias, gyvenimo supratimą ir įgytą patyrimą, ir jo dėka jaunoji karta pamažu įsitraukia į gyvenimą, tęsia žmonijos raidą. Perėmusi sukauptą patirtį ir tuo lyg atsistojusi ant vyresniosios kartos pečių, jaunoji karta tą patirtį turtina. Todėl nuo to, kaip parengta jaunoji karta gyvenimui ir veiklai, labai priklauso tolesnė visuomenės pažanga, tautos tęstinumas. Tai, kaip tik parodo, kad ugdymas yra ta lemiamą sąlyga, tas veiksnys, kuris padeda išsaugoti ir plėtoti gamybinę bei moralinę visos žmonijos ar atskiros tautos patirtį bei jos kultūrą.

V. Jakavičius (1996) teigia, kad ugdytojas sąveikaudamas su ugdytiniu, siekia ugdytinį paveikti tam tikru tikslu, kurį ne visada žino ugdytinis. Todėl ugdymas apibrėžiamas kaip ugdytojo ir ugdytinio pedagoginė sąveika. Šios sąveikos dėka ugdytinis išmoksta bendrauti, dirbti bei orientuotis pasaulyje. Nors ugdymo sąvoka yra traktuojama nevienareikšmiškai, tačiau visada pabrėžiamas siekis, kad jaunoji karta perimtų svarbiausią žmonijos patirtį.

Ugdymas, kaip kryptinga, siekianti atitinkamų mokytojo ir jo vadovaujamų mokinių bendrų tikslų veikla, remiasi tam tikra ugdymo teorija ir yra orientuojama į jos realizaciją praktikoje. Savo ruožtu kiekviena ugdymo teorija yra tam tikros filosofijos išvestinė. Tokiu būdu ugdymo praktika per ugdymo teoriją susisieja su filosofija. Ugdymo paskirtis – pačias išmintingiausias filosofines nuostatas paversti augančios kartos savastimi. Jeigu filosofai išmąsto ir suformuluoja įvairias vertybines sistemas, tai pedagogo uždavinys – šias vertybes įdiegti į gyvenimo praktiką per augančios kartos ugdymą. Juk norint ką nors naują įvesti į gyvenimą, pirmiausiai reikia įvesti į mokyklą. Vadinasi, mokytojas turi ne tik gerai žinoti išmintingiausias filosofines nuostatas, bet ir sugebėti įkūnyti jas auklėtinio asmenybėje – teigia K. Pukelis (1998).

Ugdymo proceso sėkmę didžia dalimi lemia ugdytinių ir ugdytojų dvasinis nusiteikimas, kurį sukelia vienoks ar kitoks susitikimo įvykių lūkestis – teigia L. Jovaiša (2001). Visais atvejais siektina, kad ugdytojų ir ugdytinių lūkesčiai, santykiai ir nusiteikimas būtų emociškai pozityvūs. Nuo jų priklauso viso pedagoginio bendravimo likimas ir perspektyvos. Ugdytojo pareiga – taip organizuoti ugdymo procesą, kad būtų maksimaliai atsižvelgiama į visas augančio organizmo savybes, laikomasi visų vaiko sveikatą saugančių bei stiprinančių reikalavimų.

G. Gedvilienė (2007) teigia, kad asmenybės ugdymui didelę reikšmę turi endogeniniai ir egzogeniniai veiksniai. Endogeniniai veiksniai yra vidiniai ir dvejopi: biologiniai ir psichologiniai. Biologiniams veiksniams priskiriama: genetika, centrinė nervų sistema, biocheminiai veiksniai, bendra kūno sveikatos būklė. Nuo sveikatos ypač priklauso

normalus fizinis ir dvasinis vystymasis. Vienas svarbiausių ir nepakeičiamiausių organizmo ir asmenybės plėtros veiksnių yra genetinis kodas, susidedantis iš tūkstančių genų. Visi šie biologinės kilmės veiksniai neveikia izoliuotai. Jie ne tik vienas su kitu susiję, bet ir veikia vienas kitą. Iš psichologinių veiksnių reikia paminėti svarbiausius: išmokimą, gabumus, intelektą, vidinius prieštaravimus. Išmokimo fiziologinis pagrindas yra refleksai. Jų pasireiškimas arba išnykimas nemaža dalimi lemia organizmo prisitaikymą prie aplinkos. Išmokimo varomoji jėga – poreikis. Poreikio skatinami veiksmai dėl tam tikrų aplinkos poveikių įgyja tikslingumą ir kryptį. Žmogus tokiu būdu išmoksta kalbėti, rašyti, skaičiuoti ir panašiai. Visa tai yra kūrybinės, kultūrinės ir socialinės raidos pagrindas. Su sėkmingu išmokimu susiję gabumai – gebėjimas lengvai, greitai ir gerai veikti. Dideli gabumai palengvina ugdymo raidą, užtikrina greitą ir gerą veiklos kokybę. Šalia gabumų esti sugebėjimai – socializuoti gabumai. Egzogeniniams veiksniams galima priskirti geografinę, gamtinę, socialinę kultūrinę aplinką. Tačiau svarbiausią reikšmę ugdytinio raidai, jo brandai vis dėlto turi šeima bei ugdymo institucijos. Būtent šeimoje ugdytinis įgauna bendravimo, normų bei vertybių pagrindus, o mokykloje – per ilgą laiką sukauptą kultūrinę patirtį. Be to, žmogų ugdo ir masinės informacijos priemonės: radijas, televizija, periodinė ir kitokia spauda. Visa tai – išoriniai veiksniai, veikiantys ugdymą.

Muzikinis ugdymas išplaukia iš bendrosios ugdymo sampratos. „Ugdymo turinys – bendra žinių, įgūdžių, gebėjimų, vertybių ir nuostatų sistema“ – teigia L. Jovaiša (2007, p.313).

Sunku paaiškinti, kas yra muzika, nes jos esmė beveik neapčiuopiama, tačiau remiantis E. Balčyčio (2002) mintimis, negalėdami paaiškinti muzikos dvasinės esmės, galime apčiuopti jos poveikį žmogui, jo sielai, jausmams, protui, galime konkrečiai kalbėti apie jos ugdomąsias galias ir reikšmes. Pasak profesoriaus, muzika nuo seniausių laikų buvo ir tebėra žmogaus susikaupimo, ilgesio, nusiramino šaltinis, ji skaidrina protą bei jausmus. Anot mokslininko, klausydamasis dvasingos muzikos, dainuodamas, žmogus džiaugiasi, gėrasi, susimąsto apie save, ne vieną apima gėrio jausmas, ryžtas nuveikti ką nors reikšminga, naudinga, pasiaukoti kitiems. E. Balčytis (2002) teigia, kad muzika ne tik tenkina asmens poreikius, bet kartu ir ugdo, lavina, auklėja, taurina, skatina būti geresniu. Taigi muzika yra neatskirama žmogaus kasdieninio gyvenimo dalis, jos reikšmė ir naudingumas neabejotinas, tačiau, tik meniška muzika ugdo doroviškai ir teikia auklėjamąją reikšmę. Nuomonei, kad muzika turi didelės įtakos lavinant žmogaus protą, sukeltiant sielos jautrumą ir gėrį, ugdant valią, tobulinant dorovingai bei dvasiškai, pritaria T. B. Judovina – Galperina (2002). Autorė mano, kad muzika įtakoja net vaiko išorę.

Muzikinis ugdymas, pasak Z. Rinkevičiaus (2006), – svarbiausioji žmonijos išlikimo, egzistencijos forma ir kartu žmogaus tapimo žmogumi kelias. Tampant žmogumi reikia įveikti daug silpnybių, žemų aistrų, savimeilės bei laisvės ir laimės pasiekimų kitų sąskaita. Įvairios silpnybės stabdo ir ardo dvasios raidą. Anot mokslininko, reikia kiek įmanoma keisti jas į atsakomybės už kitus ėmimąsi, kilniaširdiškumą, ir kantrybę. Kantrybė – tai ypatinga asmens galia, kuriai tobulėjant mažėja priešara tarp kūno ir dvasios, plečiasi ir gilėja nuoširdūs meilės ryšiai su žmonėmis, gyvūnija, gamta. Kilnumo jausmai ir nuostatos, kantrybė sugeba išsiveržti iš vulgarios kasdienybės ribų ir dvasia susiliesti su stebūklingu grožio pasauliu.

Anot Z. Rinkevičiaus (1998), muzikinio ugdymo samprata remiasi bendrąpedagogine samprata, kur mokslininkų teigiama, kad ugdymas, tai asmenybę tobulinantis žmonių bendravimas sąveikaujant su aplinka kultūros vertybių pagrindu. Muzikinis ugdymas, pasak autoriaus, tai pedagogo ir mokinio bendra veikla, siekiant kelti į aukštesnį lygį mokinio muzikinį suvokimą, muzikinį mąstymą, muzikos atlikimo sugebėjimus, muzikinius gabumus ir pačią muzikinę bei bendrąją kultūrą. Autorius nurodo, kad muzikiniu ugdymu siekiama turtinti žmogaus dvasinę, estetinę kultūrą bei žmogaus vidinį pasaulį. Kaip nurodo mokslininkas, muzikinis ugdymas, kaip ir bendrasis ugdymas, turi dvi ugdymo puses: išorinius muzikinio ugdymo veiksmus ir vidinius. Kitais žodžiais tariant, tai ugdytojo ir ugdytinio muzikiniai dvasiniai ir intelektualiniai veiksmai, kuriuos lemia išorinės bei vidinės veiklos santykis mokant ir auklėjant.

Muzikinio ugdymo procese tarp ugdytojo ir ugdytinio atsiduria muzika. Muzika kaip ir kitoks menas, pasak E. Veličkos (1995), nėra vien tik racionalistinės veiklos ir mąstymo produktas, joje koduojami tam tikri jausmai, santykiai bei dvasiniai ryšiai. Muzikinis ugdymas iš esmės tapatinamas su gebėjimu manipuliuoti muzikos kalba, reprodukuoti muzikos kūrinį. Viena vertus, anot Z. Rinkevičiaus (1998), apeinamos paties muzikos dalyko kultūrinės – dvasinės potencinės vertybės, antra vertus neįvertinama ugdytinio kaip asmenybės estetinio – dvasinio ugdymo galimybė ir būtinybė. O juk dvasingumas, anot L. Jovaišos (2001), esminis, svarbiausias žmogaus ugdymo požymis ir siekiamybė.

Z. Rinkevičius (2002) teigia, kad muzikinis ugdymas yra tikslingas ugdytojo ir ugdytinių bendravimas muzikos meno vertybių pagrindu siekiant, kad ugdytiniai įsisavintų meninius dvasinius turtus ir išsiugdytų kūrybinės muzikinės raiškos bei interpretavimo gebėjimus.

Muzikos ugdymo centre yra ugdytinis, kuris yra muzikinio ugdymo objektas ir subjektas. Remiantis Z. Rinkevičiaus (1998) mintimis, ugdymo objektu ugdytinio struktūroje, pasirenkama ne tai, kas jį reprezentuoja kaip asmenybę, o tai, kas jį išskiria kaip individą,

išmokusį priimti tam tikras žinojimo ir sugebėjimo vertybes. Kreipiamas dėmesys į ugdytinio mokymo(si), lavinimo(si) veiklos produktą, žinias, meninius gebėjimus.

Pasak A. Katinienės (1985), formuojant visapusę harmoningą vaiko asmenybę, labai svarbus muzikinis jo ugdymas. Autorė akcentuoja, kad muzika teigiamą poveikį turės tada, kai bus sukurtos atitinkamos pedagoginės sąlygos ir visa muzikinė veikla bus derinama atsižvelgiant į fizinius bei psichinius vaiko amžiaus ypatumus bei individualias savybes. Autorė teigia, kad muzikinis ugdymas, kaip viena pagrindinių estetinio auklėjimo sudedamųjų dalių yra labai svarbus elementas formuojant penkiamečio dvasinę kultūrą. Pasak autorės, muzikos kūriniai padeda ugdyti estetinius ir dorovinius jausmus, nes muzika pirmiausia suvokiama per emocijas. Penkiamečiai yra pajėgūs įsijausti į muzikos kūrinių nuotaiką, atlikdami kūrinus, ją perteikti ir vertinti. Klausydamiesi ir atlikdami prieinamus kūrinus, penkiamečiai įgyja žinių apie muziką, o taip pat lavina muzikinį skonį. Penkerių metų vaikai itin jautrūs grožiui, jie greitai įsijaučia į muzikos garsų sąskambius, plastiškų judesių grožį. Muzika ne tik ugdo vaiko estetinius jausmus, bet ir padeda formuoti kai kurias svarbias psichines savybes. Psichologų atlikti tyrimai rodo, kad muzikinėje veikloje ne tik lavėja vaikų muzikiniai gabumai, bet ir formuojasi tokios svarbios mokymuisi psichinės savybės, kaip vaizduotė, pastabumas, atmintis, dėmesys, nuovoka.

Žmogaus ugdymas vyksta šeimoje, mokykloje, bei visame socialiniame gyvenime, tačiau, pasak Z. Rinkevičiaus (1998), tai ne visada valdomas procesas. Tik mokykloje, anot mokslininko, muzikinis ugdymas įgyja valdomą pobūdį, kai sistemingai ir kryptingai mokoma, lavinama bei auklėjama. Veikla įmanoma pedagoginės sąveikos dėka dėl mokytojo ir mokinių bendradarbiavimo. E. Balčyčio (2002) teigimu, muzikinis ugdymas mokykloje turi laiduoti, kad mokiniai pajėgtų dalyvauti aplinkos muzikiniame gyvenime, muzika praturtintų savo asmeninį gyvenimą. Tam būtini muzikinės raiškos ir muzikinės kultūros pažinimo pagrindai, būtina lavinti muzikinius gebėjimus bei puoselėti muzikinius pomėgius. Muzikinis ugdymas turėtų būti kryptingas, o tam įgyvendinti labai svarbu apgalvotai pasirinkti metodus: jie turi būti pakankamai aiškūs ir turiningi, vengiantys informacijos perkrovos. Autorius akcentuojama, kad pati savaime mokinių muzikinė veikla ir muzikinių žinių įsisavinimas nelaiduoja efektyvaus ugdymo. Muzikinė veikla, be kitų tikslų, turėtų tenkinti ir muzikinės kalbos praktikos uždavinius, o muzikos žinios turėtų sietis su aukštesniais mąstymo įgūdžiais. Pasak E. Veličkos (2004), muzika yra nepaprastai panaši į kalbą. Kad suprastume muziką, turime mokytis muzikos kalbos, kaip ir gimtosios ar bet kokios kitos kalbos. Taigi, muzikinis ugdymas yra būtina harmoningo, visapusiško asmenybės ugdymo dalis.

J. Kievišas teigia (1997), jog muzikinis ugdymas yra glaudžiai susijęs su aplinka ir šis ryšys su aplinkos pažinimu realizuojamas suvokiant kūrinių turinį. Mokant muzikos, vaikas

įgyja patirtį ir galią muzikinėmis priemonėmis fiksuoti savo santykį su aplinka, išreikšti savo pojūtį, sampratą. Taigi turima aplinkos pažinimo patirtimi, autoriaus nuomone ne tik remiamasi, bet ji yra ir plėtojama.

Pagal A. Piličiauską (1998), muzikos pažinimas gali būti: intelektualusis (racionalistinis), intelektualiai (racionalistiškai) vaizdinis, vaizdinis, emociškai vaizdinis ir kompleksinis (harmoningasis). Intelektualaus kūrinų pažinimo būdo klausytojai dėmesį sutelkia į teorinių problemų nagrinėjimą, uždavinių, susijusių su muzikos kūrinio struktūra, forma, atlikimo kokybe sprendimu. Racionaliuoju būdu pažįstant muziką, lavinamas klausos jautrumas, mąstymas, vaizduotė, atmintis, ugdomas estetinis kūrinio formos pajautimas. Intelektualiai vaizdiniame muzikos pažinime taip pat aiškiai pasireiškia intelektas: pastangos atspėti kūrinio autorių ir pavadinimą, didelis dėmesys skiriamas intonacijų nacionalumui nustatyti, kūrinio temoms apibūdinti. Šalia šių profesinių problemų, iškyla ir vaizdiniai paveikslai, kurie toliau nėra plėtojami. Vaizdinio muzikos pažinimo atstovų mąstyme nėra požymių, būdingų jau aptartiems muzikos pažinimo būdams. Kad klausytojas išgyveno jausmus ar emocijas, galima tik intuityviai nuspėti. Toks muzikos pažinimas, kaip teigia autorius, lavina klausytojo vaizduotę, o ne jausmus. Emociškai vaizdinis muzikos pažinimas pasižymi aiškiai vyraujančiomis emocijomis, atminties vaizdiniais, plačiu išgyvenimų diapazonu: lyrinis susijaudinimas, svajonė su nerimu, baimės ir užsispyrimo pasireiškimas, blaškymasis ir pan. Paskutiniojo, kompleksinio (harmoningojo) muzikos pažinimo atstovų dėmesys daugiausiai krypsta į kūrinio meninės visumos suvokimą, emocinių išgyvenimų atskleidimą. Šio tipo atstovai siekia išsiaiškinti ir tai, kokiomis priemonėmis kompozitorius atskleidė kūrinio muzikinę visumą, muzikinio kūrinio esmę. Kompleksiniame muzikos pažinime ryškiai jaučiamas meninio ir kiek silpniau, intelektualiojo pažinimo simptomai.

Pasak J. Kievišo, Z. Jakštonienės, A. Bagdonienės, (2001) muzikinio ugdymo paskirtis yra atverti moksleiviui muzikos pasaulį, jo vertybių sistemos prasmę, kaip asmeninę, dorovinę, kultūrinę, socialinę vertybę. Viso šito autorių nuomone, tiesiogiai galime pasiekti remiantis menine veikla, muzikos kūriniais, o ne perteikinėjant užduotis skirtas lavinti specifinius įgūdžius. Kitaip tariant, svarbiausia muzikinio ugdymo paskirtis yra plėtoti žmogaus dvasinę kultūrą, kuri pasak L. Jovaišos (2001), yra asmenybės branduolys.

Apibendrinant galima teigti, kad ugdymas apima kasdienį žmogaus gyvenimą ir leidžia ugdytiniui siekti aukštesnio fizinio ir dvasinio gyvenimo, atitinkančio žmogaus, šeimos, tautos ir visuomenės idealus. Ugdymas vyksta dabartyje, tačiau visada yra orientuotas į ateitį. Didžiausias ugdymo tikslas – perduoti vyresniųjų sukauptą patirtį jaunajai kartai, įdiegti į jų kasdienį gyvenimą dvasines vertybes ir paruošti juos gyvenimui. Muzikinis ugdymas, pirmiausia yra žmogaus tapimas žmogumi. Jo dėka ugdoma didžiausia žmogaus galia –

kantrybė. Tik kantrus žmogus gali tobulėti bei tvirtai laikytis savo įsitikinimų. Muzika lavina, ugdo pačias svarbiausias savybes mokymuisi, formuoja dvasinę kultūrą. Jos dėka žmogus išauga dvasišku, kultūringu, tauriu, doru, užjaučiančiu bei harmoningu žmogumi.

1.1.1. Ugdymo funkcijos ir principai

Kaip nėra vieningos ugdymo sampratos, taip skirtingi autoriai skirtingai apibrėžia pagrindines ugdymo funkcijas. L. Jovaiša (2002) išskiria devynias ugdymo funkcijas, kurios pasak jo, yra komplementariai susijusios. Pačią pirmąją nurodo *veikdinimo* funkciją, kaip esminę, plėtojančią įgimtąjį žmogaus aktyvumą bei veiklumą, spontaniškumą ir kūrybingumą, padedančią įveikti fizinį ir dvasinį silpnumą. Antroji funkcija – *globojimas*, tai individo saugojimas, kad jis nepadarytų sau ir kitiems žalos. Ši ugdymo funkcija leidžia individui laikytis biologinės ir socialinės egzistencijos normų, reguliuoti elementarų elgesį savidrausmės, saiko pagrindu. Kita funkcija – *aprūpinimas*, tai realinių ir idealių gėrybių, reikalingų egzistencijos poreikiams tenkinti, teikimas. Dar kita funkcija – *mokymas* – metodiška pagalbos sistema individui ar grupėms, siekiančioms perimti kultūros ir sociumo vertybes, apimanti mokymosi motyvacijos formavimą ir išmokimo veiksmų organizavimą. Penktoji funkcija – *prusinimas*, tai mokymo funkcija, leidžianti formuoti individo kompetenciją ir inteligenciją. Šeštoji funkcija – *auklėjimas*, grindžiamas tiesos ir gėrio vertybėmis. Kita funkcija – *švietimas*, tai kultūrinės informacijos perdavimo, priėmimo ir grįžtamųjų ryšių organizavimas rengiant jaunimą ir suaugusiuosius socialiniam gyvenimui. Dar kita funkcija – *lavinimas*, tai psichinių galių ir praktinių mokėjimų ir įgūdžių plėtotė, kultūros žinių pagrindu. Ir paskutinioji funkcija – *formavimas*, tai ugdytinio veikdinimas, kuriuo įgyjama nauja fizinė ir psichinė, kultūrinė, dvasinė ir socialinė savybių kokybė. Ji yra reikalinga pilnutiniam asmenybės gyvenimui sociume. Tokį funkcinį ugdymą autorius siūlo apibrėžti, kaip žmogaus ar žmonių grupių veikdinimą, formuojant naujas jų savybes švietimo, mokymo, prusinimo ir lavinimo, aprūpinimo, globos ir auklėjimo procese.

Gedvilienė G. (2007) išskiria L. Jovaišos nepaminėtą *uginimo* funkciją. Autorė teigia, kad auginimas, tai šeimos, vaikų darželio, mokyklos veikla, sudaranti materialines ir dvasines sąlygas žmogui bręsti. Kaip nurodo autorė, auginimas nenutrūksta net žmogui subrendus.

E. Balčytis (2000) išskiria tam tikrus muzikinio ugdymo principus, kuriais remiantis vyksta sėkmingas žmogaus muzikinis ugdymas. Patį pirmąjį principą mokslininkas įvardina *etninių muzikinio ugdymo ištakų* principu. Pasak autoriaus, žmogus mokosi protauti, reikšti mintis žodine kalba. Graži kalba, švelnūs žodžiai formuoja ir švelniai mąstantį žmogų. Žmogaus, nepajutusio liaudies dainų ir žodžių švelnumo, dažnai lieka neišlavintos

neišvelnintos emocijos. Žmogus jaučiasi laimingas, pilnavertis tik tuomet, kai yra gerai subalansuotos abi jo psichinės veiklos pusės – loginė bei emocinė. Kitas ne mažiau svarbus principas – *koncentriškumo* principas. Jis reiškia, kad ugdymo procesas vyksta ne tiesia linija vis tolyn ir tolyn, o sukasi tarytum spirale, kartkartėmis grįžtama beveik prie tų pačių problemų ar temų, tačiau vis kitu aspektu ir aukštesniu lygiu. Dar vienas principas – *ugdymo kryptingumas*, kuris yra glaudžiai susijęs su *koncentriškumo* principu. Pasak mokslininko, mokytojo darbas nebus sėkmingas, jeigu mokytojas nuosekliai ir kryptingai nesilaikys tam tikrų dėsnų. Vieną iš svarbiausių principų autorius įvardina *meniškumą*. Muzikos pamokoje turėtų dominuoti grožis, gėrėjimasis, džiaugsmas. Kitas nemažiau svarbus principas – *kūrybiškumas*, kuris yra įvardijamas kaip mokytojo organizuojamas mokymo procesas ir pačių mokinių kūrybinis mąstymas. Mokytojo kūrybiškumas pasak profesoriaus reiškiasi įvairiai: išradingumu parenkant mokomąją medžiagą, planuojant pamokas, parenkant tinkamiausius mokymo būdus, sprendžiant įvairias per pamoką iškilusias metodines bei psichologines problemas. Z. Rinkevičius (2006) kaip vieną iš pačių svarbiausių sėkmingo muzikinio ugdymo principų išskiria *receptyvumo* principą. Tai reiškia, kad muzikinio ugdymo procese pabrėžtinai audialus muzikos pažinimo kelias.

Z. Rinkevičius (1998) pateikia muzikinio ugdymo vykdomas dvi funkcijas: *akivaizdžiąją* funkciją – tai gebėjimas vadovauti ugdytinių muzikinių sugebėjimų tobulinimui, lavinimui, kūrybos sugebėjimų ugdymui, muzikinio intelekto turbinimui ir *nepastebimąją* funkciją – tai gebėjimas vadovauti žmonijos estetinės – dvasinės kultūros įsisavinimui, žmogaus kaip socialinio bei būties fenomeno asmeninei brandai.

Apžvelgus įvairių autorių išskiriamas ugdymo funkcijas, galima teigti, kad pagrindinių jų yra dešimt: veikdinimo, aprūpinimo, auklėjimo, globojimo, mokymo, prusinimo, švietimo, lavinimo, formavimo ir auginimo funkcijos. Šios funkcijos išskiriamos kaip pačios svarbiausios ir visos jos tarpusavyje susijusios. Muzikinis ugdymas vykdo akivaizdžiąją ir nepastebimąją funkcijas, kurių dėka žmogus lavinamas tiek iš muzikinės, tiek iš dvasinės pusės. Sėkmingą muzikinį ugdymą lemia etninių muzikinio ugdymo ištakų, koncentriškumo, meniškumo, ugdymo kryptingumo, kūrybiškumo ir receptyvumo principai.

1.1.2. Muzikinio ugdymo formos

“Muzikos mokomasi dainuojant, grojant, kuriant muziką, jos klausantis. Tai – įvairios muzikinės veiklos formos. Jomis naudojasi ir vaikai, ir suaugę. Mokykloje muzikos ugdymo formos reglamentuotos ir pasireiškia muzikos pamokose bei užklasiniėje veikloje” – teigia Z. Rinkevičius (1993, p.120). Aptarsime muzikos veiklos formas skirtingose ugdymo įstaigose.

Muzikinis ugdymas vaikų muzikos mokykloje pasak H. Šečkovienės (2004) yra viena iš veiklos sričių, kurioje gali būti sėkmingai įgyvendinami esminiai švietimo reformos tikslai: sudaromos sąlygos visapusiškai plėtoti vaiko fizines galias, psichines bei dvasines jėgas, skleisti jo individualybei, ugdoma asmenybė gebanti puoselėti gimtąją kultūrą, o taip pat bendrąsias žmogaus vertybes. Muzikinis ugdymas skaidosi į dalis – kūrinių bei kitų dalykų išmokimą. Muzikos kūrinio išmokimo esmė – jo suvokimas arba atlikimas. Kas yra svarbiau, pasakyti sunku, bet aišku, jog jie vienas kitą papildo: nesuvokus neįmanoma kūrinio atlikti, o atlikimas yra būdas labiau įsigilinti į kūrinio meninį vaizdą, geriau jį suvokti. Tad atlikimas yra kūrinio suvokimo tobulinimo procesas. Skirtumas tik tas, kad kūrinį atlikti yra sunkiau, nes reikia gebėti dainuoti arba groti. Atsižvelgiant į tai, suvokimui ugdyti dažnai vartojamos paprastesnės atlikimo užduotys: dalies kūrinio dainavimas arba grojimas, tik kūrinio ritmo atlikimas ir panašiai. Antra vertus, labai svarbu, kad vaikai padainuotų arba pagrotų kūrinį, kurį jie turi suvokti: jų psichologijai būdinga viską jutimiškai iširti, išmėginti veiksmis. Į tokius faktus atsižvelgiant ir sudaromas muzikos mokymo turinys. Jo sudėtinės dalys yra dainavimas (iš klausos arba iš natų), vokalinės ir instrumentinės muzikos klausymasis ir grojimas (iš klausos arba iš natų).

Muzikinės kalbos patyrimas susijęs su įvairia veikla: dainavimu, grojimu, judesiu, improvizacija, kūryba, aranžuote, muzikos klausymu, klausos lavinimo ir skaitymo iš natų pratybomis. Per šią veiklą galima nuosekliai turtinti ritmo, melodinių intonacijų „žodyną“ bei gebėjimus atpažinti, atkartoti, pritaikyti. Įvairi muzikinė veikla papildo viena kitą, turtindama muzikinės kalbos patyrimą. Dainavimas lavina balso duomenis (kvėpavimą, artikuliacinius įgūdžius), klausą (girdėjimą ir intonavimą), ugdo skonį, ansamblio pojūtį. Svarbu vengti prasto skonio dainų, atlikimo manierizmo. Grojimas tęsia, papildo dainavimą arba reiškiasi savarankiška forma. Jis turi reikšmės motorikos bei koordinacijos įgūdžiams, taip pat sugebėjimui atkurti muzikinį tekstą (pvz., melodiją), pritaikyti aranžuotę, sukurti išradinę muzikinį epizodą (pvz., įžangą ar pabaigą dainai). Siektina, kad, mokiniai susipažintų su mušamaisiais, pučiamaisiais, jei įmanoma styginiais ar klavišniais instrumentais, įgustų pagroti vienu ar keliais iš jų. Judesys turi didelę įtaką muzikaliam ritmo ir frazės pojūčiui, yra sinchroniškas su muzikos tėkme, todėl ieškoma judesio raiškos formų panaudojimo (kūno plastika, dirigavimas, šokis). Muzikos klausymas atspindi gebėjimus išgirsti, atpažinti, išgyventi, tačiau būtini įgūdžiai susikaupti ir sekti muzikinius įvykius. Šiuos įgūdžius padeda lavinti reagavimas judesiu ar grafinis vaizdavimas, taip pat mokėjimas sekti natas. Muzikos klausymas – pagrindinė veikseną padedanti pažinti muzikos formas, žanrus ir stilius. Muzikinis raštas yra simbolinis garsų žymėjimas ir savo tradicine forma reikalingas gebėjimams skaityti ir užrašyti melodijoms. Tačiau verta praktikuoti ir kitokį muzikos

žymėjimą (piešinį, schemą, savus simbolius), kuris padėtų be didesnių pastangų pažymėti garsą, faktūrą ar formą. Klausos, muzikinės atminties lavinimo pratybos (solfedis, ritmika) plėtoja girdėjimo, atkūrimo (vidine klausa ir balsu, instrumentu, judesiu) ir skaitymo (bei užrašymo) gebėjimus.

Darželiuose vyrauja tokios muzikinio ugdymo formos: muzikos pamokos, šventės ir pramogos, muzikos panaudojimas per kitų dalykų pamokas ir mankštą, savarankiška muzikinė veikla. Muzikos pamoka yra pagrindinė vaikų muzikinio ugdymo veiklos forma. Joje labiausiai pasireiškia vaiko muzikinė veikla. Pamokose įvairiais muzikos kūriniais, pratimais ugdomi vaikų muzikiniai gabumai, įgūdžiai. Kiekviena pamoka turėtų susidėti iš kelių komponentų: a) muzikos kūrinių klausymosi, b) dainavimo mokymo, c) muzikos rašto pradmenų ir grojimo mokymo, d) ratelių ir šokių mokymo, e) muzikinės kūrybos pradmenų ugdymo, f) didaktinių žaidimų su muzika. Pamokos komponentai gali būti kaitaliojami mokytojo nuožiūra, tačiau reikėtų atsižvelgti į tai po kokios veiklos mokiniai susirinko į muzikos pamoką. Visus muzikos komponentus jungia dainuojamas muzikinis pasisveikinimas. Pamokos pabaigoje dainuojamas atsisveikinimas primena tai, ko mokiniai išmoko. Šventės – reikšminga vaikų muzikinės kultūros ugdymo forma. Šešiamečiams jau nebeužtenka vien tik išmokti naują muzikos kūrinį, jie nori jau ir pademonstruoti savo muzikinius sugebėjimus, kad žiūrovai įvertintų. Pagrindinis švenčių organizavimo tikslas yra supažindinti vaikus su atitinkamos šventės turiniu, suteikti vaikams džiaugsmo, leisti jiems aktyviai dalyvauti meninėje veikloje. Pramogų tikslas – mokyti vaikus nuo mažens kultūringai ir turiningai leisti laisvalaikį. Pedagogų uždavinys pramogų metu skatinti teigiamas emocijas, atstatyti darbingumą, ugdyti gražius tarpusavio santykius, kūrybiškumą, išradingumą. Pramogų turinys ir užduotys turi būti parenkamos ne per sunkios, bet ir ne per lengvos, kad kiekvienas sugebėtų jas atlikti, – teigia A. Katinienė (1988).

Paanalizuokime kaip muzikos mokymas vyksta vidurinio lavinimo mokyklose. Yra daug ir įvairių muzikos mokymo sistemų, kuriose dažniausiai dominuoja kažkuri viena veiklos rūšis. Mūsų sistemos būdingiausias principas – kompleksiskumas. Visos grandys yra reikšmingos ir tarpusavyje susijusios, – teigia E. Balčytis (1986). Autorius, kaip pagrindines ir būtinas muzikos pamokos grandis išskiria: dainavimą, solfedį, ritmiką, grojimą ir muzikos klausymą. Dainavimas – viena nuostabiausių žmogaus savybių, kartu tai vienas iš jo poreikių. Tai finansinių investicijų nereikalaujanti veiklos rūšis. Mokykla privalo išmokyti žmones nors elementariai, tačiau gražiai ir meniškai dainuoti. Žmogus nemokantis dainuoti, praranda daug meninių išgyvenimų akimirku, taip pat daug bendravimo su kitais žmonėmis formų. Kokybiškas dainavimas išsprendžia daug muzikos suvokimo ugdymo ir estetinio auklėjimo uždavinių. Kartais net paprasta daina gali paveikti sielą daug stipriau nei didelis, gilių idėjų

kūrinys. Per muzikos pamokas dainuojama daug ir įvairiais tikslais: tai specialios intonavimo ir balso lavinimo pratybos, dainų mokymasis iš klausos, meninis jų atlikimas, klausymuisi skirtų temų, grojimui skirtų melodijų mokymasis, ritminių ir kitų smulkių elementų dainavimas. Dainavimu išreiškiamas ir solfedis, tačiau jis vidurinių klasių mokymo sistemoje išskiriamas kaip atskira ir savarankiška grandis.

Muzikos klausymas – kita taip pat labai svarbi žmonių bendravimo su muzika forma. Muzikos klausymu patogu vaikus mokyti įsiklausyti į muzikos audinį, mokyti susikaupti, pajauti meninę muzikos visumą. Klausantis muzikos nesunku vaikus išmokyti aktyviai mąstyti, giliai įsijausti, suvokti muzikos poveikį ir prasmę. Muzikos klausymasis – vienintelis būdas, kuriuo susipažįstama su sudėtingesne, įvairesne ir kur kas tobuliau atliekama nei pačių vaikų muzika. Muzikos klausomasi šiais tikslais: visas dėmesys skiriamas meniniam idėjiniam muzikos turinio suvokimui ugdyti, mokama įsiklausyti į būdingiausias išraiškos priemones, muzikos audinį ir jos elementus.

Solfedžio reikšmė dvejopa: jis moko dainuoti iš natų ir lavina muzikinę klausą. Mokantis solfedžio įgyjamas muzikinis raštingumas, kuris praverčia greitai dainoms išmokti, išmokti groti, ir net muzikai klausytis. Tačiau mokyklai nekeliamas reikalavimas išmokyti visus žmones laisvai dainuoti iš natų. Solfedis, vidurinio lavinimo mokykloje, kur kas reikšmingesnis muzikinės klausos lavinimo prasme. Tai trumpiausias ir efektyviausias būdas lavinti intonacinei klausai, tikslaus muzikinių garsų santykių, garsų aukščio pojūčiams, mokymui įsiklausyti į smulkiausias muzikinius reiškinius. Solfedis naudingas ir siekiant kokybiško mokinių dainavimo: kartu su dainavimu jis yra vienas efektyviausių intonavimo, vokalinės klausos lavinimo, balso tobulinimo, meninės interpretacijos ugdymo metodų.

Ritmo pojūčio lavinimas yra ne tik svarbi gero grojimo, dainavimo, bet ir kokybiško muzikos klausymo bei suvokimo sąlyga. Ritmo jausmo kokybė turi įtakos intonavimui, artikuliacijai, dikcijai, balso skambumui. Jei vaikas dainuodamas iš natų nesuvokia kiek laiko tiksliai jis turi tęsti garsą, jis ima abejoti vos pradėjęs dainuoti garsą. Tuo metu jis pamiršta intonavimą, vokalą, dėl abejonių pasikeičia artikuliacija, sumenkėja garso intensyvumas. Apie atlikimo meniškumą tokiu atveju negali būti nė kalbos. Gerai žinomo ritmo melodijas vaikai solfedžiuoja drąsiai. Kai tvirtas ritmo jausmas, greičiau lavėja ir balsas, ir intonavimas. Ritmas yra pirmoji grojimo sąlyga. Groti galima turint menkiausiai išlavintą melodinę klausą, tačiau ritmą turi jausti kiekvienas atlikėjas. Elementarią ritmo girdėjimo patirtį vaikai įgyja iš buitės, mokydamiesi dainelių, žaidimų, todėl kartais gali pasirodyti, kad vaikai ritmą supranta be didesnių pastangų.

Muzikavimas – taip pat svarbi kompleksinio muzikos mokymo grandis. Grojimas tiesiogiai atspindi žmonių poreikį muzikuoti, pratina vaikus prie instrumentinės muzikos,

suteikia mokiniams daug gražių akimirkų ir džiaugsmo. Svarbus grojimo privalumas yra tai, kad meniškai įgarsina daugelį muzikos rašto žinių, ugdo muzikinę vaizduotę. Beje, groti gali ir tie vaikai, kurie silpnai dainuoja arba išviso negali to daryti. Grojimas įgalina atlikti sudėtingesnę muziką negu vaikai gali padainuoti: įvairesnių tembrų, ritmų, melodinių vingių, registrų, įvairesniu balsų skaičiumi. Svarbu tai, kad tokį muzikinės visumos lygį galima pasiekti turint nedaug muzikinių žinių ir įgūdžių. Muzikavimas lavina tembrinę, harmoninę, polifoninę klausas, įtvirtina ir toliau ugdo ritmo pojūtį. Grojimas aktyvina vaikus, į muzikinę veiklą įtraukia daug judesių, daug muzikos instrumentų, skatina mąstymą, ugdo kūrybinę fantaziją. Per muzikos pamokas išmokyti groti kuriuo nors sudėtingesniu instrumentu neįmanoma, bet toks uždavinys vidurinei mokyklai nekeliamas. Tačiau puikiai galima naudotis paprastais ritminiais instrumentais, vaikiškomis dūdelėmis, metalofonais, skudučiais.

Taigi, muzikos pamoka yra pagrindinė vaikų muzikinio ugdymo forma ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, kurioje pasireiškia ir turi būti labiausiai lavinami vaikų muzikiniai įgūdžiai. Viduriniojo lavinimo mokyklose mūsų sistemos būdingiausias principas – kompleksiskumas. Pagrindinės muzikos pamokos grandys: dainavimas, solfedis, ritminės klausos lavinimas, grojimas ir muzikos klausymas. Šios grandys tarpusavyje susijusios ir visos vienodai reikšmingos. Muzikiniu ugdymu muzikos mokyklose galima sėkmingai tiek fiziškai, tiek psichiškai ugdyti dvasingus, bei žmogiškąsias vertybes puoselėsiančius žmones. Tačiau visose ugdymo įstaigose vieningai siekiama išmokyti vaikus meniškai ir gražiai dainuoti bei išlavinti jų ritmo pajautimą.

1.2. Muzikinio ugdymo ypatumai ikimokykliniame amžiuje

Kaip teigia autoriai M. Bedarfaitė, A. Katinienė ir kt. (1996), iki vienerių metų vaikai labai greitai vystosi ir fiziniu ir psichiniu atžvilgiu. Pirmaisiais mėnesiais vystosi vaiko regėjimas, klausos, formuojasi judesiai. Kūdikis sugeba sukcentruoti savo judesius, žiūrėti ir klausytis. Didelę reikšmę kūdikiui turi suaugusiųjų bendravimas su juo, malonus elgesys, pasikalbėjimas bei dainos labai džiugina kūdikį. Gera vaiko nuotaika yra pagrindinė greito fizinio ir psichinio vystymosi sąlyga, tad muzikiniai užsiėmimai yra svarbiausia bendravimo priemonė. Pirmaisiais metais vaikai skirstomi į du pogrupius, ir užsiėmimai jiems pravedami atskirai. Į pirmąjį pogrupį patenka mažesni vaikai, muzikinius užsiėmimus jiems praveda auklėtoja. Vaikai suguldomi taip, kad tiek jie matytų auklėtoją, tiek auklėtoja juos. Užsiėmimo metu auklėtoja dainuoja daineles skiemenuku *lia – lia*, kartu ritmiškai judindama vėliavėlę. Vaikai reaguoja į auklėtoją, iš pradžių jie žiūri, o paskui pagyvėja, guguoja. Per kitus žaidimus, po kelias minutes auklėtoja žaidžia su kiekvienu iš jų. Su antrojo pogrupio vaikais žaidžiami

sudėtingesni žaidimai. Auklėtoja dainuoja daineles rodydama vaikams jau pažįstamus žaislus. Taip pat galima jiems pagroti liaudies šokių melodijas, nes muzikiniai įspūdžiai vaikams kelia džiugų aktyvumą. Auklėtoja gali kiekvieną vaiką pašokdinti, pakilnoti. Jei per užsiėmimą auklėtoja naudoja kažkokį barškutį ar būgnelį, tai ir vaikams turėtų būti duodama pabūgnuoti.

Antraisiais gyvenimo metais, vaikai taip pat sparčiai vystosi tiek fiziškai tiek psichiškai, atlieka nemažai dar nekoordinuotų judesių. Veikiamas suaugusiųjų kalbos, gausėja jų žodynas. Norint paspartinti vaiko vystymąsi, reikia ir jo veiklą kreipti atitinkama linkme muzikiniuose užsiėmimuose. Per šiuos užsiėmimus toliau vystomi judesiai, vikrumas. Klausantis dainelių plečiasi vaikų akiratis, gausėja žodynas. Vaikai stengiasi ištartį lengvesnius dainelių žodžius. Antraisiais metais vaikai vėlgi skirstomi į du pogrupius. Užsiėmimuose su pirmojo pogrupio mokiniais ypatingą reikšmę turi vaizdinės priemonės. Demonstruojant siužetinius žaislus skatinamas vaikų susidomėjimas. Šio amžiaus vaikai ne tik klausosi dainuojančios auklėtojos, tačiau ir patys įsijungia supdami lėlę, šokdindami meškiuką ir panašiai. Tokio amžiaus vaikams muzikiniai užsiėmimai pradedami muzikos klausymu. Reikia iš anksto pasirinkti keletą skirtingo pobūdžio dainelių, kurias dainuodama auklėtoja dar kartu žaidžia ir su žaislais, vaikai stebėdami bando daryti tą patį. Antrajam pogrupiui priskirti vaikai sugeba klausytis dainelių jau nedemonstruojant žaislų. Prieš tai jiems pristatoma dainelė apie ką bus dainuojama, o paskui bedainuodama auklėtoja pasiūlo vaikams prisijungti kartu padainuoti. Reikia nepamiršti vaikų padėjusių dainuoti pagirti, nes pagyrimas skatina dainuoti ir kitus.

Trečiaisiais gyvenimo metais vystosi vaikų centrinė nervų sistema. Vaikai darosi savarankiškesni, turtėja jų kalbos žodynas, ryškėja charakterio savybės, veiksmai darosi vis labiau koordinuoti. Per muzikinius užsiėmimus jiems galima taikyti jau įvairesnę metodiką. Muzikiniai užsiėmimai toliau lavina vaikų judesius, vikrumą, turtina kalbos žodyną. Trečiaisiais metais vaikai jau gali derinti judesius su muzika. Šiais metais praktikuojama dar viena muzikinio auklėjimo forma – dainavimas. Trečiaisiais metais vaikus labai domina daina. Vaikai dainuoja daineles su auklėtoja, o paskui bando jas atlikti patys. Dainos turi būti lengvai suprantamo turinio, kad vaikai jomis susidomėtų ir noriai jas dainuotų. Jei vaikas nenori dainuoti, negalima jo versti to daryti. Dainelių ritmas ir melodija turėtų būti labai nesudėtingi ir nedidesniame nei gryniosios kvartos apimties intervale. Nepatartina dainuoti dainelių ilgomis tęsiamomis natomis, nes vaikų kvėpavimas dar trumpas, o taip pat siūlitina nedainuoti dainelių, kuriose yra šešioliktinių natų, nes artikuliacija taip pat dar nesusiformavusi. Dainuoti mokytis reikėtų be akompanimento, tik kai vaikai gerai išmoksta dainelę, galima pritari instrumentu. Muzikos klausymas trečiaisiais gyvenimo metais turėtų vykti taip: auklėtoja sudomina vaikus klausinėdama arba pasakodama apie kažką, pavyzdžiui apie gaidelį, paskui leidžia pasiklausyti

dainelės apie tą patį gaidelį. Tokio amžiaus vaikai jau turėtų sugebėti atlikti judesius pagal daineles turinį, pavyzdžiui jei dainelė apie lokį, jie atsistoja ir lėtais žingsniais eina ratuku.

„Trijų – ketverių metų vaikai ypatingai jautrūs. Muzikos šedevrai, su kuriais jie susiduria, palieka neišdildomų emocinių įspūdžių.“ – teigia T. B. Judovina – Galperina (2002, p.27). Autorės teigimu, būtent šiame amžiuje susiformuoja intelektualinis, bei fizinis žmogaus potencialas, o po to vyksta tik susidariusiųjų bruožų lavinimas.

Ketverių metų amžiaus vaikams pagal fizinį ir psichinį vaikų išsivystymą, muzikinio auklėjimo užsiėmimams keliami didesni reikalavimai. Repertuaras jau turi pradėti vystyti vaikų muzikinį skonį, lavinti jų kūrybinę vaizduotę, muzikinę klausą, ritmo pajautimą. Muzikiniai žaidimai turi lavinti vaikų judesius, padaryti juos labiau koordinuotus. Šio amžiaus vaikams skirtos dainelės nesudėtingos, nes jų dikcija ir artikuliacija dar neišsivysčiusi. Dainelės turi būti ne ilgesnės nei 4 – 8 taktų, ir ne daugiau nei 4 – 8 eilučių teksto. Keturių metų vaikai sugeba klausytis ne tik dainelių, tačiau ir instrumentinių pjesių. Metų pabaigoje jie jau sugeba atskirti girdėtus kūrinus. Šiais metais reikia išmokyti vaikus pajauti kūrinio nuotaiką, pastebėti vaizduojamus veikėjus. Per šiuos metus taip pat siūloma išmokyti vaikus judėti pagal ryškiai kontrastingos muzikos charakterį – lėtu ir greitu tempu. Vaikai turėtų sugebėti kartu su muzika pradėti ir baigti žaidimą. Muzikiniai žaidimai ar šokiai turėtų būti dviejų dalių: viena dalis lėtesnė, kita greitesnė, tam, kad vaikai pajautų kontrastą – teigia M. Bedarflaitė(1996) ir kt.

Penktaisiais gyvenimo metais vaikai būna patys įdomiausi, juos viskas žavi, stebina, domina. Platėja jų akiratis, juos domina gausybė klausimų. Vaikai savarankiškesni, judresni, tačiau jų judesiai dar nėra tikslūs, nes vaikai nesugeba apskaičiuoti savo jėgų. Penkerių metų vaikai jau moka išdainuoti melodiją neatsikvėpdami viduryje žodžio, natūraliu balsu. Muzikinių užsiėmimų tikslas ir toliau lavinti vaikų muzikinę klausą, ritmo pajautimą, balsą. Nors penkerių metų vaikai jau turi pagrindinius dainavimo įgūdžius, dažnai juos pamiršta, todėl patartina pakartoti jau išmoktas daineles. Taip pat nepatartina dainuoti daineles, kurių melodija išdėstyta platesniame nei kvintos intervale. Dainelėse dar neturėtų būti šešioliktinių natų, dviejų gaidų vienam skiemeniui, greito tempo, nes vaikų dikcija išvystyta dar labai silpnai. Besiklausant dainelių ir instrumentinių pjesių ir toliau lavinami vaikų muzikiniai sugebėjimai – muzikinė klausa, atmintis, ritmo pajautimas. Taip pat mokiniai turėtų suvokti kūrinėlio turinį ir charakterį. Siekiant įtvirtinti jau turimas žinias, reikia paklausti jau girdėtų kūrinėlių skirtų klausymuisi. Tik prieš kartojant, mokytojas turi užduoti vaikams užduotis, kaskart vis kitokias, vis sunkesnes ir įdomias, kad kartojimas vaikams netaptų įkirus. O be to žinomi kūriniai vaikus veikia labiau nei nauji. Tokio amžiaus vaikus reikia išmokyti atskirti sąvokas tyliai nuo lėtai, kurias jie labai dažnai painioja. Norint, kad vaikai suprastų, viską reikia palyginti su jiems jau pažįstamais reiškiniiais. Muzikinių žaidimų tikslas tobulinti vaikų judesius, kurie dar gana netikslūs.

Šešiamečiai jau stipresni fiziškai, jie ne taip greitai pavargsta, jų judesiai tikslesni, jie vikresni labiau domisi šokiais, laikysena pasidaro taisyklinga, kojų ir rankų judesiai suderinti, vaikai ima geriau jausti ritmą. Aišku šių vaikų ir žodynas daug turtingesnis, iškalba jau beveik taisyklinga. Tokio amžiaus vaikams būdingas aktyvumas, jie patys nori ir dainelę padainuoti ir pašokti. Šešių metų vaikai labiau išprusę ir muzikiniu atžvilgiu: dainuoja meniškiau, gali padainuoti teisingai melodiją nepritariant instrumentui. Muzikos vadovas turi panaudoti vaikų turimus įgūdžius tolesniam jų muzikiniam lavinimui. Šešerių metų vaikai susirenka po vasaros jau su tvirtesniais dainavimo įgūdžiais. Jų muzikinė atmintis jau išlavėjusi, jie atsimena praeitais metais dainuotas daineles. Su šešiamečiais siūloma dainuoti sekstos apimties daineles, jiems galima duoti įvairesnio ritmo daineles. Vaikai sugeba padainuoti greito tempo nuotaikingas daineles, tačiau muzikos vadovas turi stebėti, kad vaikai nešauktų dainuodami. Per metus vaikai išmoka išdainuoti frazes, sugeba dainuoti tiek greitai, tiek lėtai. Klausydamiesi muzikos, vaikai jau įsimena pjesių ir dainelių pavadinimus, sugeba aktyviai išklaudyti jiems patinkančius kūrinis. Klausant muzikos siūloma ugdyti vaiko sugebėjimus, lavinti muzikinę atmintį, pratinti iš įžangos ir melodijos atpažinti dainelę, pagal muzikos ritmą vaikai turi sugebėti atskirti šokių, maršų ir lopšinės muziką. Muzikinių žaidimų metu vaikai jau gali atlikti sudėtingesnius judesius ir jų derinius. Per šiuos metus vaikai turi išmokti judėti pagal kontrastingą muzikos charakterį, pagal dinamiką, pagal registrus. Pagal programinius reikalavimus tokio amžiaus mokiniai po metų turi sugebėti lengvai, ritmiškai vaikščioti, greitai bėgti, šokinėti nuo vienos kojos ant kitos, vaizdingai atkurti judesius, nemėgdžiodami vienas kito. Atsižvelgiant į mokinių sugebėjimus siūloma įtraukti ir kitų tautų liaudies dainų, šokių ir žaidimų.

Septynerių metų grupės vaikai jau visi taisyklingai taria žodžius, pakankamai nuosekliai reiškia mintis. Jie jau pakankamai išsivystę fiziškai, negreit pavargsta vaikščiodami, judėdami šokdami. Šios grupės vaikai jau turi supratimą apie visuomeninius reiškinius ir savo piešinėliuose vaizduoja svarbius visuomeninius įvykius. Į muzikos repertuarą siūloma įtraukti kuo įvairesnio pobūdžio muzikos kūrinėlių, susidedančių iš kelių dalių, kurios tarpusavyje skiriasi tempu ir ritmu. Šio amžiaus vaikų dainavimo užsiėmimai vis labiau artėja prie mokyklinių dainavimo pamokų. Mokslo metų pradžioje reikėtų pakartoti jau išmoktas ir vaikų mėgstamiausias daineles, o tik po kelių užsiėmimų pradėti mokyti naujų dainelių. Iš pradžių dainelės turėtų būti kvintos ir sekstos intervaluose, o vėliau galima dainuoti septimos ir oktavos intervaluose. Visada grupėje atsiranda vaikų, kurie turi gražesnę balsą ir gali dainuoti platesniame diapazone, tokiems vaikams reikia leisti padainuoti po vieną, juos girdėdami kiti vaikai labiau stengsis ir patys kuo gražiau dainuoti. Septynerių metų vaikams galima parinkti daineles su sudėtingesniu ritmu, net su sinkopėmis. Per muzikos klausymą turėtų būti stiprinami kultūringo muzikos klausymosi įgūdžiai, gilinamas vaiko emocionalumas, nuolat lavinama muzikinė

atmintis. Vaikai turėtų išmokti atpažinti kūrinį iš atskirų jo dalių, sugebėti įvardinti šoki, lopšinę, maršą, taip pat susidaryti supratimą apie dainų, pjesių turinį ir formą, pagrindines išraiškos priemones, atskirų kompozitorių kūrybą. Vaikai turi būti skatinami pasakyti savo nuomonę apie girdėtą kūrinį – teigia M. Bedarfaitė, A. Katinienė ir kt. (1996).

Apibendrinant galima teigti, kad vaikai tiek fiziškai tiek psichiškai sparčiausiai vystosi trečiaisiais – penktaisiais gyvenimo metais. Veikiamas suaugusiųjų kalbos, gausėja jų žodynas. Norint paspartinti vaikų vystymąsi, reikia jų veiklą kreipti atitinkama linkme muzikiniuose užsiėmimuose. Trečiaisiais ir ketvirtaisiais gyvenimo metais vystosi vaikų centrinė nervų sistema. Vaikai darosi savarankiškesni, turtėja jų kalbos žodynas, ryškėja charakterio savybės, veiksmai darosi vis labiau koordinuoti. Juos domina viskas, kas vyksta aplinkui. Muzikiniai užsiėmimai lavina vaikų judesius, vikrumą, turtina kalbos žodyną, vysto vaikų muzikinį skonį, lavina jų kūrybinę vaizduotę, muzikinę klausą, ritmo pajautimą. Penkerių, šešerių metų vaikams ir toliau lavinami muzikiniai sugebėjimai, susiformuoja dar tvirtesni dainavimo įgūdžiai. Muzikinė atmintis iki šio amžiaus būna jau išlavėjusi.

1.3. Ankstyvojo mokymo pranašumai

Priimta manyti, kad vaikus muzikos mokyti reikia pradėti nuo 5 – 6 metų. Bet egzistuoja ir kita nuomonė: muzikinį auklėjimą reikia pradėti nuo embrioninio periodo. Iš dalies tai visiškai teisinga. Eksperimentiniai tyrimai patvirtina naujagimių polinkį klausytis ir suvokti klasikinę muziką – teigia T. B. Judovina Galperina (2002). Tarp tų, kas muzikos mokytis pradėjo po dešimties metų, žymių muzikantų praktiškai nėra. Autorės mintims pritaria ir kiti Lietuvos ir užsienio mokslininkai: Z. Kodajus, A. Katinienė, A. Piličiauskas, L. Navickienė, V. Kudriavcevas, G. Kreigas, B. Longmanas, M. Lazarevas ir kt. (pgl. Z. Rinkevičių 2006) prenatalinio laikotarpio ugdymą muzika įvardindami kaip būsimo aukšto intelekto, įvairių gabumų, geros atminties bei muzikinės klausos garantą.

J. Gumbytė – Mačiulskienė (2005) taip pat sutinka, kad vaikų muzikiniu lavinimu reikia užsiimti jau prenataliniame laikotarpyje. Ji teigia, jog kūdikis dar būdamas motinos įsčiose girdi ne tik motinos organų skleidžiamus garsus, bet ir išorinius garsus. Keičiant garsinį poveikį galima sulėtinti, pagreitinti ar harmonizuoti visus vaisiaus formavimosi procesus. Devyni mėnesiai, prarasti kaip intelekto, kūrybiškumo, sveikatos stiprinimo galimybė, niekada nebus gražinami. Muzika ne tik gali padėti sumažinti priešlaikinių gimdymų skaičių, padėti pasveikti sergantiems kūdikiams, sumažinti išaugusių streso hormonų skaičių, garso ir muzikos naudojimas periodu iki gimdymo taip pat yra labai svarbi galimybė gauti informaciją, kuri gali būti naudojama mokymui. Nauji šiuolaikiniai tyrimai pabrėžia, kad jau ankstyvieji užsiėmimai

muzika, jos klausymasis gali padėti vystyti atmintį, intuityvumą, logiką ir kūrybinį mąstymą, o tai svarbūs veiksniai mokantis pažinti natas. Muzika remdamasi genetiškai ankstyviausia ir turtingiausia jusle – klausa, sujungia ugdytinį su turtingu pasauliu, kuris nejučia moko vaiką pajauti. Muzika išjudina svarbią grandinę: emociją – sąmonę – sąmonę. J. Gumbytė – Mačiulskienė (2005), pateikia K. Tepervaino nuomonę, jog tik jausmas įtikina sąmonę, kuri kursto sąmonės darbą.

Savo vystymosi laikotarpiu vaikas pereina keletą taip vadinamų kritinių periodų. Šie periodai charakterizuojami aukštu imlumo lygiu ir ryškiai pasireiškiančia smegenų plastika. Jeigu pažintis su muzika prasideda nuo 3 – 4 metų, viename iš intensyviausių kritinių periodų, įvyksta tai, ką žymus rusų genetikas V. P. Jefroimsonas (pgl. T. B. Judoviną – Galperiną 2002) pavadino įsiminimu arba impresingu. Impresingas – tai atrankinis aktyvuojantis išorinės aplinkos poveikis jautriausiam vystymosi periodui ir galintis kai kuriais atvejais nulemti, nukreipti visą tolesnį žmogaus gyvenimą. Nesavalaikė pradžia, praleistas „kritinis periodas“ – tai ir yra tos pagrindinės priežastys, dėl kurių taip retai atsiskleidžia ir dar rečiau yra realizuojami įgimti gabumai ir polinkiai. Remdamasi sukaupta pedagogine patirtimi, autorė teigia, kad užsiėmimus muzika geriausia pradėti nuo 3 – 4 metų.

Daugiametė patirtis autorę įtikino, kad vaiko ugdymas daug kur priklauso nuo to, kaip anksti jis panyra į muzikos pasaulį. T. B. Judovina – Galperina (2002) įsitikinusi, kad muzikos užsiėmimai gerina vaikų charakterį, ir teigiamai veikia jų psichologinę būseną. Muzika ne tik padeda bendram vystymuisi, bet ir turi gydomųjų savybių. Fizinis negalavimas, neteisingas auklėjimas, tėvų klaidos dažnai priveda iki kritinės situacijos. Ir vis tik ją galima nugalėti, įveikti, su ja galima susidoroti, jeigu muzikos mokymą pradėtume nuo trijų metų. Muzikos užsiėmimai – tai ne tik terapija, bet ir ankstyvoji diagnostika. Įtraukimas į muziką nuo trijų metų leidžia pedagogui laiku pastebėti ir pakoreguoti silpnąsias mokinio vystymosi puses arba net defektus, todėl kad jie pasireiškia plastiškame periode, kai įsitvirtina psichologiniai ir fiziologiniai būsimosios asmenybės parametrai. Vaikų neurologams gerai žinoma, kaip svarbu kuo anksčiau pastebėti vystymosi defektus ir nustatyti jų priežastį.

Menų poveikis turi didelės įtakos formuojant jaunos asmenybės kūrybiškumą, įtaigumą, emocinį išraiškingumą. Jis svarbus dar ir tuo, kad padeda palaikyti psichofiziologinę organizmo pusiausvyrą: tikslieji mokslai veikia kairįjį, o menas – dešinįjį smegenų pusrutulį – teigia L. Navickienė (2001).

Muzika apskritai gali padaryti vaiką protingesniu – teigia D. Campbellas (2005). Muzika padidina neuronų sąsajų skaičių vaiko smegenyse, taip skatindama žodinius gebėjimus. Muzika gali išmokyti vaiką gerų mokymosi įpročių, padėti skaityti ir suvokti matematinės sąvokas, lengvai prisiminti faktus. Bet protas neapsiriboja gebėjimu skaityti, rašyti ir skaičiuoti.

Mūsų sėkmė dirbant visuomenėje, prisimenant vaizdus ir garsus, judant, kuriant ir nuoširdžiai bendraujant, reiškiant jausmus ir slopinant stresą, klausantis savo vidinio balso ir juo pasitikint – visa tai sustiprinama klausantis muzikos ir ją atliekant. Tiesa, gyvenime pasireiškia daugybė įtakų, o muzika tėra viena iš jų. Bet kitaip nei nekintamas genetinis paveldas, muzikinis paveldas gali plėtotis. Mes galime sustiprinti garsą kiek norime.

„1994 m. grupės Tambovo mokslininkų (T. Maliarenko su bendraautoriais) nuostabiame darbe, skirtame vaikų smegenų brendimo aktyvinimui veikiant muzikai, teigiama, kad amžiaus periodas nuo 2 iki 5 metų yra tinkamiausias muzikinio antplūdžio suvokimui“ – teigia T. B. Judovina – Galperina (2002, p. 22). Būtent šiame amžiuje išorinės aplinkos poveikis yra galingesnis, pradeda realizuotis genetiškai nulemti, įgimti polinkiai, vaikas pereina prie apgalvotos, produktyviosios veiklos – nuo manipuliavimo daiktais prie žaidimo. Taigi, ankstyva muzikos mokymo pradžia yra efektyvi psichinės ir intelektualinės sferos vystymosi priemonė. Nepriklausomai vieniems nuo kitų, Tambovo mokslininkai ir jų amerikiečiai kolegos K. Lengas ir Dž. Šou (pgl. T. B. Judoviną – Galperiną 2002), padarė vienodą išvadą: ankstyvas muzikinis mokymas yra efektyvi smegenų aukščiausių funkcijų ir, iš dalies, abstraktaus mąstymo, aktyvavimo priemonė. Jo pagalba galima koreguoti psichomotorinio vystymosi uždelsimą, gydyti autizmą, epilepsiją ir Parkinsono ligą. Ankstyvas muzikinis mokymas atveria priėjimą prie įgimtų neuronų mechanizmų, atsakingų už muzikos suvokimą, supratimą ir atkūrimą, praplečia jų naudojimą kitų aukščiausių smegenų funkcijų formavimui. Žmogaus smegenys nuo gimimo momento suvokia muziką ir ji savo ruožtu yra prieškalbė.

Kodėl ankstyvas muzikos mokymas iš tikrųjų turi tokį galingą poveikį intelektualiniam vystymuisi? T. Maliarenkos mokslininkų grupės (pgl. T. B. Judoviną – Galperiną 2002) atlikti eksperimentiniai tyrimai parodė, kad rankų pirštų pratimai greitino vystymosi procesą ir sąlyginių refleksų įsitvirtinimą. Visiškai aiškiai, įrodyta, kad rankų pirštų treniruotė tikslių koordinuotų judesių pagalba yra galinga galvos smegenų žievės aktyvinimo priemonė. Rankos plaštakos judesiai labai pagreitina ne tik smegenų žievės sensomotorinių zonų vystymąsi, bet ir kalbos centro, o taip pat sudaro palankias sąlygas smegenų veiklos integracijai. Pavyzdžiui, bimanualios koordinacijos vystymasis vaikuose lydimas tarpusutulinė ryšių sustiprėjimu, nes greitėja raumenų sistemos brendimas. Iki šiol buvo manoma, kad įvairių sensorinių ruožų buvimas galvos smegenų žievėje visą žmogaus gyvenimą lieka nepakitęs. Tačiau šiuolaikiniai tyrimai įrodė, kad žievės žemėlapiai patenka į nepertraukiamą modifikaciją, priklausomą nuo sensorinių sistemų vartojimo. Kadangi skirtingi žmonės auklėjami įvairiuose deriniuose, o taip pat skirtingai taiko sensorinius ir motorinius įgūdžius, kiekvieno vaiko smegenys modifikuoja savaip. Argumentuodama savo konceptualias nuostatas apie ankstyvojo mokymo pranašumą remdamasi savo stebėjimais, o taip pat sukauptomis psichologų žiniomis,

autorė tuo pačiu siekia konkretaus tikslo: įtikinti vaikų pedagogus pasinaudoti šiuo nuostabiu amžiumi ir nepraeiti pro mažą žmogutį.

Kalba – tai ne tik mokėjimas rišliai ištarti vieną ar kitą frazę, išreikšti nors ir paprasčiausią mintį. Kalba – tai bendro išsivystymo rodiklis. Kiekvienas vaikas skiriasi savo vystymosi tempu. 2 – 3 metų vaikų grupėje geriau kalbantys vaikai laisviau juda, lengviau atlieka paprasčiausius gimnastikos pratimus. Jiems paprasčiau vykdyti pedagogo prašymus – ištiesti dešinę ar kairę ranką, suvaidinti nedidelę scenelę su lėlėmis, užmaunamomis ant rankų pirštų ir t.t. Vaikai, kurie patiria sunkumų panašiuose žaidimuose, neabejotinai taip pat turi mokytis muzikos, bet geriausia juos mokyti grupiniu būdu. Tam ir skirti muzikos užsiėmimai darželiuose. Mažyliai dar nepasiruošę individualiems užsiėmimams, gali dalyvauti vaikų orkestre. Žaidimų procese vaikas įgis būtinų žinių: išlavės jo muzikinė klausos, susiformuos erdviniai ir regimieji įgūdžiai. Natų raštas gali būti įsisavinamas spalvotų natų pagalba. Klausos vystymas, laisvas solfedžiavimas, gimnastika, pažintis su spalvotomis natomis, ritminė improvizacija, dainavimas, muzikiniai žaidimai, – visa tai visiškai galima įvesti į bendro muzikinio lavinimo programas jau net 4 metų amžiaus grupėse.

Jei vaikų kalba iki trijų metų jau susiformavusi, juos tiesiog būtina įtraukti į muzikos pasaulį. Muzika veikia vaiko sielą. Ankstyvas pasinėrimas į muziką padeda atsiskleisti jo kūrybiniam individualumui, suteikia galimybę saviraiškai.

Trys – keturi metai – džiugus laikotarpis žmogaus gyvenime. Pedagogams būtina pasinaudoti šiuo nuostabiu amžiumi. Trijų – ketverių metų vaikai sukelia simpatiją ir gyvą susidomėjimą. Jie be perstojo lavina savo kalbines galimybes, o su kalbos vystymusi ypatingai plečiasi vidinis vaiko pasaulis. Jis smalsus, pastoviai užduoda begalę pačių įvairiausių klausimų, ir šių klausimų negalima palikti be atsakymo. 3 – 4 metų vaikai ypatingai jautrūs. Muzikos šedevrai, su kuriais jie susipažįsta, palieka neišdildomų emocinių įspūdžių. Tokia muzika lavina protą, sukelia jautrumą ir gėrį, tobulina dorovingai ir dvasiškai. Kai vaikas „buria“ prie pianino, pasiekdamas meninių personažų išgyvenimų paslaptis, jo veidas pasikeičia. Šie momentai visada labiausiai jaudina. Kaip muzika pakeičia vaiko veido išraišką. Kurdamas muzikinį paveikslą, lyg kurdamas pasaką, pasakodamas istoriją, vaikas garsais parodo visą savo natūralumą, artistišumą ir dvasingumą.

Muzikos poveikis neribotas ir pilnas paslapčių. Pasak autorės T.B. Judovinos – Galperinos (2002) muzika įtakoja ir vaiko išorę. Dar daugiau, ankstyvas pasinėrimas į muziką įtraukia į darbą kaip į sielos poreikį. Mažas vaikas jau asmenybė, gebanti nepriklausomai mąstyti, ugdyti valią, reikšti savąjį „Aš“. Auklėjant muzika šie bruožai tampa vyraujančiais. Intelektualinis ir fizinis žmogaus potencialas formuojasi iki trijų metų, o po to vyksta tik

susidariusių bruožų lavinimas. Autorė giliai įsitikinusi teigiama ankstyvojo prisilietimo prie muzikos įtaka vaikų sieloms.

Apibendrinant galima teigti, kad kuo anksčiau vaikas įtraukiamas į muzikinį ugdymą, tuo didesnė tikimybė, kad šis procesas bus sėkmingas. Muzikinį ugdymą pradėjus dar prenataliniame periode, vaikai jau gimsta fiziškai bei psichiškai stipresni, muzikalesni, imlesni bet kokiems dalykams. 3 – 4 metų amžiaus vaikai pasižymi imlumu ir įsiminimu, šiame amžiuje didelę galią turi aplinkos išorės poveikis. Būtent šiame amžiuje realizuojasi įgimti ir genetiškai atsinešti polinkiai. Tokio amžiaus vaikai užburti muzikos šedevrais ir stebuklais juos įsimena visam gyvenimui.

1.4. Ankstyvojo muzikinio ugdymo turinys fortepijono pamokose

Apžvelkime Lietuvoje siūlomas metodikas, fortepijono specialybės pradžiamokslius, į ką siūloma atkreipti dėmesį, nuo ko pradedama mokytis muzikos ir grojimo meno.

Išanalizuokime V. Krakauskaitės „Jaunąjį pianistą“ (1988). Pirmiausia autorė savo knygoje supažindina būsimą muzikantą su pačiu instrumentu, kad vaikai nemaišytų pianino ir fortepijono. Toliau kalba eina apie taisyklingą sėdėjimą prie šio instrumento, apie tai kaip reikia sėdėti, kad vaikai nesusikuprotų, nebūtų pernelyg arti natų ir negadintų akių. Sekantis etapas – žodžių skiemenavimas. Vaikai mokosi rasti stiprųjį skiemenį žodyje ir jį pabrėžti. Taip pereinama prie žodžių ritmavimo ir prie skiemenukų *ta* bei *ti – ti*. Tokiu būdu per žodį pradedama lavinti ritminė klausa ir mokiniai jau susipažįsta su ketvirtine, pusine ir aštuntine natomis. Šias ritmines vertes siūloma įtvirtinti įvairiais posakiais, eilėraštukais, po kuriais nurodyta kokiu ritmu juos reikia perskaityti. Vėliau autorė kalba apie pirštuotę, rankos pastatymą, tik dar ne ant klaviatūros, o ant pianino dangčio, o dar vėliau apie taktą. Kai mokiniai susipažįsta su jau išvardintais dalykais, pradedama supažindinti su natomis.

Kitas plačiai naudojamas vadovėlis – Igorio Batargino „Muzika visiems“ (2004). Šis autorius mokytis groti fortepijonu siūlo pradėti nuo išmokimo taisyklingai sėdėti prie instrumento. Vėliau vaikas turėtų mokytis taisyklingos rankų laikysenos, pirštų pavadinimų. Antras etapas, pasak I. Batargino (2004), turėtų būti susipažinimas su instrumento klaviatūra. Supažindinama su dviejų, o paskui ir su trijų juodų klavišų grupe. Tada įvedamos pirmosios ritminės vertės, tai – pusinė, ketvirtinė ir aštuntinė natos. Šiems ritminiams dariniams įtvirtinti siūloma įvairius ritminius pratimus atlikti plojant, arba grojant ant vieno klavišo. Mokytojas gali pritarti akompanimentu. Vėliau supažindinama su muzikine kalba, tai yra su pirmuoju štrichu – legato. Įvedami muzikiniai terminai tokie kaip lyga, oktava, koda. Pagaliau vaikai susipažįsta su oktavų ir su baltų klavišų pavadinimais.

N. Bogutaitė – Dėdiniėnė pradžiamokslyje „Pianino pamokos“ nesupažindina su instrumentu, nerašo kaip reikia taisyklingai sėdėti prie instrumento, kokia turėtų būti taisyklinga rankų ir kojų pozicija. Visa tai ji patiki grojimo fortepijonu mokytojui. N. Bogutaitė – Dėdiniėnė su muzikinio rašto pradmenimis supažindina naudodama lietuvių liaudies ir kitų tautų liaudies dainas, kurios jau nuo vaikystės vaikams yra girdėtos. Vaikams, kurie nėra girdėję lietuvių liaudies dainų, suteikiama proga jas pažinti ir pamilti. Kartu su dainelėmis pradedama mokytis ir dinamikos ženklų. Namų darbams siūloma užduoti mintinai išmokti per pamokas išmoktas daineles. Tokiu būdu lavinama atmintis. Pirmiausia pradedama mokytis natų. Iš pradžių supažindinama su pirmos oktavos natomis. Kūriniuose pirmiausia naudojamos pusinės vertės natos, tik vėliau įvedamos ketvirtinės. Ritminių darinių atlikimo mokoma kartu su naujomis natomis, ritmika susiejama su melodika. Kartu su ritminėmis vertėmis ir natomis, mokiniai susipažįsta ir su intervalais: tercija, kvarta ir t.t. Nesiūloma labai akcentuoti pirštuotės, kad mokiniai įsisąmonintų pačias natas, o ne jų numeraciją. Tačiau jau skambinant pirmąsias daineles, skatinama reikalauti iš mokinių dinaminų niuansų ir štrichų.

O nuo ko pradėti mokytis groti fortepijonu siūlo A. Simanavičienė savo pradžiamokslyje „Pianisto ABC“ (1996)? Atsivertus vadovėlį, akį patraukia labai gražus vadovėlio iliustravimas. Autorė pradeda kalbėti apskritai apie muzikos svarbą ir reikšmę mūsų gyvenime ir kasdienybėje: „Muzika skamba per šventes salėse, gatvėse. Ją girdime mėgstamuose filmuose. Dainuojant ir dirbti lengviau.“ – teigia A. Simanavičienė (1996, p. 5). Būsimam mokiniui pasakojama apie muziką tarsi apie naują, dar nepažįstamą pasaulį, į kurį jis tuoj įžengs. Iš pradžių autorė pasakoja, kad muzika gali būti labai skirtinga: rami, linksma, švelni ir kt. Taip pat, kad garsai gali būti aukšti arba žemi, trumpi arba ilgi. Kad mažajam muzikantui būtų paprasčiau viską suvokti, viskas apie ką kalba autorė iliustruojama spalvingais piešinukais. Pasaka apie girią ir jos nuotaikas supažindina su mažorine ir minorine tonacijomis. Lygiai taip pat, pasakomis, eilėraštauais ir vaizdingais piešiniais supažindinama su visa muzikos kalba: dinamika, tempu, tembru ir įvairiomis kitomis muzikos sąvokomis. Pasaka apie septynis nykštukus supažindina su natomis. Ir prieš pradedant groti, vaikams paaiškinama, kad natos ženklelis parodo ne tik kurį klavišą spausti, bet ir kiek laiko jį laikyti, po to kalbama apie ritmą.

Dar viena dažnai mokyklose naudojama metodika T. Žagarienės fortepijono pradžiamokslis „Su meile muzikai nuo pirmo žingsnio“ (2005). Jau atsivertus patį pirmąjį šios knygos puslapį, autorė pirmiausia kreipiasi ne į mokytoją, ne į tėvelius, o į patį mokinį: „Mielas mokinuk, šiandien viena iš svarbiausių dienų tavo gyvenime – tu pradedi mokytis muzikos ir skambinti fortepijonu.“ – teigia T. Žagarienė (2005, p. 3). Pirmiausia pasakojama fortepijono istorija, kilmė, supažindinama su jo sandara, paaiškinama kuo skiriasi fortepijonas nuo pianino. Toliau kalbama apie šio instrumento klaviatūrą, mokiniai supažindinami su klavišais,

paaškinama kam skirti pedalai, kodėl per koncertus atidaromas fortepijono dangtis. Pasakojama apie garso išgavimo būdus, apie taisyklingą sėdėjimą prie instrumento. Kitame etape kalbama apie rankos atpalaidavimą ir taisyklingą pastatymą grojant. Autorė duoda daug pratimų, pavyzdžių, kurie skatina atpalaiduoti rankų raumenis ir padeda pajusti jų svorį. Prieš pat pradėdant groti, siūloma išmokti taisyklingai pakelti ranką virš instrumento. Kad šis judesys taptų natūraliu, autorė vėlgi pateikia daug pavyzdžių, kaip šį jausmą išugdyti. Groti siūloma pradėti trečiu pirštu juodais klavišais, pradžioje dešine, vėliau kaire rankomis. Patartina rinkti pjeses, kurių melodija išdėstyta abiem rankom. Šiame pradžiamokslyje taip pat siūloma mokiniui groti kartu su pedagogu. Autorė teigia, kad labai naudinga ir įdomu pradėdantiems muzikantams be natų groti pagal žinomas eiles. Svarbu tik tai, kad eilės būtų nesunkios ir aiškaus ritmo, nes tokioms eilėms, pasak autorės, lengviau sugalvoti melodiją. Kai mokinys išmoksta skambinti trečiais pirštais, tas pačias melodijas siūloma groti antrais ir ketvirtais pirštais. Tai neturėtų reikalauti iš vaiko didelių pastangų, nes melodijos jau įsisąmonintos grojant tik trečiais pirštais. Pirmo ir penkto pirštų grojimo įgūdžius autorė siūlo vystyti atliekant kvintos intervalą, nes groti šiais pirštais yra sunkiau ir tai reikalauja didesnio dėmesio. Kalbėti apie muzikos raštą pradėdama nuo pažinties su registrais. Vadovėlyje pateikiami pratimų pavyzdžiai, kaip galima mokinius išmokyti skirti registrus. Kitas etapas – pažintis su natomis, penkline, pirštuote, smuiko bei boso raktais. Išmokti surasti natas penklinėje siūloma pagal eilėraštkus. Susipažinus su natomis siūloma susipažinti su oktavomis. Kad ši pažintis vaikams nepasirodytų sudėtinga ir nuobodė, autorė siūlo kiekvienam vaikui pačiam sugalvoti, kaip jas pavadinti. Supažindinus mokinį su natų rašymu, autorė siūlo aiškinti ir natų ilgumą. Kalbėti apie natų ilgį, pasak T. Žagarienės, labai padeda vaizdingi paveikslėliai, pavyzdžiui su padalintais obuoliais ar tortu. Pajauti ritmą siūloma žygiuojant ar šokant pagal muziką. Susipažinus su natų ilgiu, reikėtų susipažinti ir su pauzėmis. Toliau vadovėlyje siūloma kalbėti apie muzikos išraiškos priemones.

Analizuojant dažniausiai naudojamus pradžiamokslius, galima pastebėti, kad ne visuose pradžiamoksliuose pakankamai dėmesio skiriama supažindinimui su instrumentu, taisyklingam sėdėjimui, rankų pastatymui, paaškinimams apie muzikos svarbą ir naudą mokinių gyvenime. Ne visuose vadovėliuose pakankamai dėmesio ir užduočių skiriama benatiniam periodui. Žinant, kad ritmas yra vienas iš svarbiausių muzikos elementų, ne visuose pradžiamoksliuose pakankamai svarbi vieta skiriama ritmo pratyboms. Visa tai padaryti patikima grojimo mokytoji.

2. PRADINIO MUZIKINIO UGDYMO OPTIMIZAVIMO BŪDAI IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS GRUPĖSE

2.1. Keturmečių – penkiamečių vaikų amžiaus tarpsnių ypatumai

Skirtingi autoriai vaikų ikimokyklinį amžių suskirsto į skirtingus tarpsnius. Z. Rinkevičius (2005) ketverių – penkerių metų amžių įvardija kaip vėlyvąją vaikystę. Šio amžiaus vaikai pasižymi drąsa kurti ir įgyvendinti savo sumanymus, intuityviai raiška muzikinėje veikloje. Muzikinėje veikloje vėlyvosios vaikystės tarpsnis pasižymi kūrybine saviraiška muzikos raiškos priemonėmis (žodžiu, balsu, muzikine plastika, pantomima ir kt.).

J. Piaget (2002) išskirdamas kognityvinės raidos stadijas, vaikus iki dviejų metų amžiaus priskiria prie sensomotorinės stadijos. Tokio amžiaus vaikai pažindami aplinką naudoja jutiminius ir motorinius sugebėjimus. Kūdikis priima viską, ką mato aplink save. Atsimena nematomus daiktus, kurie egzistuoja jo pasaulyje. Atsiranda svetimų žmonių baimė, pradedama prisiminti ir įsivaizduoti. E. Eriksonas (1987) mano, jog kūdikiams tokiu metu formuojasi pasitikėjimas tais žmonėmis, kurie rūpinasi jo svarbiausiais poreikiais. Jei juo rūpinamasi nepakankamai, atsiranda nepasitikėjimas supančiais žmonėmis, baimė, vaikas gali pasidaryti įtarus. Tai gali apsunkinti jo asmenybės formavimąsi. Autorius šį amžių (nuo vienerių iki trijų metų) įvardina kaip ankstyvąją vaikystę. Tokiame amžiuje labai svarbu leisti vaikui daryti viską pačiam, ką jis jau gali atlikti. Taip vaikas įgyja savarankiškumo jausmą, išsiugdo valią. Nekantrūs tėvai, kurie nuolat skubina vaiką, formuoja vaikui abejojimą savimi ir gėdos jausmą. Jei vaikai šiuo metu neįgis savarankiškumo, bus sunku paauglystėje. S. Suzuki (pgl. D. Strakšienę 2009) teigia, jog visi kūdikiai imlūs muzikai ir kur kas stipriau reaguoja į gyvą garsą. Vaikai muzikinę veiklą supranta tik kaip žaidimą. Jau vienerių metų kūdikis klausydamas muzikos parodo emocijas: džiaugsmą, pyktį, nepasitenkinimą. Visi kūdikiai muzikalūs ir tinkamai juos ugdant galima pasiekti rezultatų. Tai svarbus tarpsnis muzikiniams gebėjimams ugdyti.

D. Strakšienė (2009) teigia, jog ketverių – šešerių metų vaikams formuojasi estetinis muzikos poreikis, pradeda ryškėti susidomėjimas atitinkama muzika, atsiranda pirmieji vertinimai. Tai imliausias amžius ne tik muzikiniams gebėjimams, bet ir talentui plėtoti. J. Piaget (2002) teigia, kad dviejų – šešerių metų amžiaus vaikai jau suvokia laiką, bet nesupranta kito asmens požiūrio. Mąstymas dažniausiai egocentriškas, tačiau tai nereiškia, kad vaikas bus egoistas. Šiame amžiuje itin sparčiai lavėja vaizduotė.

4 – 5 metų vaikai linkę viską praturtinti vaizduote, gali laisvai gretinti neįtikinamiausias situacijas. Vaikai visuomet ištroškę stebuklo, o ankstyvoje vaikystėje patirti stebuklai išlieka ilgam. Jei sugebėsime pažadinti vaizduotę – mokiniai taps imlesni ir aktyvesni. Malonumas ir pasitenkinimas skatina norą žinias ir mokėjimą įtvirtinti, suteikia galimybę išreikšti save, skatina pasitikėjimą savimi. Norint, kad mokinys originaliai, lanksčiai mąstyto, sugebėtų įdomiai, netradiciškai interpretuoti bei komponuoti turimas žinias, patyrimą, pasižymėtų lakia vaizduote, turime teigiamai vertinti ir skatinti kiekvieną iniciatyvą – teigia V. d' Amicas (pgl. R. Girdzijauskienę 1995).

R. Žukauskienė (2002) ketverių – penkerių metų vaikų amžių įvardina kaip žaidimų metus. Vartodama šį terminą autorė pabrėžia didžiulę žaidimų svarbą vaiko tolesnei raidai. Tai pagrindinė šio amžiaus vaikų veikla. Žaidimas šiame amžiuje, kaip teigia D. Gailienė (2004), nėra tuščias laiko švaistymas, nes žaidžiant lavėja vaiko fizinės ir psichinės funkcijos, sukaupiamas patyrimas, žinios, įgyjama tam tikrų įgūdžių, išmokstama vaidmenų, elgesio normų. Pirmieji vaiko žaidimai susiję su motorinių funkcijų lavėjimu. Žaisdamas su įvairiais daiktais, vaikas lavina pirštų miklumą, judesių koordinaciją, o tai labai vertinga mokant groti fortepijonu. D. Gailienė (2004) šį amžiaus tarpą apibūdina kaip patį tinkamiausią pradėti mokytis tiek muzikinio rašto, tiek muzikuoti, nes tai amžius, kada vaikai jau beveik išsivystę fiziškai ir itin sparčiai formuojasi jų asmenybė. Kaip teigia Z. Rinkevičius (1993), muzika yra puiki jausmų pasaulio ir sykiu kognityvinės veiklos žadintoja. Muzikinis mąstymas ugdo bendrąjį kūrybinį mąstymą, imlumą žinojimui, patyrimui, supratimui. Z. Rinkevičius taip pat sutinka, kad vaikystėje vaiko veikloje vyrauja žaidimas. Tai pagrindinė vaiko veikla, kurioje formuojasi kitos veiklos rūšys. Žaidime ima reikštis mokymosi momentai: plėtojasi ir gilėja jausmai, ugdoma vaizduotė, gebėjimai lyginti, pasirodo apibendrinimo požymių, turtėja muzikos intonacinės kalbos pajautimas ir leksinė kalba. Vaiko muzikinėje raidoje yra išskiriamas ypatingo imlumo muzikai, muzikinių gabumų ir sugebėjimų spartaus vystymosi laikotarpis, kuris prasideda nuo 2,5 metų.

Kad pagrindinė veiklos rūšis, per kurią keturių – penkerių metų vaikai mokosi yra žaidimas pritaria ir A. Petrovskis (1970). Autorius teigia, kad ikimokyklinio amžiaus vaikams – būdingas simbolinis žaidimas. „Vaikai žaisdami išmoksta realų daiktą pakeisti žaisliuku ar atsitiktiniu daiktu. Simbolinis žaidimas labai svarbus vaiko psichikos vystymosi momentas. Simbolių vartojimas, sugebėjimas vieną objektą pakeisti kitu – tai laimėjimas, kuris vėliau padės išmokti vartoti socialinius ženklus. Vystantis vaiko simbolinei funkcijai, jis suvokdamas pradeda klasifikuoti, iš esmės keičiasi jo intelekto turinys ir kiti žmogui būdingi sugebėjimai“ – teigia A. Petrovskis (1970, p.40).

Yra keletas priešasčių labai daug dėmesio skirti žaidimams – teigia E. Staerfeldt (1999). Vieni žmonės žaidimus vertina teigiamai – gera vaikystė turi būti kupina gerų žaidimų, tačiau ne visi tokios nuomonės. Žaidimas – tai esminė ir atskira gyvenimo forma, vertinga pati savaime. Tai natūrali žmogaus egzistencijos dalis, tokia pat kaip miegas, kvėpavimas ir pan. Šito nereikia niekam įrodinėti, nes žaisti reiškia gyventi. Pedagoginis darbas, kuriame vyrauja žaidimai, labiausiai ugdo visapusišką vaiko asmenybę ir sugebėjimus. Pagrindinis žaidimo tikslas, pasak autoriaus, – plati šypsena ir žybčiojančios akys. Vaikai žaidžia todėl, kad jiems smagu. Žaidimo esybės neįmanoma paaiškinti, žaidimas pajuntamas tik į jį įsitraukus. Vaikai žino, kad gera nuotaika neatsiranda savaime. Ją reikia susikurti. Todėl imasi to čia pat, nieko nelaukdami, ir labai gerai, jei jiems niekas netrukdo, kad pedagogas nenurodytų žaidimo vietos ar laiko. Išsilavinimui ir nuolatiniam mokymuisi tapus vyraujančiais reiškiniais visuomenėje, žaidimus norima išbraukti iš pedagogikos, ar net apskritai iš visos darželio veiklos. Tačiau būtent ankstyvojoje vaikystėje vaikas mokosi sparčiausiai, o pagrindinė jo mokymosi forma yra žaidimas. Net ir kalbos pagrindai įgyjami bežaidžiant. Vien tai rodo, kad žaidimas susijęs su mokymusi. Autorius siūlo atsisakyti pasaulyje paplitusio požiūrio, kad žaidimas ir mokymasis du atskiri dalykai. Juk žaisdami vaikai daug greičiau lavėja, žaidimai skatina jų motorinę, socialinę raidą, ugdo mąstymą, fantaziją, kūrybiškumą, savarankiškumą ir pasitikėjimą savimi. Žaidžiant lavėja vaiko kalba, mokomasi bendrauti su kitais visuomenės nariais. Žaidimas – tai augančios asmenybės pagrindas, pradžia be kurios nebūtų įmanomas platesnis mokymas mokykloje. Žaisdamas vaikas mokosi ir bręsta, tai būtina jo raidai. Autorius pateikia argumentus, kuriais galima įrodyti, kad žaidimai labai svarbūs vaiko raidai. Žaidžiant įsijungia vaiko kūnas ir jutimai. Socialinė veikla susilieja su aktyviu mąstymu – kuriamomis sąvokomis, simboliais ir ženklais. Vaikai pratinasi įsijausti į gautus vaidmenis, pasirinkami vis kitoki požiūrio tašką. Jie mokosi derinti savo individualybę, situaciją ir aplinką, nepainioja laiko, vietos ir veiksmo. Žaisdami vaikai išreiškia savo požiūrį į tikrovę, o jų asmenybė pasipildo nauja patirtimi. Žaidimų tikrovė ir taisyklės atspindi realią tikrovę, tačiau joje yra daug vietos individualiai vaiko interpretacijai. Geras žaidimas suteikia vaikams saugumo jausmą, moko bendrauti ir įveikti kliūtis. Žaidimas – būtina vaikų egzistencijos dalis visame pasaulyje ir visais laikais.

Žaidimas labai susijęs su sąmone. Vaikai kalbinį pasaulį kuria pagal juos supančią aplinką. Žaidžiant išsiplečia vaikų psichinė erdvė ir gerokai pranoksta kopijuojamą tikrovę. Sąmonė pasipildo neribotomis galimybėmis. Žaidimai jau ankstyvoje vaikystėje skatina įvairialypį mąstymą ir neleidžia prisirišti prie realaus pasaulio kopijavimo. Žaisdami vaikai mokosi improvizuoti. Jie tiria tikrovės reiškinius, aplinką, susipažįsta su asociacijomis, įgauna logikos jausmą ir nuojautą. Įsitraukę į žaidimą vaikai pamiršta laiką. Žaidimas trunka tiek, kiek priklauso, nei trumpiau, nei ilgiau ir baigiasi, kai dingsta susidomėjimas. Vaikams nenurodysi

kada reikia baigti. Šitoks kišimasis į vaikų žaidimą visada kliudo. Geriausia žaisti tvyrant grynai žaidimo būčiai. Kaip ją sukurti vaikai puikiai išmano. Žaidimas leidžia pasireikšti vaikų individualioms idėjoms, keisčiausiems prasimanymams. Be to vaikai nori, kad juos suprastų kiti, vadinasi viską reikia dar ir su kitais suderinti, todėl žaisdami vaikai laikosi taisyklių – teigia E. Staerfeldt (1999).

Pažintinei raidai labai svarbu kaip vaikas sugeba informaciją priimti, ją kausti ir pertvarkyti. Tam didelės svarbos turi dėmesys. Nuo dėmesio ir sugebėjimo susikaupti priklauso kaip sėkmingai bus priimta informacija. Kaip teigia R. Žukauskienė (1998, p. 241) – „dėmesys yra pirmas žingsnis pažinime.“ Ikimokyklinio amžiaus vaikai gali vis geriau sukaupti dėmesį tam tikrai užduočiai, juos mažiau blaško pašaliniai trukdžiai. Taip pat svarbu, kad vaikas sugebėtų atsiminti. Atmintis mokantis ne ką mažiau svarbi už sugebėjimą susikaupti ir sutelkti dėmesį. Pasak R. Žukauskienės (1998), sukauptą informaciją šio amžiaus vaikai atgamina trimis skirtingais būdais: atpažįsta, atsimena ir rekonstruoja. Atpažinimas – kai pastebima, kad stimulus yra toks pat arba skiriasi nuo to, su kuo buvo anksčiau susidurta. Paprasčiau sakant, tai atgaminimo forma, kai medžiaga, kurią reikia prisiminti yra pateikiama kaip užuomina. Atsiminimas – priešingai atpažinimui reiškiasi tada, kai sugebama prisiminti tai, ko tuo metu nėra. Ir trečias informacijos atgaminimo būdas yra rekonstrukcija. Kai reikia įsiminti daug papildomos informacijos ir kai ją atgaminant išryškėja daug neatitikimų, skirtumų, daug papildomos informacijos. Vaikai nuo keturių metų rekonstrukciją dar labiau patobulina, jie vis geriau sugeba daryti išvadas apie veiksmus ir istorijų veikėjus. Tačiau tos išvados susijusios su fizinėmis priežastimis. Rekonstrukcijos į kurias įeina sugebėjimas daryti išvadas mokykliniais metais vis didėja ir vaikas gali vis geriau suprasti ir prisiminti informaciją.

Ikimokyklinio amžiaus vaikams būdingas intuityvus mąstymas, todėl jie lengvai kuria muzikos inspiruojamą virtualią realybę, kurioje vaikas gyvena tarsi žaidime. Žaisti reikėtų ne tik per pamokas mokykloje, bet ir dirbant kontoroje, dirbtuvėje. Noras turėtų būti daug stipresnė varomoji darbo jėga. Suaugusiems atrodo, kad žaidimas tai – laiko švaistymas. Tačiau iš tikro žaidimas – tai kūrybinis darbas. Vaikai žaidžia, nes nori kažko ko patys dar nesugeba. Žaisdami vaikai dažniausiai sprendžia savo problemas ir randa išeitį iš krizių, o taip pat susipažįsta su aplinkiniu pasauliu, įgyja įvairiapusių sugebėjimų. Žaidimas laikomas dar ir gydančiu procesu, nes vaikas vystosi ir kontroliuoja savo jausmus. Žaidimą valdo patys vaikai ir jiems tai įdomu, žaidimas turi prasmę. Kuriant žaidimą susilieja vaikų jausmai, motyvacija, veiksmai. Motyvacija vaikui ateina iš galvos, juk jie žaidžia ne todėl, kad privalo tai daryti, o todėl, kad kažko siekia. Kadangi žaidimas yra ugdanti ir natūrali forma, tai ir mokykla turėtų ją remtis. Pradėjus eiti į mokyklą vaikų galimybė žaisti sumažėja, apribojama saviraiška ir laisvė, o kartais ji net ir visai išnyksta. Mokykloje vaikų veiklą nulemia suaugusieji, o žaidimams lieka tik

žaidimų metas. Mokykla turėtų keisti mokymo stilių, pagalvoti kaip žaidimą pritaikyti darbui. Tokio mokymo stiliaus ypatybės – prasmės ieškojimas, saviraiška, jausmingumo ir vaizduotės skatinimas. Pavyzdžiui, oro burbulus pučiantis vaikas yra įsijautęs į veiksmą ir tęs jį tol, kol jam bus įdomu. Čia užtenka erdvės vaizduotei ir galima bandyti burbulų dydį, formą, žiūrėti kaip jie juda, kokias galima išgauti spalvas. Atrodo, jog vaikas žaidžia, tačiau vaikas užsiima jausmus ir protą stimuliuojančia veikla, kurią galima pavadinti darbu – teigia B. Johaneson (1999).

Taigi, apibendrinami galime pastebėti, kad ketverių – penkerių metų amžiaus tarpsnį įvairūs mokslininkai įvardina skirtingai, tačiau visi vienareikšmiškai sutinka, kad pagrindinė veikla per kurią vaikai mokosi ir įgyja naujų žinių yra žaidimas. Žaidžiant lavėja pirštų miklumas, koordinacija, motorika. Žaisdami ir norėdami būti suprasti vieni kitų, vaikai savo ruožtu laikosi taisyklių. Ikimokyklinukų judesiai dar nekoordinuoti, dėmesys nepatvarus, tačiau pagrindinis žaidimo tikslas – iš laimės žybčiojančios akys. Ketverių – penkerių metų vaikus domina viskas, kas vyksta aplink juos. Šiame amžiuje formuojasi estetinis muzikos poreikis, tai pats imliausias amžius muzikai. Keturmečiai linkę viską praturtinti vaizduote.

2.2. Ikimokyklinio amžiaus vaikų mokymo groti fortepijonu optimizavimas

2.2.1. Pedagogo asmenybė ir talentas

Darbe su vaikais taip pat labai svarbus pedagogo talentas. Ne visi pedagogai gali dirbti su suaugusiais, taip pat ne visi gali dirbti su mažais vaikais. Kiekvienas vaikas yra labai individualus, todėl skirtingų to paties amžiaus vaikų intelektas vystosi skirtingai. Taigi norint pradėti vaiką mokyti groti fortepijonu reikia įsigilinti į jo įgimtus gabumus, į charakterio savybes, temperamentą, intelektą, dėmesingumą, išvermingumą, auklėjimą šeimoje – teigia A. Kučinskienė (2005).

Fortepijono pamoka, tai ne tik skambinimo įgūdžių formavimas, tačiau ir asmenybės ugdymas, kur nemažą vaidmenį vaidina mokinio jausmai, individualios savybės ir tinkama atmosfera – teigia J. Karalienė (1998). Pirmojoje pamokoje siūloma atidžiai susipažinti su mokiniu, sužinoti kuo jis domisi, ką mėgsta. Draugiška atmosfera teigiamai nuteikia vaiką tolesniam darbui.

Tik gerai pažindamas mokinį, mokytojas pasirinks tinkamas metodines priemones. O jos negali būti tos pačios ir gabiam, drąšiam, artistiškam vaikui, tinginiui ir nuolat savimi abejojančiam stropuoliui, išgyvenančiam dėl menkiausios klaidelės. Vieniems reikia daugiau

pastabų apeliuojančių į jų ambicijas, o kitiems – nuolatinio žavėjimosi dėl menkiausių pasisekimų. Ypač svarbu atsargiai parinkti pastabas paaugliams, juk jie ir taip kupini kompleksų dėl išvaizdos, santykių su draugais. Įtakos turi ne tik pagirimai ir taiklios pastabos. Grojant patiriamas malonumas yra paskata mokytis, dar svarbiau, jei tas malonumas patiriamas tik po ilgo proceso, po didelių dvasinių ir fizinių pastangų. O dvasinį pakilimą, euforiją grojimo metu gali patirti ne tik profesionalūs muzikai, bet ir maži mokinukai, labai gerai išmokę savo kūrinėlį ir įsijautę į jo turinį – teigia M. Ignatavičienė (2004). Mintims, kad pirmiausia reikia mokinių gerai pažinti pritaria ir pedagogė L. Drąsutienė (2004). Per daugelį pedagogės darbo metų įsigalėjo nuostata, jog kiekvienas mokinys yra savitas, o pedagogo užduotis surasti tą siaurą takelį, vedantį į mokinio sielą. Tik individualioje pamokoje įmanoma pažinti mokinį, atskleisti jo charakterį, suvokti jo silpnąsias bei stipriąsias vietas. Anot L. Drąsutienės (2004, p. 18). „drąsūs, ryškūs ir artistiški moksleiviai dažnai būna paviršutiniški, o subtiliems neretai pritrūksta pasitikėjimo ir ištvermės scenoje. Bendraujant su jais reikalinga ne tik kantrybė ir taktas, bet ir psichologijos žinios, išradingumas“ .

Kaip mokyti vaikus grojimo meno siūlo viena ryškiausių fortepijono pedagogių Liucija Drąsutienė? Ji teigia: „Tai etapas, kai visas mokymas remiasi žaidimu, pats mokytojas daug dainuoja, rodo, lygina, pasakoja. Fortepijono mokytojas dažnai būna pirmasis vaiko mokytojas, o jo paveikslas giliai įstringa mažojo mokinuko atmintyje“ – teigia L. Drąsutienė (2004, p. 198). Pirmiausia pedagogė teigia, kad reikia suformuoti tinkamą vaiko santykį su muzika, nes jis liks visam gyvenimui. Prieš pradėdant mokyti, pedagogė pataria išsiaiškinti vaiko gabumus. Pedagogės pateikiamais pavyzdžiais patikrinama mokinio klausa ir ritmo pojūtis.

Fortepijono pamoka, anot J. Karalienės (1998), turėtų būti ne skambinimo įgūdžių formavimas, bet ir asmenybės ugdymas, kur svarbų vaidmenį vaidina mokinio jausmai, tinkama atmosfera. Atsižvelgiant į mokinio charakterį, temperamento savybes, galima užkurti mokinio kūrybinę ugnelę, kuri garantuoja skambinimo lavinimo sėkmę. Didelę įtaką mažo vaiko sėkmingam mokymuisi turi mokytojas. „Vaikams patinka, kai mokytojas stengiasi suprasti jų žmoniškąsias problemas, mėgsta muziką ir fortepijoną, patys dažnai skambina, turi humoro jausmą. Puiku, jei retkarčiais pavyksta pabendrauti ne tik pamokoje, bet ir aplankyti kartu koncertą, jį aptarti. Pasidomėkime, kaip vaikai leidžia laiką namuose, kuo domisi ir ko nemėgsta, retkarčiais paskambinkime jiems į namus. Tai labai padės glaudesnio ryšio užmezgimui“ – teigia J. Karalienė (1998, p. 94). Nejautrus mokytojas tik moko mokinį, neatsižvelgdamas į jo jausmus, kurie turėtų žadinti vaizduotę, skatinti savarankiškumą. Vaikas imliausias ir kūrybiškiausias tada, kai nejaučia baimės ir laisvai gali reikšti savo jausmus. Už nesėkmės mokytojas neturėtų teisti. Autorė siūlo netaisyti iš karto klaidų. Mokinys turi žinoti, jog gali laisvai improvizuoti, kurti. Fortepijono pamoka neturi būti vien klaidų taisymas, reikia rasti smulkių pasiekimų už kuriuos

būtų galima pagirti mokinį. Mokytojui siūloma paskatinti mokinius mokytis kūrinėlius mintinai, o juos išmokus atlikti savo draugams ar tėvams. Tačiau mokytojas gali tik paskatinti tai daryti, per prievartą versti negalima, nes ne visi mokiniai nori ir gali koncertuoti. Taip pat svarbi pamokų atmosfera. Ji turėtų būti nuoširdi, rami, linkinti gero. Jei mokytojas apsimetinėja nuoširdžiu, tačiau toks nėra, mokiniai labai greitai tai pajunta. Jaunojo pianisto darbo sėkmė priklauso ir nuo jo darbo namuose. Kartojimas visada turi turėti tikslą, o jį įvykdžius turi ateiti pasitenkinimas. Vaikai skambinti namuose turėtų noriai. Taip pat turėtų žinoti kodėl jie tai daro. Įtakos mokymuisi turi pasitenkinimas, kurį gali sukelti mėgstama muzika. Vaikai noriai skambina žinomas melodijas. Ši muzika labai puošia laisvalaikį, tai muzika draugams, pažįstamiems. Autorės nuomone nereikia kratyti šios muzikos, nes būtent jos pagalba galima įtraukti mokinius į rimtosios muzikos pasaulį. Verta išklausyti vaikų, pasirenkant repertuarą. Jei tai ypač svetima muzika – geriau jos atsisakyti. Atliekama muzika turi tikti ir patikti mažiesiems pianistams ir įtraukti juos į lavinimo procesą be jokios prievartos.

Pasak J. Karalienės (1998), tėvai taip pat turi pasiruošti šiems vaikų užsiėmimams – domėtis pamokomis, palaikyti kompaniją, kai vaikas skambina ir nesijuokti iš jo nesėkmių. Visų ugdymo įstaigų vienas iš uždavinių bendrauti ir bendradarbiauti su vaikų tėvais, rodyti jiems pavyzdį ir padėti auklėti vaikus namie. Individualūs pašnekesiai su tėvais vertingi tuo, kad auklėtojas ar mokytojas gali atviriau bendrauti su šeima. Toks bendravimas turi didelę reikšmę, nes ir mokytojas ir šeima žino visus vaiko gyvenimo įvykius ir gali paveikti vaiko elgesį. Tėvų palaikymas, paskatinimas, padrąsinimas yra svarbūs veiksniai vaikų intelektui sužydėti – teigia D. Campbellas (2005).

Pasak O. Mockevičienės (1993) bendraujant su tėvais, nereikėtų pradėti skųstis vaiku. Pirmiausia siūloma nurodyti teigiamas vaiko savybes, gerus poelgius, tik baigiant pokalbį pasiūlyti tėvams bendromis pastangomis paveikti vaiką. Ikimokyklinukų ugdymas bus sėkmingas, jei jį supantys ugdytojai sukurs aplinką, skatinančią visapusišką vaikų vystymąsi bei individualybės raišką.

Kad tėvai labai svarbūs šiame procese, mano ir viena ryškiausių Lietuvos pedagogių L. Drąsutienė (2004). Tėvai, anot autorės, yra mokinio fonas. Labai svarbus mokytojo bendravimas su mokinių tėvais. Pedagogui būtina susipažinti su mokinių tėvais, su mokinio aplinka namuose, sužinoti tėvų požiūrį į jų vaiko pasirinktą specialybę, pažiūrėti koku instrumentu moksleivis kasdien groja namuose. Taip pat svarbi geranoriška ir darbinga namų aplinka. Priešingu atveju, galima labai našiai ir profesionaliai dirbti su mokiniu klasėje, tačiau jei namuose vyrauja atsainus požiūris į vaiko užsiėmimą – gerų rezultatų nepasieksi. Anot O. Mockevičienės (1993), tinkamas auklėtojos bendravimas su tėvais padeda sukurti vaiko ugdymui palankią aplinką, tuo pat metu išvengiama pedagogų ir tėvų požiūrio į vaiką

skirtingumo. Tuo tarpu vaikas mato gražaus bendravimo pavyzdį, kuris palaiko tiek tėvų tiek mokytojų ar auklėtojų autoritetą.

Kaip teigia E. Staerfeldt ir Ch. Rask Mathiasen (1999) – vaikai pasitiki tik tais suaugusiais, kurie skiria vaikams laiko. Jų akylumas ir patirtis leidžia jiems greit pastebėti apgaulę. Dauguma yra pastebėję, kad suaugusiųjų pagyrimas reiškia bendravimo pabaigą, nes pagyrę jie skuba prie savo reikalų. Jau ankstyvoje vaikystėje vaikai išmoksta atskirti ar suaugusieji tikrai ar tik atmetinai nori būti kartu. Norint rimtai įsigilinti į vaiko veiklą, reikia laiko. Tačiau suartėjimas ir bendravimas atsiperka, leidžia pasimiršti ir atveria kitą pasaulį.

Taigi, galima teigti, kad fortepijono pamokų sėkmė tiesiogiai priklauso nuo paties pedagogo. Tik tinkamai įsigilinęs į mokinio gabumus ir gerai jį pažindamas, mokytojas galės teisingai parinkti mokymo metodus. Fortepijono mokytojo paveikslas dažniausiai vaikui lieka visam gyvenimui, nes tai būna pirmasis mokytojas, todėl labai didelę reikšmę turi jauki pamokų atmosfera, pedagogo sugebėjimas išklausti mokinį, įsigilinti į jo jausmus. Vaikams labai svarbus tėvų palaikymas, todėl nuo pedagogo sugebėjimo bendrauti ir bendradarbiauti su mokinio tėvais, taip pat labai priklauso mokymosi sėkmė.

2.2.2. Mokinio sveikata

Gera vaiko sveikata ir savijauta yra sėkmingo ugdymo sąlyga. Darželiuose vaikų sveikatai įtakos turi paties vaiko požiūris į save, higieniška aplinka, tinkamas mikroklimatas grupėse, o taip pat ir kūno kultūros pamoka. Kūno kultūra yra pagrindinė sąlyga ne tik kūno stiprinimui ir vystymuisi, bet ir visos asmenybės ugdymui. Kūno kultūra padeda spręsti įvairias sveikatos problemas ir pasirengti gyvenimui visuomenėje. „Tinkamai organizuota kūno kultūra gilina sąsajas tarp kūno ir dvasios; judesio ir kūno galių tyrinėjimas ugdo vaiko savivoką; išraiška ir saviraiška judesiu padeda pajusti pojūčių, jausmų, minčių ir kūno vientisumą; pratinimasis valdyti savaimingus judesius ir emocines būsenas, jausti kitą šalia judant, rikiuojantis, einant rateliu ir pan., kelia bendravimo ir bendradarbiavimo kultūrą“ – teigia O. Mockevičienė (1993. p. 17). Taigi, kūno kultūra turi ne tik savitą vertę, tačiau per vaiko fizinio aktyvumo vyksmą turi įtakos ir kitoms ugdymo sritims.

Mokantis groti taip pat labai svarbi mokinio sveikata. Dėl netaisyklingo sėdėjimo mokyklos suoluose, dėl neaktyvaus poilsio vaikai yra silpni, juos vargina netaisyklinga laikysena, kankina kaklo, pečių skausmas – teigia R. Riepšienė (2004). Negeresnė padėtis ir tarp busimųjų muzikų. Moksleiviai lankantys muzikos mokyklas labai ilgai dirba ta pačia poza, o tai alina dar netvirtą bręstančio organizmo kaulų sistemą. Būsimieji pianistai prie fortepijono praleidžia itin daug laiko. Ir jei jie jau turi laikysenos problemų, tai vėliau jos gali virsti sunkiai

ištaisomais profesiniais negalavimais. Šią padėtį gali taisyti pedagogas, ugdydamas taisyklingą būsimojo muziko laikyseną. Pianistui labai svarbus kūno laisvumas. Svarbu, kad dar prieš užgaunant garsą mokinys pajustų rankos laisvumą. Fiziniai pratimai stiprina tam tikrus raumenis, tad labai svarbu parinkti pratimus formuojančius vadinamąjį pianistinį aparatą. O tai reiškia, kad reikia pianistui suformuoti laisvai ir koordinuotai dirbančių raumenų sistemą. Moksleiviui, pavargusiam nuo ilgo sėdėjimo prie instrumento ir įtempto protinio darbo, greitai atgauti jėgas padeda aktyvi fizinė veikla. Aktyviai judant, dirbantys raumenys siunčia signalus, kurie stimuliuoja centrinę nervų sistemą, palaiko jos darbiningumą. Ir atvirkščiai, protinio darbo nuvarginti nerviniai centrai greičiau atsigauna darant fizinius pratimus.

Mokslininkų yra įrodyta, kad jaunesniųjų klasių mokiniai negali susikaupti išbūti ilgiau kaip 20 – 30 min., o vyresniųjų 45 – 50 min. Atsiradęs išsiblaškymas rodo, kad centrinė nervų sistema jau slopinama ir gali prasidėti pervargimas. Esant panašiai situacijai autorė siūlo daryti pedagoginę pertraukėlę, kurios metu galėtų būti atliekami fiziniai judesiai. Pianistų profesinės ligos gali atsirasti dėl keleto priežasčių. Viena iš jų glūdi jau pradiniam mokymo etape, kai per mažai dėmesio skiriama pianistiniam aparatui. Tokiu atveju gali atsirasti nekontroliuojamas raumenų refleksas. Ilgainiui tai virsta profesiniais negalavimais, kurių mediciniškai pagydyti beveik neįmanoma. Tokiu atveju tenka griebtis atitinkamų fizinių pratimų, kurie gan sėkmingai padeda išspręsti daugelį su profesinėmis ligomis susijusių problemų. Toliau autorė pateikia pratimus, kuriuos siūlo įtraukti į mokymo procesą jau per pirmuosius susitikimus su mokinuku. Iš pradžių kartu su mokiniu tuos pratimus turėtų atlikti ir pedagogas. Pasak autorės, pats darydamas pratimus, pedagogas geriau pajaus kurie raumenys dirba ir galės laiku pakoreguoti vaiko judesius. Kartu sportuojančio pedagogo vaizdas psichologiškai atpalaiduoja mažylį, jis jausis drąsesnis.

Pasak pedagogės L. Drąsutienės (2004) mokinio sergamumas ar silpna sveikata – labai rimta kliūtis pianisto profesijoje. Paruošus programą konkursui ar koncertui, dėl mokinio netinkamos sveikatos kartais tenka visko atsisakyti. Pedagogė yra tikra, kad mokinys turi būti sveikas, privalo mokėti sveikai gyventi. Pedagogė akcentuoja, kad pianisto specialybė reikalauja nemažų fizinių pastangų. „Juk dažnai mokiniui tenka išsėdėti prie instrumento po 5 – 6 valandas – tam yra tiesiog būtini tvirti nugaros, pečių, rankų raumenys. Autorė didelę reikšmę teikia sportui. Savo M. K. Čiurlionio menų mokyklos auklėtinius berniukus ji visados, nesibaiminant rankų pirštų ar kitokių traumų, skatino ir tebeskatina žaisti krepšinį. Tarp L. Drąsutienės moksleivių būta ir plaukikų, ir ilgų distancijų bėgikų. Jaunam žmogui yra tiesiog būtina fizinė iškrova. Be viso šito produktyviai nedirbs jaunuolio galva, jam bus sunkiau susikaupti. Juk pianisto specialybė susijusi ne vien tik su emocijomis – atlikėjui būtina ir reakcija, koordinacija,

logika. Moksleiviui reikia darbingos, imlios ir pailsėjusios galvos“ – rašo B. Bilevičiūtė – Valiaugienė (2004).

Taigi galima teigti, kad mokinio sveikata ir gera savijauta yra viena iš svarbiausių sąlygų mokymo procese. Darbas ta pačia poza, netaisyklingas sėdėjimas gali sukelti įvairius skausmus, pervargimą ar net netaisyklingos laikysenos problemas, kurios vėliau gali tapti labai rimtais profesiniais negalavimais. Atsiradusį nuovargį dažniausiai išduoda atsiradęs išsiblaškymas. Nuovargį geriausiai įveikti padeda įvairūs fiziniai pratimai, kuriuos siūloma daryti ne tik mokiniui, bet ir pačiam pedagogui.

2.2.3. Muzikiniai vaikų gabumai

Visi muzikiniai gabumai sąlygoja vienas kito pasireikšimą – teigia Z. Rinkevičius (1993). Autorius išskiria šiuos muzikinius gabumus: muzikinę klausą, emocinį reagavimą į muziką, muzikinę atmintį, muzikinę vaizduotę ir muzikalumą.

Norint pilnavertiškai bendrauti su muzika, reikalinga muzikinė klausos, t. y. gebėjimas girdėti muzikos kalbos intonacinį raiškumą, ritminį, teminį, harmoninį, polifoninį turtingumą, tembrus, formos ypatybes ir kt. Klausos pagrindu įmanomas muzikos suvokimas, muzikinis mąstymas, bet kokia vidinė ar išorinė meninė veikla. Fiziologiniu požiūriu muzikinė klausos yra muzikos garsų klausos organas, tų garsų analizatorius. Muzikinė klausos pasižymi jautrumu. Ji fiksuoja garso aukštumo, garsumo, tembro, trukmės kitimus. Autorius išskiria šias muzikinės klausos rūšis: absoliučiąją, santikinę, melodinę, polifoninę, harmoninę, faktūrinę, architektoninę, tembrinę, vokalinę ir dinaminę.

Emocijos ir jausmai – tai išgyvenamas žmogaus santykis su tuo, ką jis pažįsta ir veikia. Paprasčiausia emocijų forma – taip vadinamas pojūčių emocinis tonas. Emocijos suprantamos kaip sąlyginiai, trumpalaikiai, situaciniai išgyvenimai, susiję ne tik su biologiniais organizmo poreikiais. Emocijos – tai ir socialinės veiklos produktas. Z. Rinkevičius (1993) jausmus skirsto į dorovinius, estetinius, intelektinius ir praktinius. Visi jie glaudžiai susiję su muzikos pažinimu. Tačiau čia pačią svarbiausią reikšmę turi estetiški jausmai. Todėl kalbėdamas apie emocijas pažįstant muziką, autorius kalba apie jausmus, kaip muzikos estetinio ir prasminio poveikio išgyvenimus. Autorius teigia, kad emocijos ne tik reikalingos žmogui, tačiau yra vienas iš svarbiausių asmenybės struktūrinių komponentų. Jausmų reikšmė aukštą civilizacijos lygį pasiekusioje visuomenėje nemažėja. Bendrojo išsimokslinimo fone išvystytas racionalusis mąstymas neretai eina greta su emociniu skurdumu, doroviniu kurtumu. Sąvokinio mąstymo ugdymas emocinio gyvenimo sąskaita, skaudžiai atsiliepia žmonių dvasingumui. “Žmonės susvetimėja, jų bendravimas darosi vis opesne problema” – teigia Z. Rinkevičius

(1993, p. 29). Jausmai labiausiai susiję su žmogiškumu, santykių tikrumu, labai svarbiu pedagogikai. Dorovinių jausmų, įsitikinimų formavimuisi lemiamos reikšmės turi ne tiek loginis sąmonės darbas, kiek išgyvenimai, atjauta.

Kitas muzikinis gabumas, pagal Z. Rinkevičių (1993), yra muzikinė atmintis. Muzikine atmintimi autorius vadina sugebėjimą įsiminti, išlaikyti, atpažinti ir atgaminti muzikos tekstus. Žmogus visų pirma įsimena muzikinius vaizdinius bei pergyvenimus, kilusius ryšium su muzikos pažinimu. Priklausomai nuo žmogaus gyvenimo patirties, intelekto, jausmų kultūros, įsimenamos su muzika susijusios sąvokos, idėjos. Muzikinė atmintis pasireiškia priklausomai nuo kitų muzikinių gabumų ir išsivystymo lygio, asmenybės interesų, jausmų ir valios, nuostatų ir kt. Muzikinė atmintis skirstoma į trumpalaikę ir į ilgalaikę. Trumpalaikė fiksuoja motyvų, trumpų garsinių intonacijų motyvus, o ilgalaikė atmintis – trumpalaikės atminties medžiagą inventorizuoja į stambesnes struktūras. Autorius išskiria emocinę muzikinę atmintį. Tai gebėjimas įsiminti, išlaikyti išgyvenimus, sukeltus muzikos. Emocinė atmintis pasireiškia nevalingai, be specialaus išankstinio ketinimo arba būtinybės.

Dar vienas autoriaus išskiriamas muzikinis gabumas yra muzikinė vaizduotė. Muzikos kalba – tai ne sąvokų, o meninių vaizdų kalba. Muzikai suvokti, ją atgaminti bei kurti reikalinga vaizduotė, kuomet žmogus įsivaizduoja mintyse muzikos proceso priemonių visumą bei meninį rezultatą. Girdint muziką, ją suvokiant, atsiranda jos pirminis vaizdas. Trumpalaikė atmintis muzikinių intonacijų nuotrupas perkelia į ilgalaikę atmintimi kuriamą pilno muzikinio vaizdo mozaiką.

Kitas muzikinis gabumas – muzikalumas. Muzikalumo sąvoka aiškinama nevienodai. Vieni autoriai mano, jog muzikalumas gali būti išlavinamas, o kiti teigia, kad muzikalumas yra įgimtas ir neišugdomas. Mitas sako, jog vieni vaikai tiesiog gimsta muzikalūs, kurie supranta muziką be jokių pastangų, ko negali kiti. E. Gordonas (1994) teigia, kad muzikalumą, kaip ir visus kitus muzikinius įgūdžius, galima išugdyti. Ir tą reiškini autorius vadina – muzikiniu lavinimu. Muzikoje egzistuoja tam tikra muzikos lavinimo seka. Tėvai nuo pat pradžių gali padėti vaikui mokytis šių įgūdžių. Muzikalumas, anot autoriaus, yra įgūdis, kurio galima išmokti. Muzika, vaikams yra kaip kalba. Mažam vaikui naudinga klausytis muzikos, nes jos išmokstama taip pat, kaip kalbos. Svarbiausia vaiko gyvenime ne tai, ar jis taps profesionaliu muzikantu ar ne, svarbu, kad vaikas girdėtų muziką ir pasiilgtų kažko labai nuostabaus. Kuo giliau jis ją supras, tuo labiau ją vertins, nes vertinimas tai nėra žinojimas apie muziką, tai jau pačios muzikos suvokimas. Taip kaip klausydamasis kalbos vaikas išmoksta kalbėti ir pasiruošia mokyklai, taip ir klausydamasis muzikos nuo pirmų dienų – pasiruoštą jos mokytis. Jei ankstyvoje vaikystėje vaikas nebuvo apsuptas muzikos, tiek kiek kalbos, jei jam niekas

nedainavo dainų, tai vaikui nėra išugdytas klausymas, muzikinis žodynas ir vaikas nepasiruošęs mokytis to, ką mokytojai žada mokyti. Netinkamas mokymas lemia neigiamą požiūrį į muziką.

E. Gordonas (1994) nuomonei ne visai pritaria H. Šečkuvienė (2004). Pasak jos, muzikalumo sąvokos turinys yra platus. Ši sąvoka apima muzikinius gabumus, gebėjimus, kitas asmenybės savybes, patirtį. „Tai bene svarbiausia asmenybės savybė, nuo kurios priklauso individo muzikiniai pasiekimai“ (2004, p. 12). Kalbėdama apie muzikalumą autorė kalba apie paveldimumą. H. Šečkuvienė (2004) pateikia G. Revešo mintis apie muzikalumą: muzikalumas yra įgimta asmenybės savybė, kurios negalima išlavinti, jos negalima priskirti prie visiems žmonėms būdingų savybių, pagaliau yra labai daug nemuzikalių žmonių.

C. Seashore'as (pgl. H. Šečkuvienę 2004) taip pat nustatė, kad muzikiniai gabumai yra įgimti ir nepriklauso nuo jų lavinimo. Pasak autorės, ši nuomonė, kad paveldimumai yra įgimti, kaip buvo populiaru pedagogų tarpe anksčiau, taip išliko ir iki šiol. Šia teorija remiasi pedagogai nenorintys arba nesugebantys dirbti su mažiau gabumų turinčiais vaikais. Nors minėtas požiūris į muzikinius gabumus kurį laiką vyravo pedagoginėje praktikoje, jau XX a. pr. atsirado autorių pasisakiusių prieš tokią koncepciją. „B. Teplovas sukūrė teoriją, įrodančią, kad muzikiniai gabumai formuojasi veikloje, įgimtos tik anatomicinės fiziologinės žmogaus savybės, lemiančios jų raidą. Pabrėžiama, kad įgimti yra ne muzikiniai gabumai, o tik minėtos savybės“ – teigia H. Šečkuvienė (2004, p. 13). Apibendrinamas savo tyrimą B. Teplovas (pgl. H. Šečkuvienę 2004) priėjo išvadą, kad tuo metu, kai jis atliko tyrimą, nebuvo žinių, padedančių nustatyti vaiko muzikalumą dar nepradėjus sistemingo ir kvalifikuoto muzikinio lavinimo. Ir nors vėliau buvo atlikta daug panašių tyrimų, tokių žinių neturima ir šandien. E. Gordonas (1994) teigimu nėra vienas vaikas negimsta be intelekto, tai reiškia, kad nėra vienas vaikas negimsta be mažiausių muzikinių gabumų. Muzikiniai gabumai, anot jo, yra prigimties ir auklėjimo rezultatas. Vaiko muzikiniai gabumai nesikeičia, kol jis nepakliūva į tinkamą muzikinę aplinką. Tik sukūrus tinkamą aplinką tie gabumai ima skleistis, plėtotis. Iki devynerių metų vaiko muzikiniai gabumai yra prigimties ir aplinkos veiksmų rezultatas, o po devynerių metų aplinkos veiksniai daro mažesnę įtaką vaiko muzikiniams gabumams. Vaiko pasiekimai gali kisti, tačiau jie visada priklausys nuo muzikinių gabumų. Tiek B. Teplovas (pgl. H. Šečkuvienę 2004), tiek E. Gordonas (1994) sutaria, kad muzikinių gabumų kokybę lemia įgimtos savybės ir aplinka. Taip pat abu tyrėjai akcentuoja ikimokyklinio amžiaus svarbą vaiko muzikinių gabumų plėtrai. Remdamasi įvairių autorių tyrimų rezultatais H. Šečkuvienė (2004) padarė šias išvadas:

- ❖ muzikiniai gabumai yra įgimtos muzikinių gebėjimų prielaidos, ugdymo procese juos galima plėtoti;
- ❖ muzikiniai gebėjimai gali būti įgyjami tik ugdymo procese;

- ❖ svarbiausias laikotarpis vaiko muzikiniams gebėjimams vystyti yra ankstyvasis ir priešmokyklinis amžius.

Remdamasi psichologinėje ir pedagoginėje literatūroje pateikta muzikinių gabumų bei gebėjimų struktūros analize, bei žvalgomojo tyrimo rezultatais, autorė pateikia pagrindinius ketverių – šešerių metų vaikų muzikinius gebėjimus:

- ❖ gebėjimas pajauti muzikos ritmą,
- ❖ gebėjimas tiksliai intonuoti ir pajauti dermę;
- ❖ gebėjimas įvaldyti balso diapazoną;
- ❖ gebėjimas emocinės raiškos būdais perteikti muzikos nuotaiką;
- ❖ gebėjimas sukoncentruoti dėmesį ir įsiminti muzikinius darinius.

Manoma, kad šių gebėjimų išlavinimas lemia sėkmingą vaiko muzikinę veiklą. Autorė teigia, kad šie muzikiniai gebėjimai yra pagrindiniai, tarp savęs glaudžiai susiję ir šių gebėjimų išlavinimas priešmokykliniame amžiuje lemia sėkmingą tolesnę vaiko muzikinę veiklą.

Svarbus muzikinių gabumų aspektas – paveldimumas. Dažnai vyrauja nuomonė, kad muzikiniai gabumai yra įgimti, jie negali būti išlavinti ir ugdymo procese nekinta. Tačiau ši nuomonė nėra teisinga, todėl, kad muzikiniai gabumai priklauso ne tik nuo įgimtų vaiko savybių, bet ir nuo aplinkos, kurioje jis auga. Ir apskritai daugumos vaikų muzikiniai gabumai pradeda vystytis tik kryptingai organizuotoje pedagogo veikloje. H. Šečkuvienė (2004, p. 2) pateikia B. Teplovo nuomonę apie muzikinius gabumus: „muzikiniai gabumai egzistuoja glaudžiam sąryšyje vienas su kitu. Bet kurio muzikinių gabumų komponento egzistavimo sąlyga – kitų komponentų buvimas. Norint atverti kelią vaiko muzikinių gabumų vystymuisi, reikia pašalinti kliūtį, stabdančią vieno, kurio nors muzikinių gabumų komponento pasireiškimą, tik tuomet atsiskleis kiti vaiko muzikiniai gabumai“. Taigi, nuomonė, kad muzikiniai gabumai gali būti tik paveldimi ir jų negalima išugdyti yra neteisinga. Muzikinių gabumų lygį lemia prigimtis ir tinkama aplinka vaikystėje. Vaikui gimus, kartu su kitais gabumais pradeda skleistis ir muzikiniai gabumai. Turtingoje muzikinėje veikloje vaiko muzikiniai gabumai auga, plėtojasi iki optimalaus gabumų lygio. Vaikui augant aplinkos poveikis mažėja. Ankstyvasis ir pradinės mokyklos laikotarpis yra itin palankus vaiko muzikinių gabumų plėtotei. Pradedant vaikus mokyti muzikos pedagogas turi žinoti vaiko muzikinių gebėjimų lygį. Neatsižvelgiant į jo muzikinių gabumų lygį galima labai pakenkti jo muzikiniam vystymuisi ir slopinti vaiko interesą muzikai.

Beveik visi maži vaikai turi polinkį menams. Berniukai bręsta vėliau, todėl mergaitės ikimokykliniame amžiuje savo gabumais gerokai juos lenkia. Mergaitės emocionalesnes, todėl joms šokti ar dainuoti yra kasdienis įprotis ar saviraiška. Tad mergaitės

galima pradėti lavinti anksčiau už berniukus. Žaidimų forma pradėti profesionalų sistemingą mokymą galima jau nuo 3,5 – 4 metų. Vaikai neturi suprasti, kad bus mokoma. Jie turėtų jausti, kad suaugęs žmogus žaidžia, bendrauja, draugauja, skiria jam dėmesį. Tuomet mokymas bus sėkmingas, o vaikas žaisdamas išmoks daug naudingų dalykų, kuriuos paaugęs įprasmins kaip sukauptas profesionalias žinias. Kaip ir kiekvienoje srityje, taip ir menuose, kuo gabesnis vaikas, tuo geresnių rezultatų pasiekiami. Net jei vaikas teturi noro tik žaisti ir bendrauti, gabumai vis tiek atsiskleidžia labai greitai. Juk ikimokykliniame amžiuje vaikai labai imlūs, jie mažai ką žino, todėl siurbia į save visą informaciją, kurią gauna iš aplinkos – teigia H. Šečkuvienė (2004).

Apibendrinant galima teigti, kad pagrindiniai muzikiniai gabumai yra šie: muzikinė klausa, emocinis reagavimas į muziką, muzikinė atmintis, muzikinė vaizduotė, muzikalumas. Tam, kad vienas neišugdytas gabumas nestabdytų kitų gabumų vystymosi, visi jie turi būti lavinami lygiagrečiai ir tolygiai. Visi vaikai yra gabūs menams. Kiekvieną vaiką galima išmokyti muzikos, tik reikia atsižvelgti į vaiko norus, poreikius, atskirai į kiekvieno vaiko brandą, daug kantrybės ir nuoseklumo. Įvairias teorijas apie tai, jog muzikiniai gebėjimai gali būti tik paveldimi, dauguma autorių paneigia. Muzikiniai įgūdžiai gali būti išugdomi, nes muzikos vaikai mokosi kaip kalbos.

2.2.4. Ritminės klausos lavinimas

“Ritmas – tai vienas iš centrinių ir pagrindinių muzikos elementų, sąlygojantis dėsninę garsų pasiskirstymą laike” – teigia G. M. Cypinas (1984, p. 80). Autoriaus teigimu ritminės klausos lavinimas yra viena iš pagrindinių užduočių muzikinėje pedagogikoje ir viena iš sunkiausių. Pasak autoriaus, ritmo pojūčio lavinimą visada lydi gausybė sunkumų, tačiau neugdomų gebėjimų nebūna. Nuomonei, kad ritmas yra vienas iš trijų svarbiausių muzikos elementų (ritmas, melodija, harmonija) – pritaria Z. Rinkevičius (1993). Ir jei melodija ir harmonija suvokiamos ausimi, tai ritmą reikia pajauti visu kūnu. Garsų trukmė yra pats būdingiausias muzikos elementas, todėl ritminės klausos, ritmo pojūčio, girdėjimo ir atlikimo įgūdžių lavinimas yra svarbi gero grojimo sąlyga. Ritmo jausmo ir įgūdžių kokybė turi didelės įtakos intonavimui, artikuliacijai, dikcijai ir t.t. Ritmo įgūdžių stoka neigiamai veikia vaiko psichiką: jis nepasitiki savimi, nenori nei dainuoti, nei muzikuoti. Į ritmą ypač jautriai reaguoja klausytojas, nes ritmikos ar tempo nesutapimas iš karto sukelia nepasitenkinimą – teigia E. Balčytis (1986). Ritmo suvokimas apima visą organizmą, todėl jam suvokti reikalingi penki svarbiausi ir esminiai sugebėjimai: laiko pojūtis, intensyvumo pojūtis, girdėjimo įsivaizdavimas, garsinį reiškinių realizuojanti motorika, impulsas skatinantis suvokti tam tikrą reiškinių ir jų konkrečiai išreikšti. Ritmo pojūtis yra atsijęs nuo ritminio veiksmo. Taigi, ritmo suvokimas yra

sudėtingas procesas, apimantis visą žmogaus organizmą ir pasireiškiantis nesąmoningu poreikiu matuoti ritmo trukmes.

Anot H. Šečkuvienės (2004) ritmas – muzikos išraiškos priemonė, sąlygojanti vieną iš esminių muzikos meno ypatumų – judėjimą. Muzikos kūrinio forma atsiskleidžia tik laike. Ritmas muzikoje apima ir emocinę prasmę, suprantamą kaip emocinės įtampos ir atoslūgių kaitą. Muzikos ritmo pajautimas užtikrina muzikos kūrinių metroritminės sąrangos suvokimą. Muzikos psichologų teigimu, ritmo suvokimas yra daugiasluoksnis ir susideda iš keleto lygmenų: tai pulso pojūčio, tempo pojūčio, trukmės pojūčio ir metro suvokimo. Autorė pateikia kelių mokslininkų, tyrėjų ir psichologų nuomones apie vaikų muzikalumą. Vengrų mokslininko E. Szeghy nuomone, muzikalus yra tas vaikas, kurio ritminė, harmoninė, polifoninė ir tonacinė klausos atitinka tam tikrą lygį. Prancūzų tyrėjo E. Willemso nuomone, išskiriami trys pagrindiniai muzikalumo komponentai: ritmas, melodija ir harmonija. Rusų psichologas B. Teplovas nuodugniai ištyręs muzikinius gabumus (t.y. melodinę, harmoninę, tembrinę, dinaminę, vidinę klausą, dermės, ritmo jausmą), išskyrė tris pagrindinius muzikinių gabumų komponentus: dermės jausmą, muzikinį ritmo jausmą ir muzikinius vaizdinius. H. Šečkuvienė (2004) pritaria nuomonei, kad pagrindiniai muzikos gebėjimai yra: muzikos ritmo pajautimas, dinamikos ir dermės suvokimas, tonacijos jautimas, tačiau visų svarbiausias muzikinis gabumas – ritmo pajauta. Ritmo pajautimą mokslininkai pripažįsta kaip vieną svarbiausių muzikinių gabumų, kurio pajautimas turi didelę reikšmę visam muzikos mokymo procesui.

R. Girdzijauskienė (1997) pateikia ritmo atliekamas funkcijas ir jo suteikiamus pojūčius:

ritmas atlieka dėmesingumo funkciją, sureguliuoja dėmesio įtampą. Tai padeda sureguliuoti atlikėjo pastangas, kad reikiamu momentu būtų akcentuojamas reikiamas kirtis;

ritmas suteikia pusiausvyros ir tvirtumo jausmą. Poezija gali reikšti idėjas, muzika – jausmus, bet ritminė struktūra jau pati savaime yra meno objektas. Todėl yra natūralu, kai vaikai pirma suvokia poezijos ritmą ir tik paskui prasmę;

ritmo jausmas mums suteikia laisvės pojūtį, malonumą ir erdvę. Laisvumo pojūtis kyla todėl, kad kiekvienas gali pasiilgti sąmoningo pasikartojimo įvairiais būdais;

ritmas mums suteikia jėgos pojūtį. Kartą suvoktas ritmo darinys patvirtina galėjimą ir toliau susidoroti su panašiais reiškiniais. Tai turi įtakos ir motoriniam dėmesiui;

ritmas stimuliuoja ir slopina. Tai gerai iliustruoja šokis: išgirdę valsą žmonės ima gracingai judėti, o išgirdus maršo smūgius įsitempia kiekvienas raumuo, todėl kareiviai grojant maršui žengia tvirtais žingsniais ir yra labai dėmesingi;

ritminis periodiškumas yra instinktyvus. Pavyzdžiui: jei žmogus nežino kur padėti ranką ar koją, tai jis yra silpnas ir nepajėgus judėti. Jei judesiai gali būti numatomi ir netgi nujaučiami be sąmoningų pastangų, tai jau sutaupoma energija;

ritmas veikia ne tik klausą, bet ir judesius. Ritmas yra emocionalus, kai jis yra išlavintas ir turi poveikį viso organizmo pulsacijai. Kai klausomės bangų šniokštimo ar lietaus – mes į tai reaguojame, nes visuose tuose įvykiuose yra ritmas;

ritmas palaiko ir praturtina. Klausant muzikos, vizualiosios asociacijos yra stipresnės ir už patį klausymą;

ritmas aprėpia ir visumą, ir detales. Paprasti ritmai greitai tampa monotoniški, bet yra beribės galimybės juos praturtinti. Ritmas gali būti labai rafinuotas ir pereiti iš realių pojūčių į įsivaizduojamuosius;

ritmo pojūtis yra kaip smalsumo instinktas: jis kelia vieną nuostabą po kitos. Smalsumas pateikia vieną klausymą, o gamta dešimt. Vienas laiptelis žengtas ritminio suvokimo link, tampa išėities tašku, iš kurio mes galime pasiekti aukštesnius lygmenis;

ritmo įgūdžių stoka, kaip teigia E. Balčytis (1986), gali sukelti vaikų nenorą dainuoti ar muzikuoti. Todėl išlavintas ritmo jausmas yra pirmoji muzikavimo sąlyga. Turint prasčiau išlavintą melodinę klausą groti dar įmanoma, tačiau ritmą kiekvienas atlikėjas privalo jausti labai tiksliai. Pasak L. Drąsutienės (2004), norint, kad pradinis mokymo groti fortepijonu etapas būtų sėkmingas, ritminės klausos lavinimas turėtų egzistuoti dar benatiniame periode. Šiame periode svarbu mokiniui sužinoti apie metro vieneta, ketvirtinę natą, kokie gali būti ritmai.

Taigi, galima daryti išvadą, kad ritmas yra priskiriamas prie trijų pačių svarbiausių muzikos elementų. Ir priešingai nei kitus muzikos elementus, kuriuos galima išgirsti, ritmą reikia pajusti visu kūnu. Ritmo pojūčio išlavinimas yra svarbi tiek dainavimo, tiek grojimo sąlyga. Ritmo įgūdžių stoka neigiamai veikia vaiko psichiką: jis gali nepasitikėti savimi, nenorėti dainuoti, nei muzikuoti. Ritmas atlieka daug funkcijų ir suteikia gausybę pojūčių.

2.2.5. Ugdomoji aplinka

Ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinis ugdymas pirmiausiai vyksta šeimoje, paskui darželyje, vėliau dar kitose visuomenės institucijose. Kiekviena institucija atlieka tam tikras funkcijas. Vienos institucijos atlieka daugiau funkcijų, kitos mažiau, tačiau svarbiausias veiksnys realizuojantis šias funkcijas, tampa muzika. Nuo šeimos priklauso įgimtos vaiko muzikinių gabumų užuomazgos, požiūris į muzikinį vaiko lavinimą. Šeima, kaip mažiausia tautinės bendruomenės dalis, yra tautinės kultūros kūrimo pamatas. Kokia šeimų kultūra, tokia

bus ir tautos kultūra. Šeima yra pirminė ir lemianti asmenybės ugdymo institucija, duodanti ir fizinį ir psichinį jos pamatą. Tik šeimoje augdamas vaikas per tėvų meilę, rūpinimąsi visais šeimos nariais, aukojimąsi kitų labui, vaikas gauna tvirtus dorovinius pagrindus. Šeimoje girdimos liaudies pasakos, legendos, dainos, žaidimai atveda vaiką į estetinį tautos suvokimą. Visa tai lemia ir muzikinį vaiko ugdymą. Iš šeimos vaikas paveldi muzikinių gabumų užuomazgas, intelekto pagrindus, visą fiziologinę struktūrą, įgauna bendrus dvasinės kultūros pradmenis. Vaiko muzikinis ugdymas iš esmės priklauso nuo šeimos požiūrio į muziką ir muzikinį gyvenimą. Muzikantų profesionalų šeimose į muziką žiūrima su pagarba, daug muzikuojama, lankomi koncertai, muzikiniai spektakliai. Tėvai anksti pastebėję savo vaikų muzikinius gabumus, rūpinasi jų muzikiniu lavinimu bei auklėjimu. Mūsų šeimose gaji tradicija dainuoti mažyliams lopšines, žaisti liaudies žaidimus. Kol motinos pačios augina vaikus, jos labiau rūpinasi jų muzikiniu lavinimu, tačiau kai nuveda vaikus į darželį, dalis šeimų pamiršta savo tiesioginę pareigą ir muzikinio ugdymo svarbą vaikui. Tėvai mano, kad darželis galės pakeisti šeimą. Darželyje gali būti geriau organizuota muzikinė veikla, panaudotos įvairios muzikavimo rūšys, įvairesnės mokymo priemonės, tačiau jis niekada vaikui neatstos individualaus dėmesio jo muzikiniams poreikiams, teigiamo šeimos narių įvertinimo. Ikimokyklinio amžiaus vaikui svarbiausia yra tėvų nuomonė apie bet kokią jo veiklą. Teigiama, jog pradiniam vaiko lavinimui labiausiai tinka liaudies muzika, liaudies ir klasikiniai muzikos instrumentai. Tik šitaip gali būti padėti tautinės muzikinės kultūros pagrindai, be kurių negalima visapusiškai perimti pasaulinės muzikinės kultūros – teigia A. Katinienė (1998).

Darželyje viskas priklauso nuo pedagogo, nes jis parenka veiklos rūšis ir organizavimo formas, muzikos mokymo metodus ir priemones. „Vaikų muzikinės kultūros uždaviniai gali būti realizuojami tik praktinėje muzikinėje veikloje, esant tam tikroms pedagoginėms sąlygoms“ – teigia A. Katinienė (1998, p.107). Vaikų muzikinis ugdymas turėtų būti traktuojamas kaip tautos muzikos ir tradicijų perdavimas bei vaiko muzikinės kultūros ugdymas. Pedagogo tikslas žadinti vaikų interesus muzikai ir ugdyti jo muzikinius gabumus, suteikti muzikinių estetinių žinių, padėti išmokti tam tikrą kiekį muzikos kūrinų, lavinti muzikinius įgūdžius, formuoti jo muzikinę, estetinę sąmonę. Tai lemia vaiko savarankišką muzikos vertybių pasirinkimą ir gebėjimą naudotis jomis, įeiti į tautos ir pasaulio muzikinę kultūrą. Tikrasis muzikos suvokimas prasideda nuo elementarios liaudies dainos. Labai svarbu vaikui suteikti galimybę pabūti su savo įspūdžiais, patirtais išklaudis muzikos. Liaudies muzikos išraiškos priemonės geriausiai tinka pradiniam muzikiniams gabumams, mokėjimams ir įgūdžiams lavinti, atitinkamoms žinioms perteikti. Liaudies dainų dainavimas padeda teisingai formuoti balsą, įtvirtinti pagrindinius muzikinius vaizdinius, skatina muzikinę kūrybą. Lietuvių liaudis kūrė vaikams gerai jausdama jų psichologiją, gėrio ir grožio suvokimo galimybes.

Dainos, žaidimai buvo kuriami ne tik estetiniam vaiko pasigėrėjimui, bet ir doroviniams – pažintiniams tikslams. Tokie kūriniai vienaip ar kitaip turėjo vaikus auklėti: pratinti paklusti vyresniajam, jį gerbti, neskriausti gyvūnų. Liaudis suvokė, kad auklėjant mažus vaikus labai svarbi daina. Daina vaikui visada turėjo tiesioginį poveikį. Muzikos kūriniai sužadina teigiamas reakcijas, padeda įsijausti į tekstą, kuris atitinkamai nukreipia vaiko mintis. Suaugusieji iškart pastebi rezultatus: dainuojant lopšinę vaikas greičiau užmiega, daina pajuoktas – greičiau atsisako blogo poelgio, dainuojant apie paukštelį – jis geriau įsimena jo pavadinimą, dainuojant apie mamą – vaikas darosi jautresnis motinos rūpesčiams, stengiasi jai padėti. Žinias apie aplinką mažieji taip pat įsimena geriau, kai jos perteikiamos eiliuotai, o dar geriau dainuojant.

Apibendrinami galime teigti, kad šeima yra pirminė ir lemianti asmenybės ugdymo institucija, nuo kurios priklauso įgimtos vaiko muzikinių gabumų užuomazgos bei požiūris į muzikinį lavinimą. Siekiant išauklėti jaunąją kartą, dvasines vertybes geriausiai įdiegti nuo mažens, pasitelkiant liaudies kūrybą, kuri vaikams turi tiesioginį poveikį. Pats svarbiausias pedagogo tikslas – sužadinti vaikų interesus muzikai. Tai lemia vaiko savarankišką muzikos vertybių pasirinkimą, gebėjimą jomis naudotis bei įeiti į tautos ir pasaulio muzikinę kultūrą.

2.2.6. Muzikinio rašto pažinimas

Muzikos rašto pradmenų mokymas ikimokykliniame amžiuje suteikia pirmąsias žinias apie muzikos raštą. Be to, jis daug prisideda prie vaikų muzikinės klausos, balso, koordinacijos ugdymo, padeda ugdyti dėmesį, logišką mąstymą. Mokinys skaitydamas muzikos raštą turi susikaupti, kad neatsiliktų nuo kitų mokinių – teigia A. Katinienė (1983). Muzikos rašto pradmenų mokymas nėra kažkoks atskiras dalykas, jis turėtų glaudžiai sietis su kitomis muzikos veiklos formomis, pavyzdžiui, dainavimu, grojimu. Muzikos rašto pradmenų mokymo tikslas, pasak autorės, yra įtvirtinti žinias, kurias vaikai gauna dainuodami, šokdami, grodami ar klausydamiesi muzikos. Todėl pateikiamuose muzikos rašto pratimuose galima rasti vokaliųjų numerių, kurie paimti iš instrumentinių pjesių, skirtų groti. Autorė išskiria šiuos muzikos rašto pradmenų mokymo uždavinius:

- ❖ ugdyti ilgio ir aukščio pajautimą;
- ❖ supažindinti su dviem skirtingo ilgio garsais ir pauzėmis;
- ❖ ugdyti pirminius muzikos rašto skaitymo įgūdžius.

Muzikos rašto pradmenų mokymo sėkmę ikimokykliniame amžiuje lemia metodika ir mokytojo sugebėjimas vaizdžiai pateikti žinias. Autorė muzikos rašto pradmenų mokymo metodiką suskirstė į tris etapus;

- ❖ muzikos pratimai iš klausos;

- ❖ supažindinimas su garsų simboliais;
- ❖ mokymas skaityti muzikos raštą.

Per muzikos pamokėles mokiniai įgyja muzikinių tam tikrų žinių iš teorijos, dainuodami, grodami, šokdami jie atlieka gana sudėtingus ritminius ir melodinius darinius. Tačiau mokiniai šito nesuvoktų, jei tai būtų išreikšta muzikos garsų simboliais. Pratimai, kuriuos skatinama atlikti iš klausos yra sudėtingesni, jiems nereikia žodinio paaiškinimo ar vaizdinių priemonių. Tokias užduotis vaikai atlieka aido principu, pasiklausę mokytojo. Šios užduotys nesudaro sunkumų nei mokytojui, nei vaikams. Muzikos rašto pradmenų mokyti pradama nuo įvairių ritminių žaidimų, pavyzdžiui, su mažesniais vaikais šokamas „meškučių ir kiškučių“ šokis. Kai grojama pirmoji – lėta muzikos kūrinio dalis ir ritminis judėjimas vyksta ketvirtinėmis natomis, vaikai lėtai siūbuodami nuo vienos kojos ant kitos juda į priekį. O kai skamba antroji – greita dalis ir ritminis judėjimas vyksta aštuntinėmis natomis, vaikai greitai strikinėja ant abiejų kojų. Žaisdami panašius žaidimus, jie išmoksta skirti garso ilgį. Daugiau pastangų prireikia pasirengti toms užduotims, kurios aiškina muzikinių garsų simbolius. Vaikai dar nesupranta tokių sąvokų kaip ketvirtinė, aštuntinė, nata, pauzė, penklinė, todėl formuojant šias sąvokas autorė siūlo ieškoti atitikmenų vaikų supančiame pasaulyje. Taigi, pirmiausia mokoma atskirti du garsus – ilgą ir trumpą. Iš pradžių šiuos garsus išmokstama atskirti tik iš klausos. Pradžioje neaiškinama, kad vienas garsas yra ketvirtinė, o kitas aštuntinė. Paprasčiausiai ketvirtinė nata vadinama ilgu garsu, o aštuntinė nata – trumpu. Pirmąkart vaikus supažindinant su natų rašyba, galima pasitelkti tokias vaizdines priemones: paprašoma vaikų parodyti, kaip striksi kiškutis ir kaip eina meška. Tokias užduotis, kaip jau buvo minėta, vaikai atlieka labai nesunkiai. Meškos žingsnius autorė pataria imituoti sunkiais žingsniais aukštai keliant kelius, o kiškučio – plojant rankomis. Kaip vaizdinę priemonę palyginimui galima parodyti meškos ir kiškučio paveikslą. Tada vaikams pasakoma, jog šiuos žingsnius galima nupiešti. Ir tada parodomas lentelės su ketvirtinėmis natomis, kurios vaizduoja mešką, o šalia lentelė su aštuntinėmis natomis, simbolizuojančiomis kiškio striksėjimą. Vaikams galima pasakyti, kad kai eina meška, jie turi sakyti *tap tap*, ir lėtai trepsėti, o kai striksi kiškis – vaikai turi sakyti skiemenukus *tip tip tip tip* ir ploti rankomis. Paveikslukai gali būti ir kitokie, pavyzdžiui, ketvirtines natas gali pavaizduoti arklys, o aštuntines – kumeliukas. Šitai mokiniai pradeda ritminius piešinius atlikti iš natų. Mokant muzikos rašto pradmenų, autorė rekomenduoja supažindinti vaikus ir su ketvirtine, ir su aštuntine pauzėmis. Iš pradžių reikėtų mokiniams paaiškinti, kad muzikoje pasitaiko tylių vietų, kurios vadinamos pauzėmis. Mokiniais šis žodis gali pasirodyti juokingas, tačiau jie greitai prie jo pripranta. Pauzių mokymui, taip pat galima pasitelkti įvairiausių vaizdinių priemonių, įdomių pasakojimų, kurių pagalba vaikai paruošiami pažinti pauzes muzikos rašte.

Apibendrinant galima teigti, kad muzikos rašto pradmenų mokymas turėtų glaudžiai sietis su kitomis muzikos veiklos formomis, pavyzdžiui, dainavimu, grojimu. Muzikos rašto pradmenų mokymo tikslas yra įtvirtinti žinias, kurias vaikai gauna dainuodami, šokdami, grodami ar klausydamiesi muzikos. Muzikos rašto pradmenų mokymo sėkmę ikimokykliniame amžiuje lemia metodika ir mokytojo sugebėjimas vaizdžiai pateikti žinias. Išskiriami tokie muzikos rašto pradmenų mokymo etapai: pratimai iš klausos, supažindinimas su garsų simboliais ir mokymas skaityti muzikos raštą.

2.3. Muzikinio rašto pažinimo komponentai

2.3.1. Muzikos teorija

Paanalizuokime kaip pradžiamoksliuose mokiniai supažindinami su penkline. Penklinė pristatoma, kaip vieta, kurioje užrašomi tam tikri muzikos ženklai. Paaiškinama, kad penklinė susideda iš penkių linijų, kurios skaičiuojamos iš apačios į viršų. Kai nepakanka penklinės, natos rašomos ant pridėtinių linijų ir tarp jų. Penklinės pradžioje užrašomas sutartas ženklas – raktas, kuris nurodo įvairių pavadinimų natų vietą penklinėje. Viduriniojo ir aukšto registro garsams užrašyti vartojamas smuiko raktas, kuris dar gali būti vadinamas *sol* raktu. Apjuosdamas antrą liniją, ant jos parašytai natai jis suteikia *sol* pavadinimą. Žinant, kaip vadinasi nata ant antros linijos, lengvai galima atsekti, kokie bus ir ant kitų linijų bei jų tarpuose esančių natų pavadinimai. Teorinius paaiškinimus lydi iliustracijos.

Pradėti mokinius mokinti penklinės siūloma nuo *sol* ir *mi* natų. Supažindinus vaikus su šiomis natomis, pateikiamos dainelės, kuriomis įtvirtinamos naujos natos, ir jau žinoma ritminė vertė – ketvirtinė. Kitos ritminės vertės su kuriomis supažindinami mokiniai tai – pusinė ir sveikoji natos bei pauzės. Joms įtvirtinti taip pat pateikiamos įvairios melodijos sudarytos iš dviejų garsų. Po *sol* ir *mi* natų seka natų *la, re, fa, do* įvedimas. Tokia natų įvedimo seka yra todėl, kad visų lietuvių liaudies dainelių, kurias gros vaikai, melodijos sukasi apie šias natas. O lietuvių liaudies dainelių į pradžiamokslius autoriai sudėjo daug todėl, kad pirmosios intonacijos, turi būti gimtosios muzikinės kalbos intonacijomis. Jos įstringa į girdimąją atmintį, ugdo vaiko muzikinį sąmoningumą, turi įtakos tolesniam vaiko vystymuisi. Dar vėliau siūloma kalbėti apie dinamiką, prieraktinius ženklus ir kitus muzikos terminus, taip pat apie naujas ritmines figūras tai – ketvirtinę su tašku ir pusinę su tašku.

Vienuose pradžiamoksliuose supažindinti mokinius su penkline siūloma pradėti nuo *do* natos ir iš karto mokytį ir smuiko ir boso raktus. Tada įvedamos pagrindinės natų vertės: sveikoji, pusinė, ketvirtinė ir pusinė su tašku. Kūrinėliuose pirmiausia naudojamos pusinės vertės

natos, tik vėliau įvedamos ketvirtinės. Ritminių darinių atlikimo mokoma kartu su naujomis natomis, ritmika susiejama nuo melodikos.

Dar kituose pradžiamoksliuose mokytis natų penklinėje rekomenduojama pradėti nuo *mi* pusinės natos. Šią natą, o kartu ir naują ritminę vertę įtvirtinti siūloma grojant *mi* sveikąją natą, o kad mokiniai pajustų muzikos grožį, mokytojui siūloma pritari gražia ir sudėtingesne partija. Vėliau įvedamos ir kitos natos, bei kiti ritminiai piešiniai. Po sveikosios natos, tokiu pat būdu mokoma pusinės, vėliau ketvirtinės natos. Kai mokinys jau išmoksta šių ritminių verčių, ritminiu požiūriu dainelės sudėtingėja. Po truputį pritaikoma viskas, apie ką buvo kalbama vadovėlio pradžioje. Įvedami pirmieji prieraktiniai ženklai tokie kaip diezas ir bemolis, techniniu požiūriu sunkėja kūrinėliai. Tačiau jau skambinant pirmąsias daineles, skatinama reikalauti iš mokinių dinamių niuansų ir štrichų: legato – staccato, forte – piano, crescendo – diminuendo. Skirtingai nei kituose pradžiamoksliuose, T. Žagarienės „Su meile muzikai nuo pirmo žingsnio“ (2005) pirmiausia supažindinama su non legato štrichu, vėliau su staccato bei legato štrichais.

L. Drąsutienė (2004) pažintį su penkline siūlo pradėti nuo *mi* natos, paskui įvesti *sol* natą. Metodą, kai siūloma mokytis iškart abi penklines, tarp jų *do* viduryje, o abipus – smuiko ir boso raktus, autorė siūlo taikyti tik vyresniems mokiniams, nes mažų vaikų mąstymas dar nėra spartus, jiems viskas nauja ir viskam suvokti jiems reikia laiko.

Apibendrinami galime pastebėti, kad pirmosios natos su kuriomis didžioji dalis pradžiamokslių autorių siūlo supažindinti vaikus, yra *mi* ir *sol*. Tik labai maža dalis autorių rekomenduoja muzikinio rašto pradėti mokytis nuo *do* natos. Tokia supažindinimo su natomis seka pasirenkama ne atsitiktinai, o remiantis lietuvių liaudies dainų melodijų intonacijomis.

2.3.2 Instrumento pažinimas ir muzikavimas

Mažas vaikas atėjo į pirmąją fortepijono pamoką. Mokytojo rankose – stebuklinga galia, nes muzikos pagalba jis gali padėti savo mokiniui iš namų pasaulio pamažu pereiti į visuomenę. Forte pijaonas ir bus ta priemonė, kurios pagalba vaikas bendraus su pasauliu – teigia J. Karalienė (1998). Supažįstant mokinį su šiuo instrumentu siūloma papasakoti, kad fortepijaonas suteiks daug džiaugsmo, tačiau ne visuomet bus tik lengva ir malonu. Teks išmokti daug naujų dalykų, kad šis instrumentas taptų draugu. Pirmųjų pamokų psichologinė įtaiga, pasitikėjimas jog vaikas sugebės skambinti ir patirti malonumą, dažnai prijaukina jaunąjį pianistą ilgam laikui.

Pianino pradžiamoksliuose autoriai pirmiausia supažindina būsimą muzikantą su pačiu instrumentu, pasakojama instrumento istorija, kilmė, jo sandara, paaiškinama kuo skiriasi pianinas nuo fortepijono, tam, kad vaikai nepainiotų šių instrumentų. Toliau kalba eina apie taisyklingą sėdėjimą prie šio instrumento, apie tai kaip reikia sėdėti, kad vaikai nesusikuprotų,

nebūtų pernelyg arti natų ir negadintų akių. Vėliau vaikas turėtų mokytis taisyklingos rankų laikysenos ir atpalaidavimo, bei pirštų pavadinimų. Autoriai duoda daug pratimų, pavyzdžių, kurie skatina atpalaiduoti rankų raumenis ir padeda pajauti jų svorį. Prieš pat pradėdant groti, siūloma išmokti taisyklingai pakelti ranką virš instrumento. Kad šis judesys taptų natūraliu, autoriai vėl pateikia daug pavyzdžių. Antras etapas turėtų būti – susipažinimas su instrumento klaviatūra, paaiškinimas kam skirti pedalai, kodėl per koncertus atidaromas fortepijono dangtis. Mokiniam reikia papasakoti apie garso išgavimo būdus.

Tačiau kiti autoriai nesupažindina su instrumentu, nepasakoja jo istorijos, neaiškina kuo skiriasi pianinas nuo fortepijono, nerašo kaip reikia taisyklingai sėdėti prie instrumento, kokia turėtų būti taisyklinga rankų ir kojų pozicija. Viskas patikima grojimo fortepijonu mokytoji.

Labai svarbi vaikų veikla yra grojimas muzikos instrumentais – teigia E. Velička (2007). Groti mokykliniais instrumentais, kai kuriems vaikams patinka netgi labiau nei dainuoti, nes grodami muzikavimo džiaugsmą patiria ir prasčiau intonuojantys vaikai. Grojimas įvairiais muzikos instrumentais ugdo vaikų valią, taip pat moko juos susikaupti. Grojimas dūdele, smuiku ar gitara, fortepijonu ar sintezatoriumi lavina pirštų motoriką, kuri yra tiesiogiai susijusi su aukštąja psichine veikla. Grojant stimuliuojami pirštuose esantys aktyvieji taškai, o tai aktyvina viso organizmo funkcinės sistemas. Pirštų darbas gerina mąstymą, nes žmogaus smegenų veikla yra tiesiogiai susijusi su plaštakos išlavėjimu. Pirštų miklumas grojant stimuliuoja smegenų žievės ląsteles, turi įtakos vaikų gebėjimų raidai. Vaikai, kurie nuo trijų metų sistemingai skambina klavišiais instrumentais, savo matematiniais sugebėjimais pranoksta bendraamžius. Tad grojimo muzikos instrumentais nauda, kaip teigia autorius, yra neabejotina.

Šiai nuomonei pritaria A. Piličiauskas (1972, p. 14): “Teikdami pirmenybę dainavimui, maždaug 6 – 10 mokinių nenoromis prikljuojame nepilnavertiškumo etiketę”. “Ne atskiri mokiniai, o kiekvienas vaikas turi teisę į muzikinį auklėjimą” – teigia A. Piličiauskas (1972, p. 14). Autorius išskiria priežastis, dėl kurių muzikavimui suteikiama tokia didelė ir atsakinga reikšmė: muzikuojant galima visus mokinius įtraukti į aktyvią veiklą, muzikavimas padeda ugdant mokinių ritmo pajautimą, padeda suvokti muzikos kūrinį, sudaro didesnes galimybes visų mokinių vokalinių įgūdžių ugdymui, balso savikontrolei, nepastebimai priverčia niūniuoti arba dainuoti instrumentu grojamą melodiją, o taip pat išauga muzikos namų darbų reikšmė ir galimybės.

Muzikavimui tinkamus instrumentus autorius skirsto į begarsius (pvz., nebylioji klaviatūra) ir į garsinius. Pastaruosius dar skirsto į ritminius (pvz., barškutis, švilpukas, ragelis) ir į melodinius. Melodinius instrumentus taip pat skiria į dvi grupes: a) fiksuoto garso aukščio (metalofonas, dūdelė, fortepijonas, lūpinė armonikėlė); b) su nefiksuotu garso aukštumu

(smuikas, gitara). Masiniam muzikavimui tinka visi šie instrumentai. Svarbiausia, kad jie būtų geros kokybės, pigūs ir patogūs nešiojimuisi.

Muzikuoti galima nebūtinai profesionaliaisiais muzikos instrumentais, bet ir pasinaudojant savo kūno dalimis, gamtos daiktais, o taip pat pačių vaikų pasigamintais instrumentais – teigia E. Velička (2007). Įvairiausių garsus galima išgauti trepsint kojomis, pliaukšint delnais, plojant delnais, spragsint pirštais, pliaukšint delnais per pilvą ir panašiai. Įvairius pratimus, ritminį ostinato galima panaudoti ir kaip žaidimą, ir kaip pritarimą dainoms ar klausomiems kūriniams. Kūnu atliekami pratimai padeda vaikams geriau pajusti kūrinio ritminį pulsą ir metrą, lavina jų koordinaciją, parengia groti įvairiais mušamaisiais instrumentais.

Kitą instrumentų grupę sudaro natūralūs instrumentai: lazdelės, akmenukai, pienių stiebeliai ir žolės švilpimui. Nedidelių akmenukų pora – universaliausia, nes tai kiekvienam vaikui prieinamas mušamasis instrumentas. Prieš naudodamas pamokoje akmenukus, mokytojas privalo mokinius supažindinti su saugaus elgesio reikalavimais. Muzikuoti galima su pačių vaikų pasigamintais muzikos instrumentais. Tinka buities atliekos: tuščios skardinės, plastikiniai buteliukai nuo sulčių, graikinių riešutų kevalai, kartono atraižos, plastikiniai vamzdeliai, medinės lazdelės ir kt. Reikia į skardinę pripilti žirnių ar kruopų, o angą užklijuoti kartono gabalėliu ar lipnia juosta. Iš graikinių riešutų galima pasidaryti kastanjetes, šaukštus, barškantį ant rankos užmaunamą vėrinį.

Lietuvos mokyklose populiarios šešių skylių mokyklinės dūdelės. Šias dūdeles ypač pamėgo pradinių klasių mokiniai. Mokyklinė dūdelė yra paprastas kiekvienam vaikui prieinamas instrumentas, kuriuo gali groti nesugebantys tiksliai intonuoti vaikai. O tokių į pirmą klasę ateina tikrai daug. Dūdelė – puiki priemonė klausai lavinti, nes pramokę groti dūdele vaikai išmoksta ir geriau dainuoti. Pirmos klasės vadovėliuose dūdavimas siejamas su natų rašto mokymusi. Pirmaklasių dūdavimo sėkmę lemia du dalykai: a) taisyklingas pūtimas, b) taisyklingas skylių dengimas.

Pasak A. Katinienės ir A. Vaičienės (2001) grojimas tai – aktyvi vaikų muzikinė veikla. Grojant lavėja jų tembrinė klausia, ritmo pajautimas, taip pat žadinamas noras muzikuoti. Muzikavimas įvairiais instrumentais daug prisideda prie vaiko muzikalumo ugdymo – lavina muzikinę klausą ir muzikinio ritmo pajautimą. Ikimokyklinukams svarbu pajauti tembrą, sužinoti garsų išgavimo būdus, susidomėti. Todėl darželiuose ir mokymo įstaigose turėtų būti įvairių muzikos instrumentų, kad vaikai galėtų groti ne tik pamokų metu, bet ir laisvalaikio, o ypač tie, kurie domisi muzikos atlikimu. Jei vaikai jaučia, kad jie negali padainuoti, silpna jų muzikinė klausia, kartais muzikavimas gali tai kompensuoti. Vaikai turėtų labai anksti susipažinti su muzikos instrumentais, o pedagogas turėtų stengtis sužadinti vaikų norą ne tik susipažinti su muzikos instrumentais, bet ir išmokti jais groti. Kai kurie instrumentai tarnauja pedagogui kaip

didaktinės priemonės: padeda ugdyti vaikų muzikinius sugebėjimus, supažindina vaikus su muzikos rašto elementais. Svarbu tai, kad muzikos instrumentai derėtų ir būtų vaikams prieinami pagal svorį ir dydį. Dideles panaudojimo galimybes turi mušamieji instrumentai. Visi jie turi nepakartojamą išraiškingą garso spalvą. Autorės muzikos instrumentus skirsto į dvi grupes: begarsius ir garsinius. Begarsiai instrumentai tik vaizduoja instrumentus, tačiau neišgauna jokio garso. Nors tokie instrumentai neturi garso, tačiau jie domina vaikus, sukuria žaidimo situaciją. Groti muzikos instrumentais vaikai mėgsta ir net labai, tik jeigu repertuaras yra nesudėtingas. Muzikos instrumentai yra pati geriausia savarankiškos muzikinės veiklos skatinimo priemonė.

Taigi, galime pastebėti, kad supažindinant vaikus su bet koku muzikos instrumentu, svarbiausia juos sudominti, papasakoti, kad muzikos instrumentas gali tapti jiems geriausiu draugu, suteikti daug džiaugsmo ir gražių akimirklų. Muzikavimas bet kokiais muzikiniais instrumentais yra pranašesnis už dainavimą tuo, kad suteikia pasigėrėjimą ir tiems vaikams, kurie negali gražiai dainuoti ir švariai intonuoti.

2.3.3. Ritminis ugdymas

“Ritmas – vienas iš trijų svarbiausių muzikos elementų (ritmas, melodija, harmonija) – teigia A. Piličiauskas (1972, p. 33). Jei harmoniją ir melodiją galima suvokti ausimi, tai ritmą reikia pajusti visu kūnu. Nuo to tik išauga ir sustiprėja muzikos suvokimo laipsnis. Ritmo pajautimo ugdymą autorius siūlo pradėti vaikiška tautosaka, žaidimais ir šokiais.

Kol vaikai dar nepažįsta natų, ritmo pojūtį V. Krakauskaitė (1995) siūlo lavinti žaidžiant su daiktų piešinėliais. Tokiam ritmo pojūčio lavinimui autorė siūlo penkis etapus: pirmiausia, žiūrint į piešinukus mokiniams ir mokytojui vardinti ir kartu ploti jų ritmą. Paskui atkartoti tai be mokytojo. Dar vėliau vaikai ritmą pakartoja užvertus paveikslėlius. Ketvirtajame etape vaikai viską pakartoja mintyse. Ir galiausiai visi kartu arba po vieną, užduotį atlieka garsiai. Vėliau šis žaidimas sunkėja, nes atsisakoma mokytojo pagalbos. Ritmingai tariami ir rečituojami šnekamosios kalbos žodžiai ne tik padeda lavinti ritmą ir tartį, bet taip pat pratina taisyklingai formuoti balsą, plečia diapazoną, padeda pasirengti dainuoti – teigia V. Krakauskaitė (1995). Įsižiūrėję į nespaltotą piešinį, vaikai ritmingai vardija gyvūnų pavadinimus ir kartu ploja. Autorė taip pat siūlo žaisti išradingumą ugdančius žaidimus, pavyzdžiui, kai reikia sugalvoti bet koki dviskiemenį žodį. Sakydami pavadinimus, vaikai turi dar ir suploti. Kelis vaikus galima paprašyti ateiti prie lentos ir vienam po kito paeiliui pasakyti savo sugalvotą dviskiemenį žodį kartu plojant rankomis, po du kartus. Svarbu, kad vaikai jaustų vienas kitą, laiku išstartų žodžius. Kiti mokiniai gali sekti ir ploti pirštų galiukais. Vėliau šią grupę keičia kiti vaikai. Toks žaidimas padeda pastebėti individualų vaiko ritmo pojūtį, atmintį. Kai panašių

žaidimų dėka mokiniai išmoka atskirti dviskiemenius, triskiemenius žodžius, kai gali atskirti ilgą garsą nuo trumpo, autorė siūlo supažindinti mokinius su ketvirtine nata. Tai padaryti siūloma ketvirtinę natą prilyginant būgno garsui. Pirmiausia reikėtų pasiklaudyti įrašų, kaip kompozitoriai derina jį prie įvairių dainelių. Po to galima žygiuoti ketvirtinėmis natomis deklamuojant eilėraščius ar dainuojant daineles ir su įsivaizduojama lazdele mušti ritmą. Svarbu įprasti įsivaizduojamą būgną mušti ritmiškai, kai jau išeina tai padaryti, galima žygiuoti tylint. Vėliau mokiniams paaiškinama, kad natos *ta* sudarytos iš juodų ratukų, vadinamų natų galvutėmis ir iš lazdelių, vadinamų natų koteliais. Natos galvutė pradedama rašyti taškučiu, kuris didinamas iki skritulio. Lazdelės prie natos pradedamos piešti iš viršaus į apačią. Su aštuntinėmis natomis autorė siūlo supažindinti vaikus skaitant eilėraštkus, o mokiniai tuo metu turėtų belsti pieštuku į stalą *ti – ti* natas. Taip pat reikia papasakoti ir parodyti, kaip jos rašomos. Supažindinus mokinius su natomis *ta* ir *ti – ti*, praverčia žaidimai su natų lentelėmis. Mokiniams rodoma lentelė, o mokiniai ją skaito skiemenimis. Natų lenteles keisti reikia ritmiškai. Paskui galima visas lenteles sudėti vieną paskui kitą, o mokiniai turi iš eilės jas perskaityti. Žaisti bus smagiau, jei lentelės bus spalvotos, pavyzdžiui juodos ir raudonos. Tada mokiniai juodas gali ploti, o raudonas trepsėti ar atvirksčiai. Tokia rankų ir kojų koordinacija lavina greitą orientaciją. Lenteles dėlioti gali ir patys mokiniai.

“Muzikinis ritmas – sudėtingas, daugiamatis reiškinys. Jį tarsi kokį pyragą, sudaro net keletas tarpusavyje sąveikaujančių sluoksnių.” – teigia E. Velička (2007 p.29). Autorius išskiria tokias ritmo sudedamąsias dalis: pulsas, metras, melodinis ritmo piešinys ir tempas. Todėl ritmo reikėtų mokyti keliais etapais, atkreipiant vaikų dėmesį būtent į tuos ritmo komponentus. Pirmoje klasėje ritmo mokymas vyksta siejant girdėjimą, regėjimą ir judėjimą. Anot autoriaus, ritmavimo įgūdžiai muzikos pamokose turėtų būti lavinami pasitelkiant žodį ir judesį, nes tai yra geriausi ritmo mokymo pagalbininkai. Jie padeda pajusti ritmo verčių santykius, laiko pulsavimą. Judesys atitinka judrią vaikų prigimtį ir padeda ritmikos mokyti aktyviai. Tuo tarpu žodis skatina remtis gimtosios kalbos patirtimi ir muzikos pamokas sieti tarpdalykinės integracijos ryšiais. Autorius ritmo mokyti siūlo keturiais etapais. Pirmiausia išmokti nustatyti žodį sudarančių skiemenų skaičių. Antras etapas – išmokti atskirti ilgą ir trumpą skiemenį žodyje. Trečiuoju etapu vaikai turėtų išmokti nustatyti kirčio ar akcento vietą. Ir tik ketvirtajame etape mokiniai turėtų būti supažindinami su metriniu ritmika: ketvirtine ir aštuntine natomis.

Ketvirtines ir aštuntines natas autorius taip pat siūlo įtvirtinti ritminėmis lentelėmis. Kai mokiniams jas atlikti sekasi pakankamai neblogai, lenteles galima papildyti ketvirtine pauze. Ritmuojant darinius, pauzę skaityti autorius siūlo, ššš ištariant pašnibždomis ir rankomis skėstelint į šonus. Pauzę tardami pašnibždomis vaikai išryškins skirtumą tarp pauzės ir muzikinio garso. Vaikams šis skirtumas turėtų būti akivaizdus ir girdimas. V. Krakauskaitė (1995) su pauze

mokinius siūlo supažindinti tokiu būdu: užrašyti lentoje sakinį; perskaityti jį visiems kartu garsiai ir aiškiai; tada nutrinti vieną kažkurį žodį ir jį nutylėti. Vėliau reikia mokiniams paaiškinti, kad tylėjimas vadinamas pauze. Lygiai tą patį galima daryti dainuojant žinomą dainelę. Reikia susitarti kurį žodį visi nutylės ir tylėti dainuojant tol, kol tą žodį kiekvienas sau ištaria mintyse. Pauzės įtvirtinimui praverstų ir būgnelis ar įrašas. Kol muzika skamba, tol vaikai žygiuoja ratu, kai muzika nutyla, tada vaikai sustoja ir laukia. Pusinę natą į ritmo pratimus nėra sunku įtraukti. Mokiniai greit supranta, kad ją reikia tęsti tiek, kiek tęsusi dvi *ta* natos. Todėl autorė ją siūlo skaityti *taa*. Supažindinus su pusine nata reikėtų parašyti ją ant lentos ir parodyti vaikams kaip ji rašoma.

Taigi, ritminę klausą pradėti lavinti rekomenduojama vaikiškais žaidimais, žygiavimu, šokiais, eilėraščiais ir skiemenavimu. Pirmoji ritminė vertė su kuria vaikus pirmiausiai reikėtų supažindinti yra ketvirtinė nata. Tik įsisavinus ketvirtinę natą, į ritmo lavinimo pratybas turėtų būti įvedama ketvirtinė pauzė, bei kitos ritminės vertės.

2.3.4. Dainavimas ir muzikos klausymasis

“Gebėjimas dainuoti – viena nuostabiausių žmogaus savybių” teigia E. Balčytis (1986, p. 22). Dainavimas, pasak autoriaus, vienas iš būtiniausių žmogaus poreikių, prieinamiausia ir demokratiškiausia visuomenės bendravimo su muzika bei finansinių išlaidų nereikalaujanti forma. Dainavimas atspindi visos tautos kultūrą. Ugdymo įstaiga privalo išmokyti žmogų nors elementariai, tačiau gražiai ir meniškai dainuoti. Nemokantys dainuoti žmonės praranda tiek estetinio pasitenkinimo, tiek meninio išgyvenimo akimirkas. Dainavimo reikšmė neapsiriboja vien meniniais tikslais. Ji turi didelės įtakos žmogaus protinei veiklai. Žmogaus, mokančio dainuoti, galvoje ištaisai sukasi daugybė melodijų ir muzikinių intonacijų. Jų skambėjimas mintyse yra ne kas kita, kaip viena iš mąstymo išraiškos formų, kartu su kalbos, regėjimo asociacijomis bei kitais komponentais sudaranti bendrą žmogaus protinės veiklos kompleksą. Atėmus iš tokio žmogaus mokėjimą dainuoti ir muzikinę vaizduotę, jis neteks vidinio pasitenkinimo, jausmo mažinančio nervinę įtampą. Kokybiškas dainavimas išsprendžia nemažai muzikos suvokimo, ugdymo ir estetinio auklėjimo uždavinių – teigia E. Balčytis (1986).

Su šia nuomone apie dainavimą, kaip pagrindinę muzikinės veiklos formą, sutinka Z. Rinkevičius (2005). Jis teigia, kad dainavimas nuo seniausių laikų iki pat šiol yra labai svarbus. Dainavimas, kaip specifinė intonacinė jausmų raiškos forma, tarp žmonių yra vienas iš ankstyviausių emocinių ryšių. Toks ryšys tarp motinos ir kūdikio egzistuoja nuo gyvybės pradžios. Greta žodinės kalbos dainavimas yra ypatinga intonacinė kalba. Kultūros istorija, etninės tradicijos, liaudies pedagogika liudija, kad dainavimas, kaip komunikacinis ryšys, dažnai

lyginamas su gimtąja kalba. Kiekvienas vaikas turi perimti tautos dainavimo tradicijas, išmolti gerai dainuoti, lygiai taip pat, kaip ir kalbėti gimtąja kalba. Tai reikšminga tautinio ugdymo, tautinės pasaulėjautos ir savimonės požiūriu. Autorius teigia, kad dainavimas, kaip emocinis ryšys, yra universalesnis už verbalinės kalbos teikiamą ryšį. Tai ne tik tautinio, bet ir tarptautinio bendravimo priemonė.

Apie dainavimo reikšmę rašo A. Katinienė (1988, p. 20): “Nustatyta, kad dainavimas vaikams yra labiausiai prieinama muzikavimo rūšis. Ji efektyvi ne tik muzikinio, bet ir bendrojo auklėjimo požiūriu. Dainuodamas vaikas jausmingiau suvokia dainą. Be to jis gali dainuoti įvairiu laiku, įvairiose situacijose ir savo noru. Balsas yra pirmasis muzikos instrumentas, kuriuo galima naudotis jau ankstyvoje vaikystėje”.

Autoriai vieningai teigia, kad dainuojant ugdomi tiek vokaliniai sugebėjimai, tokie kaip artikuliacija, dikcija, kvėpavimas, garso formavimas, intonacija, ansambliškas, tiek muzikiniai gabumai – ritmo pajautimas, garso aukščio suvokimas, muzikinė atmintis. Labiausiai lavėja balso ir klausos koordinacija, kuri yra tikslios intonacijos pagrindas.

Kita taip pat labai svarbi žmonių bendravimo su muzika forma yra muzikos klausymasis – teigia E. Balčytis (1986). Muzikos klausymasis, pasak autoriaus, sukuria įvairias menines, estetines situacijas, moko giliai mąstyti, įsijausti, suvokti muzikos poveikį ir prasmę. Muzikos klausymasis yra vienintelis būdas, kuriuo susipažįstama su kur kas sudėtingesne, įvairesne, meniškiau ir tobuliau atliekama muzika. Muzikos klausymuisi priskiriamos pagrindinės žinios apie muziką, jos suvokimą, išraiškos priemones, istoriją ir pan. Muzikos klausymuisi, kaip ir dainavimui, autorius kelia daug ir įvairių tikslų: ugdyti meninį muzikos turinio suvokimą, įsiklausyti į būdingiausias išraiškos priemones, visą muzikinį audinį ar jo elementus.

A. Katinienė (1988) muzikos klausymąsi įvardina, kaip vieną pagrindinių vaikų muzikos veiklos rūšių, turinčių didžiulį lavinamąjį ir auklėjamąjį poveikį. Klausydamiesi muzikos, ikimokyklinukai susipažįsta su įvairaus pobūdžio muzika, išmoksta ją skirti pagal nuotaiką, tempą, tembrą, kūrinio dalis. Tokiu pat būdu jie susipažįsta su kai kuriais instrumentais, muzikos atlikimo rūšimis ir priemonėmis. Muzikos klausymasis ugdo nuolatinį vaikų dėmesį, meilę muzikai, lavina estetinį skonį. Autorė muzikos suvokimą įvardina, kaip sudėtingą procesą, kupiną gilių, vidinių išgyvenimų. Jame susipina emocijos ir muzikinių garsų pajautimas, sąskambių grožis ir gyvenimo patirtis, asociacijos ir muzikinių vaizdų seka. Emociškai suvoktas muzikos kūrinys veikia vaikus savo turiniu. Muzikos klausymu mokoma branginti savo ir kitų tautų liaudies bei kompozitorių muziką. Autorė iškelia šiuos pagrindinius muzikos klausymo uždavinius: skatinti ikimokyklinukus domėtis muzika, skiepyti meilę lietuvių liaudies muzikai, pratinti emocionaliai reaguoti į muziką jos klausantis, supažindinti su kai kuriais kompozitoriais, išmokyti skirti įvairaus pobūdžio ir formos muziką (kupletinę, dviejų,

trijų dalių mažąsias formas), supažindinti su kai kuriomis kontrastinėmis muzikos raiškos priemonėmis, ugdyti meilę Tėvynei ir tautų draugystės jausmus, muzikos pagalba gilinti visuomeninių ir gamtos reiškinių suvokimą, ugdyti estetinį požiūrį į visuomeninius ir gamtos reiškinius. Vaikai klausosi muzikos, kurią atlieka įvairūs atlikėjai ir kolektyvai. Girdėdami žmogaus balsu ar instrumentu atliekamus įvairaus pobūdžio bei formos kūrinus, vaikai kaupia muzikos įspūdžius. Tam, kad vaikai galėtų išklaudyti muzikos kūrinį iki galo, jiems reikia tam tikrų klausymosi įgūdžių: susikaupti ir įsiklausyti, emocingai reaguoti į jo turinį, gebėti skirti tembrą, dinamiką, tempą, formą ir turinį, mokėti šias ypatybes apibūdinti žodžiais.

“Muzikos klausymasis ir dainavimas bendrojo lavinimo mokykloje glaudžiai susiję ir vienas kitą sąlygoja” – teigia Z. Rinkevičius (2006). Muzika skirta išgirsti klausa – pačiu jautriausiu “dvasios organu”. Tai yra vienodai svarbu, nežiūrint į tai ar muziką dainuojame, ar grojame, ar kuriame, ar klausomės kūrinio ir jį analizuojame. Gebėjimas priimti muziką klausa, širdimi, intelektu – vienodai svarbus ir klausantis muzikos ir mokantis dainuoti. Tokiam imlumui mokykloje ugdyti gerai tarnauja tinkamai organizuotas, išsaugantis meninę kokybę muzikos klausymasis, kuris įtakoja dainavimą bei kitas raiškos formas.

Apibendrinant galima pastebėti, kad dainavimas yra ne tik viena nuostabiausių žmogaus savybių, bet ir pati prieinamiausia bei pigiausia bendravimo su muzika forma. Mokykla privalo išmokyti vaikus gražiai ir meniškai dainuoti. Ne ką mažiau svarbi bendravimo su muzika forma yra muzikos klausymasis. Tik per jį vaikai įgyja pagrindines žinias apie muziką, išmoksta ją suvokti bei meniškai išgyventi.

3. UGDOMASIS EKSPERIMENTAS PANAUDOJANT AUTORINĘ PROGRAMĄ

3.1 Autorinės programos „Muzikos raštas ir fortepijono pažinimas“ turinys, tikslai ir uždaviniai

Trečiojoje darbo dalyje pateikiama programa „Muzikos raštas ir fortepijono pažinimas“. Nurodomi šios programos rengimo tikslai ir uždaviniai, išdėstomas turinys, pateikiami metodiniai paaiškinimai.

Anotacija

Muzikinio ugdymo programa sukurta ketverių metų vaikams, lankantiems „Žiogelio“ darželį. Programa skirta 2009 – 2010 mokslo metams. Programą sudaro: dainavimas, muzikos klausymasis, ritmo pratybos, muzikinio rašto bei fortepijono pažinimas. Programoje dėmesys kreipiamas į muzikinio rašto ir instrumento pažinimą. Visas mokymo procesas šioje programoje vyksta eiliuota forma, žinios įtvirtinamos žaidžiant.

Individualioje programoje nauja yra tai, kad darželį lankantys vaikai mokomi penklinėje pažinti natas, pagrindinius alteracijos ženklus, sužino kas tai yra taktas, išmoksta pagrindines ritmines vertes, supažindinami su fortepijonu, jo klaviatūra, rankų pirštuote, bei intervalais. Mokslo metų pabaigoje mokiniai turėtų žinoti visas pirmos oktavos natas penklinėje, taip pat pažinti fortepijono klaviatūrą, kiekvieno piršto skaičių, pažinti diežą ir bemolį, žinoti ką jie reiškia, suprasti kas yra taktas, prisiminti kaip atrodo ketvirtinė ir aštuntinė natos, kiek jos išlaikomos, kas yra ketvirtinė pauzė, taip pat priminus natų pavadinimus iš kurių susideda visi septyni intervalai, mokėti juos surasti klaviatūroje. Programos pagrindinis tikslas nėra toks, kad keturmečiai viską prisimintų mintinai, svarbiausia sudominti ir užburti vaikus įdomiu muzikos pasauliu, įtraukti į mokymosi procesą jų nepervarginant ir jiems nesuvokiant, kad vyksta mokymas. Svarbu suteikti vaikams daug džiaugsmo, gerų įspūdžių ir tuo pačiu muzikinio rašto bei fortepijono pažinimo pagrindų.

Programos aktualumas

Programa skirta darželyje besimokantiems ketverių metų vaikams. Tokio amžiaus vaikai geriausiai įsimena naują informaciją. Šis amžius charakterizuojamas aukštu imlumo lygiu ir ryškiai pasireiškiančia smegenų plastika. Jeigu pažintis su muzika prasideda nuo 3 – 4 metų, viename iš intensyviausių „kritinių periodų“, įvyksta tai, ką žymus rusų genetikas V. P.

Jefroimsonas pavadino „įsiminimu“ arba „impresingu“ – teigia T. B. Judovina – Galperina (2002).

Pradinėse klasėse pateikiama medžiaga įsiminama sunkiau ir lėčiau nei lankant darželį. Be to, vaikai kur kas lengviau įsimena mokomąją medžiagą, kuri yra išdėstoma eiliuota forma. Vaikų darželių metodikose siūloma daug dėmesio skirti vaikų dainavimui, taip pat rekomenduojamos šios veiklos formos: muzikos klausymasis, muzikiniai žaidimai ir šokiai – teigia M. Bedarflaitė (1966). A. Katinienė (1983) išskiria šias pagrindines veiklos formas: muzikos kūrinų klausymasis, grojimas vaikiškais instrumentais, ritmo pajautimo lavinimas, kūryba, muzikos rašto pradmenų mokymas, ritmikos judesių lavinimas. Dainavimas yra muzikinė vaikų veikla, kurioje formuojami ne tik vokaliniai įgūdžiai, tokie kaip dikcija, artikuliacija, kvėpavimas, intonavimas, ansambliškas, bet ir bendri muzikiniai gabumai: ritmo pajautimas, garso aukščio suvokimas, muzikinė atmintis. Muzikos klausymas yra viena pagrindinių muzikinio vaikų auklėjimo formų. Muzikos suvokimas skiriasi nuo paprasto tikrovės suvokimo. Į muziką reikia įsijausti, ją išgyventi ir tik tada, kai vaikui padeda pojūčiai, emocijos, vaizduotė, mąstymas, jo sąmonėje susidaro klausomo muzikos kūrinio meninis vaizdas. Muzikos grožis suvokiamas tik tada, kai į ją įsijaučiama.

Grojimo mokymo tikslas – pratinti įvairiai atlikti muzikos kūrinius, padėti betarpiškiau, emocionaliau suvokti muzikos kūrinį vaikams, turintiems silpnesnius vokalius sugebėjimus, žadinti vaikų susidomėjimą. Siūloma išmokti groti šiais instrumentais: begarsiais – tai žaisliniai muzikos instrumentai, skambančiaisiais tai – būgneliai, švilpukai, vargonėliai, instrumentais su diatoniniu arba chromatinu eilėgarsiu tai – metalofonai, pianinai, dūdelės, akordeonai, lūpinės armonikėlės. Skirtingo amžiaus vaikams parenkami skirtingi instrumentai, tam, kad jie nenusibostų – teigia A. Katinienė (1983). Autorės metodikoje galima pastebėti, kad vaikams yra siūloma bent pamėginti groti tokiu instrumentu kaip pianinas. Įvairiais barškučiais ar švilpukais, vaikai darželyje groja, tačiau metalofonais ar dūdelėmis rečiau, o tokiu instrumentu kaip pianinas – visai negroja.

Dirbant pagal šią individualią programą „Žiogelio“ darželyje buvo pastebėta, kad šiuo instrumentu vaikai noriai domisi: prieina, mėgina kažką paskambinti, arba tiesiog stovi ir susidomėję žiūri į jį. Muzikos vadovai dažniausiai neleidžia vaikams to daryti ir atitraukia vaikus nuo šio instrumento. Tačiau naudojantis šiuo vaikų susidomėjimu, galima truputį juos supažindinti su pianinu, siekiant pritraukti juos mokytis muzikos mokyklose ir palengvinti muzikinio rašto išmokimo procesą. Vaikams nebekiltų sunkumų ne tik mokantis muzikinio rašto pagrindų, bet ir pradėdant mokytis groti bet kuriuo klavišiniu instrumentu.

Autoriaus koncepcija ir naujumas

Kaip ir siūloma ikimokyklinio ugdymo metodikose, per muzikinius užsiėmimus vaikai dainuoja, užsiima ritmo pratybomis, klausosi muzikos, o taip pat spalvina, ieško natų muzikos šalies namelyje bei klaviatūroje, skaičiuoja taktus, ieško intervalų klaviatūroje. Vaikai turėtų ne tik sužinoti, kad egzistuoja tokie intervalai muzikos pasaulyje, bet ir kur jie yra ir net kaip jie skamba. Kadangi prieš mokantis intervalus mokiniai jau bus supažindinti su visais baltais fortepijono klavišais, tai ieškant intervalų klaviatūroje didelių sunkumų neturėtų kilti. Visa informacija vaikams pateikiama eiliuotos pasakos forma. Mokiniai kartu su muzikos vadove keliauja į muzikos šalį, kuri yra labai spalvinga ir gyva. Vaikai per kiekvieną užsiėmimą susipažįsta su nauju muzikos šalies gyventoju, jei reikia nuspalvina naują sutiktą herojų, susipažįsta su jo veikla muzikos šalyje. ” Manoma, kad pažintis su natomis turi prasidėti ne nuo penklinės ir ne popieriuje, o tik klaviatūroje, kad išmokytume vaiką savarankiškai ir be vargo orientuotis natose ir klaviatūroje. Tai patogesnis ir patrauklesnis įtraukimo į natų raštą būdas. Mokymo procesas virsta į patrauklų žaidimą, žadina fantaziją, įtraukia į stebuklingą muzikos pasaulį, į muzikinę pasaką su savo pastoviais herojais ir savo žinomais vaizdais. Požiūris į natų rašto mokymą, kaip į mechaninį natų iškalimą, regimojo ir judinamojo automatizmų vystymą be jokio ryšio su turtingu emociniu muzikos pasauliu, be prasmės ir vaizdingumo, tik bukina suvokimą ir pasiekama to, kad vaikai nenori mokytis natų, kalti jų ir mechaniškai kartoti, tuo labiau namuose, kuriuose nėra pedagogo,“ – teigia T. B. Judovina – Galperina (2002. p.97).

Ikimokyklinio ugdymo metodikose vaikai nesupažindinami nei su intervalais, nei su alteracijos ženklais, nemokomi pagrindinių muzikinių sąvokų, tokių kaip taktas, pauzė, ketvirtinė nata, nesupažindinami su fortepijonu. O juk galima išnaudoti šį nuostabų, įsiminimu pasižymintį vaikų amžių, siekiant įtraukti juos į muzikos pasaulį, papildomai nesugaišinant nei vaikų, nei jų tėvų laiko ir papildomai neišleidžiant pinigų. Vaikams, kuriems nekils noras pradėti mokytis muzikos mokyklose, tokiu būdu pateikti muzikinio raštingumo pradmenys suteikia daug džiaugsmo ir naujų įspūdžių. O tiems, kas susidomės muzika, bus daug lengviau mokytis tiek muzikinio rašto, tiek klavišinių instrumentų pažinimo.

Išeitinė padėtis

Programa rengta vaikų darželiui, ketverių metų vaikams. Pasirinktoje grupėje užsiėmimus lanko 20 vaikų. Tokio amžiaus vaikai lankydami muzikos užsiėmimus, daug dainuoja, užsiima ritmo pratybomis, kartais supažindinami su pauze. Tačiau ketvirtinę natą vaikai pažįsta kaip ilgą natą ir vadina ją vienu skiemenuku – *ta*, o aštuntinę natą jie pažįsta, kaip trumpą natą – *ti*. Pauzė tokio amžiaus vaikai vadina vienu skiemenuku – *ša*, tačiau jie nesupažindinami su tikraisiais ritminių verčių pavadinimais. Tokio amžiaus vaikai viskuo

domisi, jie turi gan gerą atmintį ir noriai priima naują medžiagą, jei ji pateikiama eiliuotai, iliustruotai, vaizdžiai ir žaismingai.

Programos rengimo tikslas

Sukurti programą, kuri leistų vaikams supažindinti su natomis penklinėje bei fortepijono klaviatūra, supažindinti su pagrindinėmis natų vertėmis, elementariais muzikos rašto pradmenimis, pagrindiniais alteracijos ženklais, fortepijono klaviatūra, bei intervalais, ir viso to mokytis eiliuota forma, žaidimo principu. Vaikai neturėtų suprasti, kad jie bus mokomi. Visas mokymo procesas vyksta tik kaip žaidimas, kaip kelionė į stebūklingą muzikos šalį. Pagrindinis tikslas – sudominti ir užburti vaikus stebūklingu muzikos pasauliu.

Ugdomieji uždaviniai:

1. Siekti, kad muzikos užsiėmimai sudomintų vaikus.
2. Ugdyti gėrio ir grožio supratimą, sužadinti vaikų norą dainuoti, domėtis muzikos rašto bei instrumento pažinimu.
3. Siekti, kad vaikai išgyventų džiaugsmą ir pasitenkinimą, dalyvaudami meninės kūrybos atlikimo, bei suvokimo procesuose.
4. Pagilinti įvairiapusę vaiko patirtį, jo vertybes.
5. Praturtinti vaiką emocinio bendravimo priemonėmis.
6. Ugdyti vaikų muzikinį intelektą bei jausmų kultūrą, plėtoti jų muzikinės kalbos patirtį, kryptingai formuoti muzikinį žodyną.
7. Ugdyti elementarius muzikavimo įgūdžius.
8. Išugdyti elementarius susikaupimo bei muzikos klausymo įgūdžius.

Mokomieji uždaviniai:

1. Išmokyti vaikus lietuvių liaudies dainų, bei vienbalsių dainų su pianino pritarimu.
2. Išlavinti ritminę klausą, supažindinti su ketvirtine ir aštuntine natomis bei ketvirtine pauze.
3. Suteikti žinių apie smuiko raktą, takto brūkšnį, C – dur gamą, intervalus.
4. Supažindinti su natomis penklinėje nuo pirmos oktavos *do* iki pirmos oktavos *si*.
5. Siekti, kad vaikai pažintų fortepijono klaviatūrą.
6. Skatinti vaikus, turinčius muzikinių gabumų, toliau mokytis muzikos.

Mėnuo	Mokymo turinys					
	Tema	Muzikos raštas	Ritmo pratybos	Intrumento pažinimas	Žinių įtvirtinimas	Dainavimas ir muzikos klausymasis
Rugsėjis	Muzikos šalies pristatymas, C–dur gama <i>Sol – mi</i> natos penklinėje, smuiko raktas.	Susipažįstame su natų pavadinimais. Išmokstame surasti <i>sol</i> ir <i>mi</i> natas penklinėje.		Instrumentu tik akompanuoja–ma.	Dainuojame C– dur gamą aukštyn, spalviname, dėliojame kartonines natas penklinėje.	Pasisveikini–mas, C – dur gama.
Spalis	<i>Si, do</i> natos penklinėje, pirštuotė, pianinas.	Išmokstame surasti <i>do</i> ir <i>si</i> natas natų namelyje.		<i>Do, mi</i> natos klaviatūroje.	Įvairios spalvinimo užduotys, kartoninės natos penklinėje.	Pasisveiki–nimas, C – dur Gama, „Mūs pirštukai“
Lapkri–tis	Aukštas ar žemas garsas skamba? Ketvirtinė nata ir pauzė, <i>Fa</i> nata penklinėje, <i>fa, si</i> natos klaviatūroje.	Išmokstame, kad plonai skambantis garsas ar melodija, vadinami aukštu garsu, o storai skambantis garsas – žemu. Mokomės atskirti žemą garsą nuo aukšto, <i>fa</i> nata penklinėje.	Žingsniavi–mas pagal muziką ar skiemenavi–mą, (einame dideliais žingsniais, <i>ta–ta</i> , Žingsniavi–mas pagal dainelę, kurioje laiku reikia sureaguoti į pauzę ir sustoti.	Išgirstame ir mokomės atskirti aukštus pianino garsus nuo žemų; <i>fa, si</i> natos klaviatūroje.	Eiliuota pasaka, vaizdingi pavyzdžiai, Į užsiėmimą atkeliavę herojai, spalvinimo užduotys.	Muzikinis pasisveikini–mas. Aukštų ir žemų melodijų pavyzdžiai.
Gruodis	Diezas ir bemolis, kartojame išmoktas natas penklinėje.	Susipažįstame su diezu ir bemoliu, kaip atrodo šie alteracijos ženklai, kaip jie įtakoja natą. Prisimename kokios natos gyvena muzikos šalies namelyje.	Kartojame ketvirtinę natą ir pauzę ją skienuo–dami, žygiuodami pagal skambančią muziką.	Instrumento klavišus spaudžiame tuo pirštuku, kuriuo prašoma.	Spalvotos nebylios klaviatūros, Įvairios piešimo užduotys.	Pasisveiki–nimas, dainelė „Diezas ir bemolis“ C – dur gama.
Sausis	Taktas, aštuntinė nata, pusinė nata, <i>re la</i> natos	Susipažįstame su nauju muzikos šalies terminu –	Aido tipo pratybos, pratybos iš klausos,	<i>Re</i> nata klaviatūroje.	Paveikslėliai, vaizdingas, eiliuotas,	Pasisveiki–nimas, C – dur gama, „Diezas ir

	penklinėje, <i>re</i> – klaviatūroje.	taktas, bei naujomis ritminėmis vertėmis ir natomis penklinėje.	skiemenuojant žigiavimas pagal skambančios muzikos ritmą.		medžiagos pateikimas, piešinėliai su užduotimis, nebylios klaviatūros.	bemolis“
Vasaris	<i>Sol, la</i> natos penklinėje. Intervalai: prima, sekunda.	<i>Sol, la</i> penklinėje.	Aido tipo pratybos; pratybos iš ritminių lentelių; ritmiškas judėjimas pagal muziką.	Mokomės surasti intervalus klaviatūroje ir paspausti du klavišus iškart.	Nebylios klaviatūros. Informacija pateikiama eiliuotos pasakos forma, o įtvirtinama įvairiomis spalvinimo užduotimis.	Pasisveikinimas, „Irias varna lytele“, C – dur gama.
Kovas	Intervalai: tercija, kvarta.		Ritminis žaidimas pagal skaitomą eiliuotą pasaką	Tercija, kvarta, prie fortepijono	Nebylios klaviatūros; eiliuota pasaka; vaizdinės priemonės, spalvinimo užduotys.	Muzikinis pasisveikinimas, gama, „Irias varna“, „Diezas ir bemolis“.
Balandis	Intervalai: kvinta, seksta.		Ritminės lentelės, judėjimas pagal ritmą, ritminiai žaidimai.	Kvinta, seksta fortepijono klaviatūroje.	Nebylios klaviatūros, eiliuota pasaka, vaizdinės priemonės, spalvinimo užduotys	Pasisveikinimas, „Tindi rindi riuška“
Gegužė	Septimos intervalas. Kartojimas	Muzikinės eiliuotos mįslės.	Ritminės lentelės, judėjimas pagal ritmą, ritminiai žaidimai.	Septima klaviatūroje, prisimename visą klaviatūrą ir visus išmokus intervalus.	Piešinėliai, žaislai, kortelės, natų namelis.	Dainelės: „Tiroliciu liaudies daina“, „Mūs pirštukai“, Diezas ir bemolis“.

3.2. Autorinės programos „Muzikos raštas ir fortepijono pažinimas“ metodiniai paaškinimai

Individualios muzikinės programos teminis planas pateikiamas vieneriems mokslo metams. Pateiktame plane pamoka skirstoma į kelias sritis: temos, su kuriomis siekiama supažindinti, muzikos rašto pažinimas, ritmo pratybos, fortepijono pažinimas, žinių įtvirtinimas bei dainavimas ir muzikos klausymasis. Kiekvienas muzikinis užsiėmimas turi temą. Per visas šias pateiktas veiklos sritis bus stengiamasi įtvirtinti naujas žinias ir pakartoti tai, ką vaikai jau išmoko.

Vaikų darželiuose užsiėmimai vyksta du kartus į savaitę, o vieno užsiėmimo trukmė – 25 minutės. Kiekvieną užsiėmimą vaikai pradeda muzikiniu pasisveikinimu. Pradžioje mokslo metų jie išmoksta C – dur gamą, todėl padainavę pasisveikinimą, gali padainuoti ir gamą. Taip pakartojama jau išmokta pamoka. Su visomis temomis supažindinama eiliuotos pasakos forma. Jie susipažįsta su vis naujais muzikos šalies ženklais, bei natomis, kurie turi savo pavidalą, tai žmogaus, tai gyvūno, taip pat turi savo spalvą, ženklą bei vardą. Kiekvienas iš jų atlieka savo funkciją muzikos pasaulyje.

Šioje individualioje programoje vaikai keliauja po muzikos šalį ir per kiekvieną užsiėmimą jie susipažįsta vis su nauju muzikos šalies gyventoju. Mokant C – dur gamos, vaikams pasakojama apie muzikos šalies savaitės gyventojus, pavyzdžiui, kad pirmadienis muzikos šalyje vadinamas *do*, o antradienis – *re* ir taip pristatomos visos savaitės dienos. Kai mokiniai atsimens savaitės dienas visas iš eilės, jas galima padainuoti. Vėliau vaikams pasakojama, kad šios savaitės dienos gyvena penkiaaukščiame muzikos šalies natų namelyje. Raktas į šį namelį yra ant namelio durų ir jis vadinamas smuiko raktu. Kiekviena savaitės diena turi savo spalvą. Vaikai dėliodami iš spalvoto popieriaus iškarpytas natos penklinėje įsimena ir jų spalvą. Kokia kiekvienos natos spalva pasako mokytoja. Taip vaikai išmoksta surasti natos penklinėje. Toliau klausydamiesi pasakos, vaikai sužino, kad šios savaitės dienos gyvena ir pianino klaviatūroje. Pagal spalvas ir eilėraščius, nusakančius natų vietą klaviatūroje, vaikai mokosi jas atrasti nebylioje klaviatūroje, o vėliau ir prie instrumento. Mokant pagrindinių ritminių verčių, siekiama vaikus ne tik supažindinti, kad yra trumpa (ti) arba ilga (ta) nata, bet ir sudominant juos supažindinti su tikroju natos vardu, kad tai – ketvirtinė arba aštuntinė natos. Mokiniai supažindinami su taktu. Taktas pristatomas, lyg kambarėlis, kuriame draugiškai po kelias gyvena natos. Vaikai mokomi iš klausos atskirti aukštą garsą nuo žemo. Keliaudami toliau po muzikos šalį vaikai sutinka du miško gyventojus troliukus, kurių vardai yra diezas ir bemolis. Diezas pristatomas kaip troliukas kuris atėjęs į svečius pakelia natos nuotaiką, o bemolis – tai troliukas, kuris atėjęs į svečius sugadina nuotaiką ir ji pasidaro žemesnė nei buvo. Mokiniais

parodomi ženklai kurie sutrumpintai žymi trolių vardus. Keliaudami dar toliau į muzikos šaly, vaikai sutinka princesę vardu Primą, pyktį – sekundą, meilę ir nuoširdumą vardu – Tercija, taip pat varlę – Kvartą, sraigę – Kvintą, voverę – Sekstą, bei labai ilgą žalčiuką, kurio vardas – Septima.

Siekiant, kad mokiniai geriau įsimintų pateiktą informaciją, mokiniams pateikiamos žaismingos ir nesunkios užduotys. Pavyzdžiui, susipažįstant su alteracijos ženklu diezu ar bemoliu, mokinius aplanko miško gyventojas trolis, vaikams pasakojama kas tai yra, ką jis veikia miške. Po to mokiniai sužino kokie troliai gyvena muzikos šalyje, ką jie ten veikia, kokią įtaką turi natoms, kaip jie atrodo, kokie jų vardai ir net tai, kad jie abu turi savo sutrumpintus vardų ženklus. Vaikams parodomi diezo ir bemolio ženklai, tam, kad jie geriau juos įsimintų pateikiama užduotis juos nuspalvinti. Kad būtų suprantamiau, pateikiamas užsiėmimo plano pavyzdys.

Pamokos tema: **Diezas ir bemolis**

Pamokos uždaviniai:

- supažindinti vaikus su pagrindiniais alteracijos ženklais: diezu ir bemoliu;
- prisiminti C – dur gamą.

Eil.Nr.	Pamokos eiga	Pastabos
1	<p>Muzikinis pasisveikinimas</p> <p>Užsiėmimo pradžioje vaikai susirinkę į klasę padainuoja jau išminktą muzikinį pasisveikinimą:</p> <p style="padding-left: 40px;">Labas rytas saulei sakau, labas rytas ir tau, mano drauge,</p> <p style="padding-left: 40px;">Dviese būkim dviese lengviau, ranką duok ir eime kelias laukia.</p> <p style="padding-left: 40px;">Lengva net paklyst tiesiam kely, jei draugų tikrų tu neturi,</p> <p style="padding-left: 40px;">Tad būkime draugai amžinai.</p>	Tisklas – nuteikti vaikus muzikiniam užsiėmimui.
2	<p>Kartojimas.</p> <p>Mokytoja paprašo prisiminti muzikos šalies savaitės dienų pavadinimus. Vaikai juos prisimena (<i>do, re, mi</i> ir t.t.) tuomet vaikų klausama kokia diena šiandien būtų</p>	Tisklas: pakartoti C – dur gamą.

	<p>muzikos šalyje? Vaikai atsako, kad trečiadienis tai – <i>mi</i> diena. Paklausome C – dur gamos, vėliau pamėginame prisijungti ją dainuojant.</p>	
3	<p>Nauja tema: diezas ir bemolis</p> <p>Mokiniai, pažiūrėkite, kas pas jus atėjo šiandien į svečius? Vaikams rodomas troliukas. Kas tai? Kur jis gyvena? Ką jis veikia? Visi kartu aiškinamės kas pas mus šiandien svečiuose. Vaikai bando spėti, kad tai raganius, kad jis gyvena miške, ką jis ten veikia.</p> <p>Tuomet mokiniams pristatomas troliukas, kuris gyvena muzikos šalyje:</p> <p>Šiam gražiam natų namely Pasakų šaly prie kelio Gyvena dar kartu du troliai Vardais jie Diezas ir Bemolis.</p> <p>Ir šie du troliai jau nuo seno Su natomis gražiai draugavo Ir kai tik nuotaikų kaita Vienas iš trolių svečiuose.</p> <p>Kai tik užaina į svečius Troliukas Diezas pakilus, Natelės daug linksmiau prabyla Ir nuotaika aukštyn pakyla.</p> <p>O kai Bemolis svečiuose, Natelių nuotaika kita, Rimtesnė ir kur kas liūdnesnė Vadinas nuotaika žemesnė.</p>	<p>Pagrindinis tikslas nėra toks, kad vaikai iš karto atsimintų alteracijos ženklų pavadinimus.</p> <p>Svarbu, kad vaikai suvoktų kokią įtaką diezas ar bemolis turi natai. Pačius pavadinimus pamėginsime įsiminti vėliau.</p>

Vaikams rodomas paveikslukas ir kartu aiškinamės, kad mažiausias troliukas su pačia žemiausia nuotaika yra Bemolis, o pats aukščiausias trolis vardu Diezas, jis natelei nuotaiką pakėlė aukštyn.

Diezas

Bemolis

Štai taip atrodo diezas ir bemolis. Vaikams išdalunami nespalvoti paveikliukai, kuriuose savo mėgstamiausiomis spalvomis reikia nuspalvinti trolių vardų ženklukus. Tai vieninteli būdas rašyti dar nemokantiems vaikams, žaismingai bent truputį prisiliesti prie muzikinio rašto.

Užduotis: Atidžiai išsižiūrėkite į šiuos tris zuikius. Kokia galėtų būti jų nuotaika? Vieno iš jų nuotaika pati žemiausia, o kito pati aukščiausia. Pabandykite atspėti pas kurį zuikį į svečius atėjo diezas, o pas kurį bemolis? Vaikai suskirstomi į dvi grupes ir atlieka užduotį.

Vaikai pagiriami, dar kartą visi kartu pakartojame troliukų vardus: diezas ir bemolis.

Muzikinis atsisveikinimas

Mokytoja: Viso gero viso gero viso gero jums

Vaikai: viso gero viso gero viso gero jums.

Ištarti alteracijos ženklų pavadinimus vaikams sekasi sunkiai, tačiau tai, kad diezas natelės nuotaiką pagerina ir pakelia aukštyn, o bemolis – žemyn, jie atsimena. Per kitą užsiėmimą šios informacijos įtvirtinimui vaikai išmoksta šią dainelę:

“Diezas ir bemolis”

Muzikos pamokoje mes mieli mokiniai

Daug sutiksim čia ženklų, kurie mums taps draugai:

Diezas ir bemolis ir dar daug natų

Nori su tavim draugaut būt tavo draugu.

Daug dainuosim čia dainų bus visiems smagu,
Neliūdės nei vienas čia neliūdėk ir tu.
Ir visas problemas už durų tu palik
Muziką su šypsena visad pasitik.

Dar kartą vaikams bus rodomos lentelės su šiais alteracijos ženklais, tam, kad jie prisimintų kaip atrodo ženklai. Visi drauge su mokytoja prisimename ką veikia troliukai muzikos šalyje ir kokie jų vardai.

3.3. Ugdomojo eksperimento organizavimas ir aprašymas

Išsiaiškinus sėkmingo vaikų muzikinio rašto įsisavinimo ir fortepijono pažinimo proceso veiksnius bei parengus autorinę programą, pereita prie antrojo tyrimo etapo – ugdomojo eksperimento. Ugdomasis eksperimentas atliktas siekiant išanalizuoti vaikų žinių dinamiką, dirbant pritaikius autorinę programą. Eksperimente, kuris vyko nuo 2009 m. rugsėjo iki – 2010 m. balandžio mėnesio, dalyvavo darželio “Žiogelis” vaikai. Pasirinktoje grupėje užsiėmimus lanko 20 vaikų, iš jų 12 mergaičių ir 8 berniukai. Eksperimentui pasirinkta pagrindinė ikimokyklinio muzikinio ugdymo forma – muzikos pamoka. Muzikiniai užsiėmimai vyko vieną kartą per savaitę. Vieno užsiėmimo trukmė – 25 minutės. Kartais užsiėmimai užsitęsavo, arba būdavo truputį trumpesni nei įprastai. Užsiėmimo trukmė priklausydavo nuo vaikų dėmesio sukonzentravimo ir išlaikymo, nuo jų susidomėjimo ar nuo kylančio išsiblaškyimo. Eksperimento eigoje dalyvių muzikinio rašto įsisavinimo ir fortepijono pažinimo dinamika buvo diagnozuojama stebėjimu ir aprašymu.

Eksperimentas apėmė šiuos etapus:

1. Autorinės programos parengimas.
2. Eksperimento dalyvių žinių įsisavinimo stebėjimas, pritaikius autorinę programą.

2009.09.16. Pirmojo užsiėmimo metu susipažįstame vieni su kitais. Muzikos vadovė vaikus jau buvo įspėjusi, kad į svečius pas juos ateis mergaitė, su kuria visi drauge keliaus į muzikos šalį. Todėl susipažinimas buvo šiltas ir malonus, tai buvo galima pastebėti iš didžiulio susidomėjimo vaikų akyse. Tarsi įtvirtindami šią, daug naujų dalykų atnešančią pažintį, išmokstame dainelę apie draugystę:

Labas rytas saulei sakau

Labas rytas ir tau, mano drauge,

Būkim dviese, dviese lengviau

Ranką duok ir eime, kelias laukia.

Pried:

Lengva net paklyst tiesiam kely

Jeį draugų tikrų tu neturi

Tad būkime draugai amžinai!

Iš pradžių vaikai tik paklauso, kaip dainelė skamba, vėliau aido principu, po vieną frazę išmokstame žodžius ir kartu melodiją. Dainelė vaikams patinka. Jie jos atidžiai klausosi, vieni šypsosi, kiti užsimiršę net išsižioja. Kai vaikai jau nebloginai įsimena melodiją ir žodžius, dainuojame dainelę su akompanimentu. Ne visi vaikai dainuoja kartu, kiti dar tik klausosi. Ši dainelė kituose užsiėmimuose tapo mūsų muzikiniu pasisveikinimu. Per pirmąjį užsiėmimą buvo dainuojamas tik šis muzikinis pasisveikinimas. Stebuklinga muzikos šalis vaikams taip ir liko paslaptimi. Todėl vaikai ne tik atėjo, tačiau ir išėjo iš užsiėmimo su dideliu susidomėjimu.

2009.09.23. Užsiėmimo pradžioje primenamas muzikinis pasisveikinimas. Vaikai dar kartą jį visą išklauso. Antrąkart dainuojame visi kartu. Dar ne visi prisimena žodžius, tačiau didžioji dalis, nors ir nedrąsiai, dainuoja kartu. Visi dainuojantys kartu paskatinami pagyrimais, tie kurie dar nediršta prisijungti, paprašomi nebijoti ir padėti dainuoti grupės draugams. Mažiesiems mokinukams pasakoma, kad pagaliau atėjo metas pradėti kelionę į stebuklą ir netikėtumą kupiną muzikos šalį, į kurią keliausime per kiekvieną užsiėmimą:

Ten už jūrų už gilių

Ir už pelkių didelių

Stovi didelė pilis

Muzikos skambi šalis.

Į tą pilį veda kelias

Bėgiais traukinio ilgais,

Bet ne dviem, kaip mes įpratę

Veda bėgiais net penkais.

Bėgiai šitie užrakinti

Raktai šone pakabinti

Jų nereikia atrakinti

Tik pavadinimą įminti.

Norint pilį šią surasti

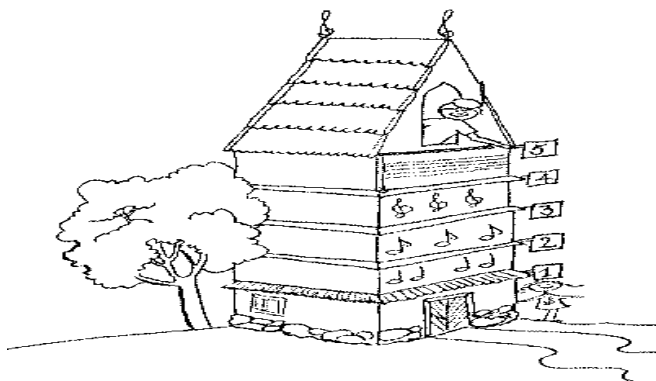
Reikia dar kai ką suprasti

Savaitės dienos čia padės

Ir savo ranką Tau išties.

Tau tereikia jas priimti

*Ir su jom susipažinti,
O tada pirmyn pirmyn
Muzikos natų šalin!*

Spindinčios akys ir neatitraukiami žvilgsniai išduoda vaikų susidomėjimą. Šis dėmesys buvo išlaikytas per visą eilėrašį. Kol padeklamuojamas eilėraštis, prieinama prie kiekvieno vaiko ir šalia jo padedama užduotis – penkiomis skirtingomis spalvomis nuspalvinti penkis muzikos namelio aukštus. Namelio nuspalvinimas užtrunka keletą minučių. Atlikus užduotį dar kartą paklausama: “*kiek aukštų mes šiame muzikos šalies namelyje nuspalvinome?*” Visi sutinka, kad penkis. Taigi, šio užsiėmimo metu mes sužinome, kad muzikos namelis yra penkių aukštų. To paties užsiėmimo metu vaikams pristatomos muzikos šalies savaitės dienos, kurios šioje ypatingoje šalyje taip pat turi kitokius pavadinimus.

Susirinkę į daržely, mes išgirsime dainele

Apie septynias natas, lyg savaitėje dienas.

Do – prašvitęs naujas rytas, juk pirmadienis puikus

Mankštą sau ramiai padaro, pasitaiso jis ūsus.

Re – antradienis savaitės, bet taip pat labai džiugus.

Mi – trečiadienis sunkusis, nes savaitės vidurys

Fa – dienele jau lengvesnė, nes penktadienis arti

Sol – penkta diena savaitės, kai savaitgalis širdy

La – šeštadienis taip lauktas, pailsėti jau gali

Si – sekmadienis šviesus, sveikins Jus visus visus!

Mokinukų paklausama ar jiems pavyko įsiminti, kaip vadinamos savaitės dienos muzikos šalyje. Vaikai dairosi, nuleidžia žvilgsnius žemyn, tai rodo, kad jie dar neįsiminė. Tuomet darkart deklamuojamas eilėrašukas pabrėžiant natų pavadinimus, o prieš tai užduodama užduotėlė, kuo daugiau įsiminti savaitės dienų pavadinimų. Vaikams nesakoma, kad reikia atlikti užduotį, jie galvoja, kad žaidžiamas žaidimas. Antrąkart padeklamavus eilėrašį, vaikai po truputį

bando prisiminti pirmuosius pavadinimus. Kartojame visi drauge: pirmadienis tai – *do* diena, antradienis tai – *re* ir t.t. Pakartojus keliskart savaitės dienų pavadinimus, mokiniams pasiūloma paklausti dainelės apie muzikos šalies savaitės dienas. Padainuojama gama aukštyn. Dainuojant ją antrą kartą, vaikams tik pasiūloma prisijungti. Kelios mergaitės padainuoja visą gamą kartu. Didelė dalis vaikų visos gamos neišdainuoja, nes dar per siauras jų balso diapazonas, tačiau visi labai stengiasi ir bent natos pavadinimą ištaria. Visi vaikai pagiriami. Užduodama užduotis: kiekvieną dieną susirinkus į darželį, prisiminti kokia šiandien diena muzikos šalyje. (Mūsų užsiėmimai vyksta *mi* dienomis). Užsiėmimas baigiamas muzikiniu atsisveikinimu. Vaikai iš klasės išbėga kupini energijos, linksmi, tai leidžia teigti, kad užsiėmimas jų neišsvargino ir buvo įdomus.

2009.09.30. Užsiėmimas pradedamas muzikiniu pasisveikinimu. Vaikai jo nepamiršo. Vaikų paklausiama kokia diena šiandien muzikos šalyje. Vaikai svarsto, galvoja: vienas įsikiša pirštą į burną, kitas pakelia antakį ir žiūri susirūpinęs į lubas. Kažkas spėja, kad tai *do* diena. Mokiniams pasufleruojama, kad *do* tai – pirmadienis. Vaikai, kurie atsimena gamą, skaičiuoja ant pirštų iki trijų ir tada pasigirsta keli teisingi atsakymai, kad tai *mi* diena. Vaikai žinoję, kaip suskaičiuoti kuri diena dabar muzikos šalyje, stengėsi suskaičiuoti kuo greičiau, jiems tai lyg varžybos, kuriose kiekvienas nori laimėti. Deja, bet tenka išgirsti ir kelis neteisingus atsakymus. Teisingai atsakę vaikai pagiriami. Dar kartą visi pakartojame savaitės dienas. Deklamuojamas eilėraštas, o savaitės dienos pavadinimą turime pasakyti visi drauge, vėliau dienos pavadinimą sako vieni vaikai. Bendromis pastangomis vaikai gamą atsimena jau geriau. Mokinių paprašoma susėsti puslankiu. Jiems atsisėdus išdalinami natų nameliai bei dviejų spalvų kartoninės natos ir deklamuojamas kitas eilėraštas:

Ir kaip minėjau pradžioje

Muzikos šalis keista

Ji paini ir nemaža

Pasiklysti galima.

Jei buvai tu atidus,

Aš sakiau kaip rast namus

Prisiminkim, kad namai

Penkios linijos tiktai!

Panašu juk į namus

Penkiaaukščius nemažus

Kuriuose tu gyveni

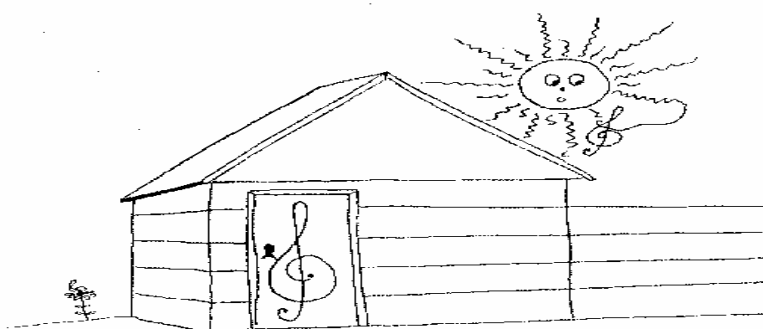
Tarsi muzikos šaly!

Raktas į šituos namus –

*Smuiko raktas išdidus
Juo varteliai užrakinti
Ir ant durų pakabinti.*

Vaikai supažindinami su muzikos šalies namelio durų raktu. Tam, kad raktas būtų draugiškas ir įsileistų mus į savo saugomus namus, užduodama užduotėlė apvedžioti smuiko raktą savo mėgstamiausia spalva šiame piešinėlyje.

Už gražiai atliktą užduotėlę, o taip pat už tai, kad susidraugavo su namelio raktu, vaikai pagiriami. Prieš klausydamiesi toliau, mokiniai gauna kitą užduotėlę: klausydamiesi eilėrašuko, jie turi pasistengti surasti natelės vietą muzikos namelyje. Eilėraštis deklamuojamas toliau:

*Štai jums prieš akis namelis,
Kuriame gyvena natelės
Tad pradėkim iš pradžių
Pasaką skaityt kartu:
Mi – trečia nata išties
Muzikos skambios šalies
Ji gyvena pirmame
Muzikos namo aukšte.
Antrame namo aukšte
Sau gyvena sol nata,
Tad suraskim joms namus
Ir laimingos natos bus!*

Pirmą kartą perskaičius eilėraštuką, didžioji dalis vaikų dėlioja abi, iš kartono iškarpytas spalvotas nateles ant viso namelio, nelabai suprasdami kur jos turėtų gyventi. Tačiau keli

mokinukai iš karto surado pirmą ir antrą aukštus tik neapsisprendė kurią natelę, kur palikti. Tuomet vaikų paprašoma paimti raudoną natelę į ranką ir dar sykį klausant eilėraščio surasti jos namus. Šįkart darbas vyksta produktyviau. Atsiranda vaikų, kurie aukštus skaičiuoja nuo viršaus. Tuomet vaikų paprašoma prisiminti, kaip skaičiuojami namo, kuriame dauguma iš jų gyvena aukštai. Beveik visi surado natelei namus. Keliems mokinukams prirėkė trupučio pagalbos. Akcentuojama, kad *mi* natelė yra ryškiai raudona. Tik suradus *mi* natelei namus, į rankas paprašoma paimti oranžinę natelę *sol*. Toliau tęsiamas eilėraštkas, apie tai, kur šiame namelyje gyvena *sol* nata. Tie mokinukai, kurie iš pat pradžių pirmą aukštą skaičiavo nuo viršaus, dabar jau žino, kaip surasti antrąjį namelio aukštą. Todėl *sol* natelei namus surasti sekėsi kur kas lengviau ir paprasčiau. Kai vaikai sudėlioja kartonines nateles ant namelio, paprašoma jas dar kartą nuimti ir pagal kartojamą eilėraštką dabar jau savarankiškai surasti jų namus. Didžioji dalis mokinukų susitvarko su užduotėle savarankiškai. Trims mergaitėms ir vienam berniukui reikia trupučio pagalbos. Tačiau prie jų priėjus individualiai, dar kartą lėtai deklamuoju eilėraštką ir stabtelint ten, kur nurodoma natelės vieta, net ir šie vaikai suranda teisingą natų vietą penklinėje, tik tam sugaištama truputį daugiau laiko. Vaikai atlikę užduotį gerai, ima nuobodžiauti. Silpnesnieji pradeda blaškytis. Atsiradęs išsiblaškyimas rodo, kad vaikai pavargo, todėl šios dienos užsiėmimas baigiamas muzikiniu atsisveikinimu.

2009.10.07. Muzikinis pasisveikinimas. Po jo mokiniai susėda puslankiu, jiems išdalinami natų nameliai ir po dvi kartonines spalvotas natas. Kadangi vaikai į žaidimą jau moka žaisti, tai su nekantrumu laukia jo pradžios. Paklausiama ar vaikai atsimena kaip vadinasi raudona nata ir kaip oranžinė. Kelios mergaitės pamena natų pavadinimus, jog tai *mi* ir *sol* natos, kiti vaikai mėgina spėti. Primenama vaikams, kokios tai natos. Tuomet paprašoma surasti, kuriuose aukštuose gyvena natelės. Vaikai, kurie atsimena natų pavadinimus pagal spalvas, atsimena ir natų vietą penklinėje. Pagiriamos teisingai atsakiusios mergaitės. Mokinukų paklausiama ar jie žino, kas toks pavaizduotas ant durų. Vaikai nutaria, kad tai raktas į muzikinį namelį. Tačiau viso pavadinimo dar nepasako. Pasufleravus pirmąjį skiemenį, vaikai prisimena, kad raktas į muzikos namelį yra smuiko raktas. Dar kartą primenama, kad šis raktas stebuklingas, būtent todėl jis vadinasi ne šiaipsau raktu, o smuiko raktu. Vaikams išdalinamos geltonos spalvos kartoninės natos. Visiems primenamas eilėraštkas, pagal kurį galima surasti natų vietą penklinėje.

Mi – trečia nata išties

Muzikos skambios šalies

Ji gyvena pirmame

Muzikos namo aukšte.

Trumpam stabtelima, kol visi paima raudoną natelę ir padeda ją ant pirmos penklinės linijos. Eilėraštas deklamuojamas toliau:

Antrame namo aukšte

Sau gyvena sol nata,

Tad suraskim joms namus

Ir laimingos natos bus.

Vėl padaroma pauzė, kol visi vaikai teisingai padeda oranžinės spalvos natą ant antros linijos. Vaikams, kuriems reikia pagalbos, posmelis apie *sol* natos gyvenamą vietą pakartojamas lėtai ir individualiai. Kai visi baigia dėlioti oranžinę natą, eilėraštas skaitomas toliau:

Trečiame aukšte namelio

Mes surasim si natelę,

Kur tas trečias aukštas bus?

Raskim natai si namus!

Lėtesnės orientacijos vaikams posmelis pakartojamas kartą ar net keliskart, kol jie supranta ir teisingai suranda vietą penklinėje. Visi baigę dėlioti nateles pagiriami. Kartonines nateles paprašoma nuimti ir dar kartą klausantis eilėraščio sudėlioti jas. Vaikai, kuriems sekasi ima žiovauti, išdykauoti, tai leidžia spręsti, kad jiems darosi nuobodu. Užsiėmimas baigiamas, siekiant nepervarginti vaikų.

2009.10.14. Muzikinis pasisveikinimas. Prisimename savaitės dienų pavadinimus. Mokinukų paklausiama kokia diena šiandien muzikos šalyje, kokia buvo vakar ir kokia bus rytoj? Vaikai jau žino, kad dienas reikia skaičiuoti nuo *do* dienos. Šį kartą kur kas didesnė dalis vaikų pasako teisingus atsakymus. Teisingai atsakę vaikai patenkinti savimi, šypsosi, laukia pagirimų. Deklamuojamas eilėraštas apie muzikos šalies savaitę, o vaikai visi kartu pasako dienų pavadinimus. Gamą mokiniai jau įsiminė. Jie tikri šaunuoliai! Vaikai vėl susėda puslankiu ant žemės, jiems išdalinami „nameliai – penklinės.“ Mokiniai jau patys pasiima trijų spalvų natas. Dar nespėjus prieiti prie kiekvieno, jie jau tiesia rankytes į dėžutę, kurioje sudėtos spalvotos kartoninės natelės. Tai leidžia spręsti, kad ši veikla jiems patinka ir yra laukiama. Beveik visi paima tokių spalvų natas, kurių mums ir reikės. Ne tokių spalvų nateles iš dėžutės išsirinkusių vaikų paklausiama: *Ar tikrai tokioms natelėms anksčiau mes ieškojome namų?* Prireikia trupučio pagalbos ir vaikai rankose turi tris jau pažįstamas natas: *mi, sol, si*. Eilėraščio pagalba prisimename ir pakartojame kur šios natos randamos penklinėje. Tai pakartojame kelis kartus, tam, kad aiškiau būtų ir lėčiau mąstantiems bei su kitais nespėjusiems vaikams. Užsiėmimuose buvo galima pastebėti, kad gabesnieji, gerai atlikę užduotį iš karto, kartojant ją dar keliskart, ėmė nuobodžiauti. Juos reikėjo pagirti, paglostyti ir įkalbėti pakartoti užduotėlę dėl

draugų, kurie nespėjo kartu. Skiriasi vaikų mąstymo tempas. Tačiau galima pasidžiaugti, kad vienu tempu dirba didžioji grupės dalis. Vaikams išdalinamos dar ir rožinės spalvos kartoninės natos, perbrauktos juodu brūkšneliu. *Kas tai? kažkas naujo ir dar nepažįstamo, ką reiškia tas brūkšnelis?* Vaikai supranta, kad tai dar viena nata, kuri taip pat gyvens šiame muzikos šalies namelyje, tačiau vaikai nesupranta kodėl ši rožinės spalvos nata su juodu brūkšneliu. Vaikai atrodo susidomėję. Toliau deklamuojama pasaka:

Do pirma nata išties

Muzikos skambios šalies,

O namelyje natų

Ji arčiausiai pamatų.

Prie durelių į namelį

Dar yra vienas laiptelis

Ir ant laiptelio šio

Gyvens natelė – do.

Do nata su brūkšneliu

Vadinkim ją nata “Ūsu”.

Visi drauge ieškome paveikslėlyje laiptelių, vedančių į namelį. Vaikai bando teisingai padėti rožinę natą su brūkšneliu penklinėje. Vieniems sekasi geriau surasti namo pamatus, kitiems sunkiau. Paaiškinus, kad pamatai yra po namu, šalia durų, vaikai rožinei natelei suranda vietą muzikos šalies namelyje. Ne visų surasta vieta penklinėje yra tiksli, tačiau daugumos – labai arti tiesos, o kelių vaikų nata padėta ten, kur ji ir turi būti. Grupėje yra vaikų, kuriems reikia individualaus dėmesio, prie kurių reikia prieiti ir pakartoti eilėraštką dar papildomai kelis kartus, pasakyti, jog rožinė natelė negali gyventi už namelio durų, atskirta nuo kitų. Tačiau viską lėtai išsiaiškinus visiems pavyksta sudėlioti natas teisingai. *Do* natos gyvenamos vietos paieškomis ugdytiniai buvo labai rimtai susidomėję. Nors ne visiems iš karto sekėsi surasti kur galėtų gyventi ši nata, tačiau vaikai atrodė labai susikaupę ir susirūpinę ieškodami namo pamatų ir to pirmojo laiptelio lipant į muzikos namelį. Užsiėmimas baigiamas muzikiniu atsisveikinimu.

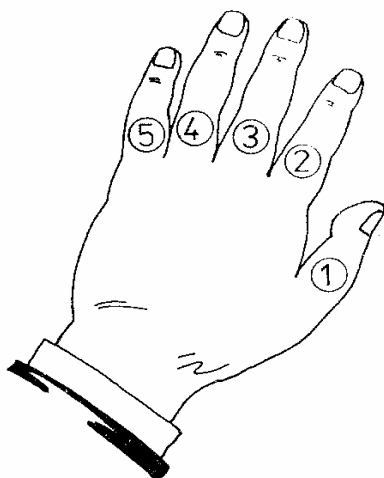
2009.10.21. Susirinkę į užsiėmimą prisimename pasisveikinimą. Pasisveikinę vaikai niekur nebėga, tačiau spindinčiom akytėm žiūri ir laukia kažko įdomaus. Paklausiama mokinių ar jie žino savo pirštų skaičius. Grupėje atsiranda mergaitė, kuri žino, kaip pirštukai skaičiuojami ir gana greitai juos išvardina. Visi kiti arba nežinojo, arba abejojo savo žiniomis, nes tylėjo ir žiūrėjo pusiau besišypsančiomis akytėmis. Paprašoma visų susėsti puslankiu ir paimti po vieną baltą popieriaus lapą. Deklamuojamas eilėraštkas:

Norint mums ką nors pagroti

Pirštukus reik pažinoti,

Susipažinkit, štai tokia

Mūsų pirštukų eilės tvarka.

Užduodama užduotėlė: ant piešinio uždėti savo kairiąją ranką, įsidėmėti kuris pirštas koku skaičiumi žymimas. Po to paprašoma uždėti savo dešiniąją ranką ant popieriaus lapo ir ją apvedžioti. Visi drauge skaičiuojame pirštus, paliesdami kiekvieną piešinyje ir garsiai ištardami piršto skaičių. Vaikų, kurie jau moka rašyti, paprašoma surašyti pirštų skaičius ant piešinėlio. Maždaug pusė ugdytinių užduotėlę atliko. Nors kai kurie skaičiukai nelabai aiškiai parašyti, bet jie parašyti teisingai. Visi pagiriami, o tokie gražūs piešinėliai surenkami atminčiai. Vaikams pasiūloma padainuoti dainelę:

Mūs pirštukai rašė rašė

pailsėti jie paprašė

Tuomet visi kartu skaičiuojame iki penkių, parodydami kiekvieną pirštą, kurio skaičių sakome. Dainelę dainuojant dar kelis kartus pasiūloma ir vaikams prisijungti dainuoti kartu. Visi dainuojantys paskatinami pagyrimais. Paskutinį kartą suskandavus pirštų skaičius, padainuojamas muzikinis atsisveikinimas ir užsiėmimas baigiamas. Šis užsiėmimas truko trumpiau nei įprastai, kad vaikai nepervargtų ir jiems nebūtų perdaug perkrauta informacijos.

2009.10.28. Padainavus muzikinį pasisveikinimą, mokinių paklausama ar jie žino, kaip vadinasi klasėje stovintis muzikos instrumentas. *Instrumentas, kuriuo jiems kiekvieną pamoką grojama. Šis instrumentas taip pat iš stebuklingos muzikos šalies.* Grupėje yra vaikų, žinančių, jog tai pianinas. Instrumentas pristatomas tiems, kurie galbūt nežino, arba nespėjo pasakyti, koks tai instrumentas.

Pianino garsui niekas neprilygs

Jis skamba tartum saulės spindulys

Jo garsas tartum pasaka ilga

Ir kartą sužavėjo jis mane.

O. Vyšniauskaitė (N. Kavaliauskaitė 2003)

Trumpai papasakojama ir parodoma, kad pianinas turi tris pėdalus, kokios jų funkcijos. Truputį pagrojama šiuo instrumentu. Mokiniam pasakojama, kad savaitės dienos, kurios gyvena penklinėje, gyvena ir šiame ypatingame instrumente, tereikia išmokti jas surasti. Kadangi vaikų daug, o instrumentas tik vienas, paprašoma visų susėsti puslankiu ir prieš kiekvieną mokinuką padedama didelė, nebyli klaviatūra. Vaikai atrodo susidomėję, nešurmuliuoja. Paaiškinama, kad tai pianino klavišai. Paprašoma susikaupti ir atidžiai klausytis pasakos toliau:

Prie klavišų prie juodų, kurie visad šalia po du

Iš kairiosios pusės, snaus natelė „Ūsas“.

Taip jūs pamenat gerai, mano mieli mokiniai,

Ši natelė do vardu, penklinėj ji su ūsu.

Ir prie tų pačių dviejų, prie klavišų prie juodų

Tik iš dešinės puselės, suskambės štai mi natelė.

Vaikai, skiriantys kairę nuo dešinės, nesunkiai susitvarko su užduotimi. Su neskiriančiais dešinės nuo kairės, tenka prisiminti su kuria rankyte valgome. Tų, kuriems sekasi sunkiai, pirmiausiai paprašoma surasti du juodus klavišus, esančius šalia ir uždėti du pirštukus ant jų. Kadangi mes jau susipažinome su pirštų eilės tvarka, ant šių juodų klavišų prašoma uždėti ne bet kokius, o būtent antrą ir trečią pirštus. Didžioji dalis vaikų teisingai suranda klavišus. Porai mergaičių prireikia trupučio pagalbos. Kai visų pirštai jau padėti ant juodų klavišų, tuomet paprašoma surasti du baltus klavišus, supančius iš kraštų šiuos du juodus. Keletui vaikų vėl nepasiseka. Jų pirštai atsiranda ant *do* ir *re* natų, arba ant *re* ir *mi*. Kita dalis su užduotėle susitvarkė puikiai. Paprašoma grąžinti pirštukus ant dviejų juodų klavišų ir darsk paklausti eilėraščio. Keli vaikai dar neranda *do* ir *mi* natų. Prie jų prieinama individualiai, pakartojamas eilėraštas, primenama kur kairė ir kur dešinė, tik tuomet vaikai atranda *do* ir *mi* natas. Pažiūrime kokius pirštus uždėjome ant nebylios klaviatūros klavišų. Paprašoma ant *do* uždėti pirmą, o ant *mi* – trečią pirštą. Pirštus vaikai atsimena. Greitai užduotį atlikę vaikai ima nuobodžiauti, jie nebeturi ką veikti. Lėčiau mąstantiems reikia daugiau laiko, individualaus dėmesio. Tačiau džiugu pastebėti, kad net ir tie, kuriems sekasi sunkiai ieškoti natų klaviatūroje, vis tiek yra susidomėję ir labai nori užduotį atlikti bei sulaukti pagyrimo. Pabandę surasti klavišus pagal eilėrašį nebylioje klaviatūroje, vaikai po vieną pakviečiami prieiti prie instrumento. Pirmą kartą prie instrumento pakviesti vaikai, puolė prie jo griūdami. Teko juos pristabdyti ir atitraukus nuo pianino paprašyti palaukti eilėje. Labai nudžiugino tai, kad beveik

pusė vaikų greitai priedavo prie instrumento ir ilgai negalvoję surasdavo *do* ir *mi* natas. Kitiems reikėjo priminti eilėraštką, dar kitų paprašyti surasti tik du juodus klavišus, paskui baltus, tuomet priminti kuri pusė – dešinė, kuri – kairė ir tik tada vaikai paspaudė *do* ir *mi* klavišus. Suradę klavišus ir juos paspaudę, mokinukai dar kažko laukdavo, visai neskubėdavo nubėgti nuo instrumento. Tai rodo vaikų susidomėjimą šiuo instrumentu.

2009.11.04. Pasisveikinus, mokiniams parodoma ritminė lentelė, kurioje pavaizduota ketvirtinė nata ir paklausama ar jie žino kas tai. Beveik visa grupė chorų atsako, kad tai *ta*. Galima nuspėti, kad muzikos vadovė jau supažindino su ketvirtine nata, kurią vaikai vadina *ta*. Tuomet vaikams pasakojama, kad ši natelė taip pat gyvena muzikos šalyje ir turi tikrąjį savo vardą:

Užtušuota ir juoda

Ketvirtinė štai nata

Ji kotelį juodą turi,

O jisai į dangų žiūri.

Štai kokia jinai yra

Ketvirtinė ta nata.

Ketvirtinę štai natelę

Galime pasiimt į kelią

Ji atitinka rankos mostą,

Kada mamytė švelniai glosto,

Ji atitinka vieną žingsnį

Ir jei į kelią ją pasiimsi,

Galėsi tu nenuobodžiauti

Žingsnius skaičiuoti, pramogauti.

Natelės tikrasis vardas, pakartojamas lėtai dar keletą kartų. Mokinukams siūloma prisiminti ne tik natelės pravardę *ta*, tačiau ir jos tikrąjį vardą – ketvirtinė. Vaikų paklausama ar jiems patinka, kai juos kažkas pravardžiuoja. Atsakymas, kaip ir buvo tikėtasi – neigiamas. Vaikams paaiškinama, kad jie yra teisūs šią natelę vadindami trumpu siemenuku *ta*, tačiau natelė labai norėtų būti pavadinama ir tikruoju vardu – ketvirtinė.

Vaikų paprašoma sustoti rateliu ir keturis žingsnelius žengti skiemenuojant žodį ket–vir–ti–nė, o kitus keturis kartus suploti rankomis, sakant natelės pravardę *ta*. Tai pakartojama kelis kartus, paskui pakeičiama ratelio kryptis ir darome tą patį. Kad veikla būtų įdomesnė, akompanuojama instrumentu. Sugrįžus į savo vietas, prisimename ketvirtinės natelės pavadinimą. Susėdame puslankiu, išsidaliname muzikos šalies namelius ir spalvotas nateles. Prisimename jau išmuktų natų pavadinimus pagal spalvas: raudonos spalvos nata tai – *mi*,

oranžinės – *sol*, geltonos – *si*, rožinės – *do* ir naują žalios spalvos natą. Jau pažįstamų spalvų natos vaikams nebekelia didelio susidomėjimo. Tačiau žalia nata jiems įdomi. Turbūt todėl keletas vaikų vienoje rankoje laiko raudoną, rožinę, oranžinę ir geltoną natas, o kitoje – žalią. Primenamas eilėraštas, nusakantis jau išmokytų naujų natų vietą penklinėje:

Štai jums prieš akis namelis,

Kuriame gyvens natelės

Tad pradėkim iš pradžių

Pasaką skaityt kartu:

Do pirma nata išties

Muzikos skambios šalies,

O namelyje natų

Ji arčiausiai pamatų.

Prie durelių į namelį

Dar yra vienas laiptelis

Ir ant laiptelio šio

Gyvens natelė – do.

Mi – trečia nata išties

Muzikos skambios šalies

Ji gyvena pirmame

Muzikos namo aukšte.

Antrame namo aukšte

Sau gyvena sol nata,

O tarp aukštų šių dviejų

Gyvens natelė fa vardu.

Stabtelėjama ir vaikų paklausama kokia galėtų būti žalios spalvos nata, kurią mes tik šiandien apgyvendinsime namelyje. Keli vaikai pakartoja, kad tai fa nata. Padėti natą ne ant linijos, o tarp jų, vaikams kur kas sunkiau. Tam prireikė nemažai laiko ir pastangų. Beveik pusei vaikų reikėjo padėti, priėti prie kiekvieno, paprašyti pirštu parodyti pirmą aukštą, paskui antrą ir tada bendromis jėgomis surasti vietą tarp šių aukštų. Eilėraštis deklamuojamas toliau:

Trečiame aukšte namelio

Mes surasim si natelę.

Nurodžius kiekvienos natelės vietą penklinėje stabtelėjama, palaukiama kol vaikai padeda natelę ir paima į rankas kitą. Vaikai klausydamiesi dėlioja kartonines nateles penklinėje. Didesnė dalis vaikų nateles, gyvenančias pirmame, antrame ir trečiame aukštuose sudėlioja teisingai. Labai nedidelės pagalbos prireikia trims mergaitėms. Kaip jau minėta, sunkokai sekėsi

surasti *fa* natos vietą. Vaikams sudėliojus nateles į vietas, paprašoma dar kartą jas nuimti ir darkart klausant eilėraščio išdėlioti jas namelyje. Mokinių paklausiama, kokia nata yra žalios spalvos. Tai *fa* nata. Natų pavadinimus pagal spalvas, vaikai gana nesunkiai įsidėmi. Galbūt tam turi įtakos jau išmokta gama. Baigiantis užsiėmimui, paprašoma prisiminti *ta* natelės tikrąjį vardą. Vaikai jį jau suspėjo primiršti. Tačiau pasufleravus pirmuosius skiemenis, likusią žodžio dalį ištaria visi kartu.

2009.11.11. Šio užsiėmimo tikslas susipažinti su ketvirtine pauze, taip pat prisiminti ir pakartoti ketvirtinę natą. Todėl iš pat pradžių prašoma prisiminti apie ką mes kalbėjome praeitą pamoką. Kad natelės pravardė *ta*, vaikai atsimena, taip pat atsimena, kad ji turi kitą – tikrąjį vardą, tačiau to vardo niekas nepasako teisingai. Pasigirsta keletas nedrąsių, bet neteisingų spėjimų. Primenamas vaikams pirmasis skienuo ir tik tuomet pasigirsta nedrąsus, bet teisingas atsakymas. Prisimename, kaip atrodo ketvirtinė nata ir visi kartu keliskart ištariame natos pavadinimą. Paprašoma vaikų sustoti ratuku. Paprašoma prisiminti žaidimą, kurį žaidėme. Keturis žingsnius žengiame kojomis skienuodami žodį *ket-vir-ti-nė*, kitus keturis kartus suplojame rankomis sakydami skienuką *ta*, o dar keturis kitus žengiame ant pirštų galiukų, pašnibždomis sakydami žodžio ketvirtinę skienukus. Taip keletą kartų einame į vieną pusę, paskui apsisukame ir dar kelis kartus pakartojame eidami į kitą pusę. Vaikai pagiriami už gražų žaidimą. Paprašoma susėsti puslankiu. Pristatoma mergaitė, kuri gyvena muzikos šalyje ir labai nori su jais visais susipažinti:

Ir dar šioj didelėj šaly

Gyvena mergina tyli

Ją žmonės Pauze pavadino

Bet muzikos ji negadina.

Kai muzika trumpam nutyla,

Kai niekas niekas neprabyla,

Vadinasi maža Pauzelė

Trumpam natoms užstojo kelią.

Mokiniamis išdalinami nespaltoti paveikslėliai, kuriuose pavaizduota mergaitė. Reikia surasti pauzės ženklelį ir jį nuspalvinti. Dauguma vaikų jau yra matę ketvirtinę pauzę, todėl sunkumų nekyla. Keletas vaikų rodydami į pauzę prisimena, kad tas ženklelis vadinamas *ša*. Mokiniai pagiriami, tačiau paprašoma įsiminti ne tik ženklelio pavadinimą *ša*, tačiau ir mergaitės tikrąjį vardą – Pauzė. Vaikai nuspalvina pauzę.

Mokinukų paprašoma vėl sustoti ratu, vienam paskui kitą. Skambant pianinui vaikai žygiuoja ketvirtinėmis natomis ratu, kai muzika nutyla, mokiniai turi sustoti ir parodyti susitartą pauzės ženklą. (Prideda pirštą prie lūpų ir tyliai pasako *ša*). Kad žygiuoti būtų smagiau, pianino skambėjimą keičia graži angliška dainelė, skirta specialiai pauzės mokymui. Išgirdus žodelį “stop” reikia sustoti. Vėl pasigirdus dainelei, toliau einame ratu. Stengiamasi, kad žingsneliai sutaptų su ketvirtine nata. Nevisi vaikai žygiuoja ritmiškai. Vaikų prašoma atkreipti dėmesį, kad kojytės būtų keliamos visų kartu, kaip žygiuojančių kareivių. Didžioji dalis jaučia ritmą ir žygiuoja ketvirtinėmis natomis. Baigus žygiuoti, prisimename, kaip vadinasi tyli mergaitė, gyvenanti muzikos šalyje. Pauzės pavadinimą vaikai įsiminė lengviau nei ketvirtinės natos.

2009.11.18. Per šį užsiėmimą siekiama pakartoti pauzę, ketvirtinę natą, bei klaviatūroje susipažinti su *fa* ir *si* natomis. Pamatę pauzę pirmiausia vaikai pasako, kad tai – *ša*, bet paprašius prisiminti jos vardą, grupėje atsiranda vaikų pasakančių, kad tai pauzė. Dalis vaikų ir be sufleravimo prisimena ketvirtinės natos pavadinimą. Šias ritmines vertes prisimename po kartelių pakartodami žaidimus, kuriuos jau žaidėme. Mokiniai susėda puslankiu ir jiems išdalinamos nebyliosios klaviatūros. Primenamas eilėraštas, nusakantis kaip rasti klavišą, kuriame gyvena tam tikra natelė. Mokomės surasti naujas natas, tai *fa* ir *si*.

Prie klavišų prie juodų, kurie visad šalia po du

Iš kairiosios pusės, snaus natelė „Ūsas“.

Taip jūs pamenat gerai, mano mieli mokiniai,

Ši natelė do vardu, penklinėj ji su ūsu.

Ir prie tų pačių dviejų, prie klavišų prie juodų

Tik iš dešinės puselės, suskambės štai mi natelė.

Stabtelėjama tam, kad visi spėtų surasti natas ir uždėti ant jų pirštukus. Vėl atsiranda keletas vaikų, dedančių pirštus ant *do* ir *re*, arba ant *re* ir *mi* natų, tačiau jau mažiau nei pirmą kartą. Dar kartą paprašius vaikų grįžti ant juodų klavišų ir tiesiog nuslysti nuo jų ant baltų, truputį praplečiant pirštukus, vaikai suranda prašomus klavišus. Tešiamas eilėraštis:

Kur klavišai trys juodi, iš kraštų bus fa ir si

Klausimas tik kur kuri? kairėje –fa, dešinėje –si.

Sunkiau sekasi tiems vaikams, kurie neskiria dešinės rankytės nuo kairės. Tokie vaikai laiko pirštus ant *fa* ir *si* natų, tačiau dar nesupranta kuri yra kuri. Jiems vėlgi tenka padėti. Tačiau vaikai, kurie gerai surado do ir mi natas, lengviau atranda *fa* ir *si* klavišus. Kitiems reikia trupučio pagalbos: pakartoti eilėraštką, priminti su kuria rankyte valgome. Užduotėlė kartojama dar kelis kartus, tam, kad vaikai atliktų ją kuo savarankiškiau. Atlikus užduotį prie nebylios klaviatūros, vaikai pakviečiami prie instrumento.

2009.11.25. Šio užsiėmimo tikslas – išmokyti atskirti žemą garsą nuo aukšto. Deklamuojamas eilėraštkas:

Paklausykite vaikai,

Kaip skamba grojami garsai

Ar lyg drakonas po žeme?

Ar lyg paukščiukas danguje?

Kai garsas storas ir duslus

Tartum drakonas nekalbus,

Kuris gyvena po žeme

Žemu mes jį vadinkime.

Kad vaikai geriau suprastų apie ką eilėraštkas, jiems pagrojamos kelios melodijos žemais garsais.

O kai garsiukai čiulba čiulba

Tartum paukščiukai danguje

Tokius garsus aukštais

Nuo šiol vadinkime.

Taip pat pagrojami keli pavyzdžiai.

Visi drauge pasakome, kokie garsai gali būti, tai aukšti ir žemi. Užduodama užduotėlė, paklausti grojamos melodijos ir pasakyti ar ji aukštai skamba ar žemai. Bent pusė vaikų atspėja teisingai. Keli vaikai spėliodami žemus garsus pavadina storais, o aukštus – plonais. Prisimename, kad plonas garsas tai yra aukštai skambantis garsas, o storas garsas – žemai, tarsi iš po žemės.

Prisimename dainelę apie pirštukus ir jų skaičiuokus. Pirštus vaikai įsiminė gerai. Tik vienas berniukas juos skaičiuoti pradėjo nuo penkto piršto, tačiau pats pastebėjo, kad kažkas negerai ir dainuodamas antrą kartą pasitaisė.

2009.12.02. Vaikams rodomas troliukas, kuris šiandien iš muzikos šalies atėjo į svečius pas vaikus. Troliukas pasišiaušusiais ir į visas puses išdraikytomis plaukais, molinis, tačiau labai mielas ir simpatiškas. Leidžiama jį paglostyti, palaikyti rankose. Vaikai jį noriai paima. Paprašoma atspėti kas tai yra. Vaikai susidomėję čiupinėja troliuką. Vieni mėgina spėti, kad tai

raganius, kiti – kad tai kažkoks mažas žmogeliukas ar gnomas. Tačiau niekas nepasako, kad tai mažas troliukas. Tuomet troliukas pastatomas ant kėdės priešais juos visus ir pristatomas:

*Šiam gražiam natų namely
Pasakų šaly prie kelio,
Gyvena dar kartu du troliai
Vardais jie Diezas ir Bemolis.
Ir šie du troliai jau nuo seno
Su natomis gražiai draugavo
Ir kai tik nuotaikų kaita
Vienas iš trolių svečiuose.
Kai tik užaina į svečius
Troliukas Diezas pakilus,
Natelės daug linksmiau prabyla
Ir nuotaika aukštyn pakyla.
O kai Bemolis svečiuose,
Natelių nuotaika kita.
Rimtesnė ir kur kas liūdnėsnė
Vadinas nuotaika žemesnė.*

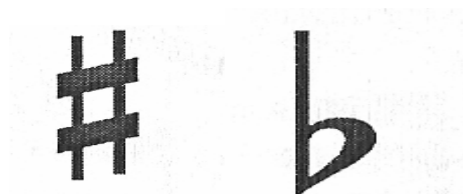
Eilėraštingo metu visų akys buvo neatitraukiamos nuo trolio. Vaikų paprašoma pažiūrėti atidžiai į troliuką ir atspėti kuris iš troliukų šiandien užsuko pas juos į svečius, Diezas ar Bemolis, troliukas buvo linksmas ar liūdnas. Beveik nesiginčydamai vaikai nusprendžia, kad tai linksmasis trolis. Tačiau jo vardo dar niekas nepamena. Kad būtų aiškiau, kaip troliukai veikia natelių nuotaiką užėję pas jas į svečius, mokiniams rodomas paveikslėlis, iliustruojantis eilėraštingą.

Vaikai be didelių sunkumų supranta: Diezas kelia natų nuotaiką aukštyn, o Bemolis – nuleidžia ją žemyn. Pakartojame visi kartu troliukų vardus: Diezas ir Bemolis. Šiuos pavadinimus tarti sekasi sunkiai ir nedrąsiai. Primenama vaikams, kad kai kurie muzikos šalies gyventojai turi savo ženkliukus. Pavyzdžiui, pauzė turi savo ženklelį. Kažkas iš vaikų prisimena,

kad pauzės ženklukas toks riestas. Lygiai taip pat troliukai diezas ir bemolis turi savo ženkliukus. Mokiniam parodomi piešinėliai, kuriuose pavaizduoti šie alteracijos ženklai.

Savo mėgstamiausiomis spalvomis vaikams pasiūloma nuspalvinti šiuos pilkos spalvos ženkliukus.

Diezas

Bemolis

Baigus spalvinti prisimename troliukų vardus, kurie savo šalyje pažymimi šiais ženkliais.

Diezo ir bemolio pavadinimus tarti sekasi sunkiai, tačiau jų įtaką natoms vaikai įsiminė.

Mokiniai suskirstomi į kelias grupes. Jiems išdalinami piešinėliai su šiais zuikiais.

Užduodama užduotis: atidžiai įsižiūrėti į šiuos tris zuikius. Kokia galėtų būti jų nuotaika? Vieno iš jų nuotaika pati žemiausia, o kito pati aukščiausia. Vaikai turi pabandyti atspėti pas kurį zuikį į svečius atėjo troliukas diezas, o pas kurį – bemolis.

Dvi grupės vienbalsiai atspėjo teisingai, trečioji abejodama truputėlį suklydo. Visi drauge išsiaiškinome kaip ir kodėl buvo iš tikrųjų. Užsiėmimo pabaigoje dar kartelį vaikams rodomi troliukai ir jų ženkliai. Vaikai pasako, kokią įtaką troliai turi natoms ir visi drauge lėtai ištariame jų vardus.

2009.12.09. Užsiėmimo tikslas prisiminti išmoktas natas penklinėje bei alteracijos ženklus. *Mi*, *sol* ir *si* natos, pagal eilėrašį vaikai sudėlioja nesunkiai, truputį sunkiau randa *do* natelės vietą penklinėje ir gerokai daugiau pastangų prireikia *fa* natai. Galima pastebėti, kad lengviau įsimenamos natos ant linijų, o ne tarp jų, ar esančios po penkline. Alteracijos ženklų pavadinimus įsiminti sekasi sunkokai, tik priminus pusę pavadinimo, vaikai nedrąsiai pasako jo antrąją pusę. Tačiau tai jau mažas žingsnelis į priekį. Galima pasidžiaugti tuo, kad vaikai atsimena, kad bemolis natos nuotaiką žemina, o diezas ją pakelia. Tam, kad lengviau būtų įsimenami šie gana sudėtingi žodžiai, vaikai mokosi naują dainelę:

*Muzikos pamokoje mes mieli mokiniai
Daug sutiksim čia ženklų, kurie mums taps draugai.
Diezas ir bemolis ir dar daug natų
Nori su manim draugaut būt mano draugu.
Daug dainuosim čia dainų bus visiems smagu,
Neliūdės nei vienas čia neliūdėk ir tu.
Ir visas problemas už durų tu palik
Muziką su šypsena visad pasitik.*

Stengiamasi išmokti pirmąjį posmelį. Priedainį, vaikai tik išklauso pritardami ketvirtinių natų plojimu ir žingsneliu į šoną. Tokiu būdu lavinamas ir ritmo pajautimas. Kai dainelė kartojama nuo pradžių vaikai vėl dainuoja. Išmokus šios dainos pirmą posmelį mintinai, vaikai drąsiau taria alteracijos ženklų pavadinimus.

2009.12.16. Šio užsiėmimo metu pakartojama visa medžiaga, su kuria vaikai buvo supažindinti. Prisimename pasisveikinimą, savaitės dienas muzikos šalyje, diežą ir bemolį, pauzę, ketvirtinę natą, dainelę apie pirštus, dainelę apie diežą ir bemolį, bei natos penklinę. Gamą visi kartu vaikai prisimena. Galima pastebėti, kad vieni ją atsimena užtikrintai, o kiti kartoją paskui, neužtikrinti, žvalgydamiesi į grupės draugus, tarsi laukdami pasufleruojamo kitos natos pavadinimo. Vaikams rodomos kortelės su piešinukais arba tam tikros spalvos natos, o vaikai turi pasakyti kaip tai vadinasi ir kokias funkcijas atlieka muzikos šalyje.

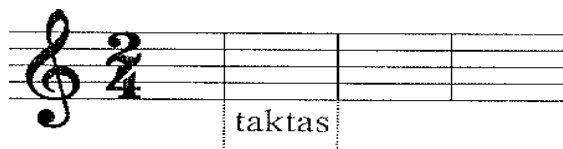
Ketvirtinę natą, pauzę dauguma vaikų atsimena. Alteracijos ženklų funkcijas vaikai taip pat pamena, tačiau pavadinimus sunkiau. Padainavus dainelę „Diezas ir bemolis“ pavadinimus ištarti išsina beveik visiems, bet be šios dainos, jie greitai užsimiršta.

2010.01.20. Užsiėmimo tikslas supažindinti vaikus su takto brūkšniu. Todėl padainavus muzikinį pasisveikinimą, vaikų paprašoma susėsti puslankiu ir pasiklausyti kaip vadinami kambariai, kuriuose gyvena natos. Pieš skaitant eilėrašį vaikai atrodo susidomėję.

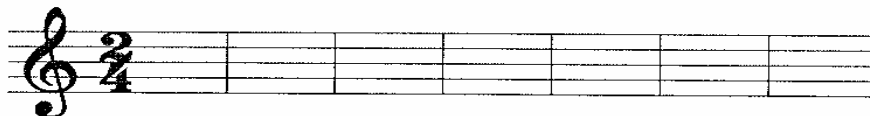
*Taktas tarsi kambarėlis,
Kuriame lyg kanarėlės
Natos po kelias gyvena
Ir sutaria gražiai nuo seno.
Taktas žymimas brūkšniu,
Nateles atskiriančiu
Tarsi sienos kambarių
Takto brūkšnys tarp natų.*

Eilėraštuką vaikai išklauso atidžiai. Tuomet jiems parodomas didelis piešinukas. Pieštuku parodoma į smuiko raktą, paprašoma prisiminti kas tai yra. Vaikai nelaukdami, kol bus paklausti

po vieną sako atsakymus. Visi atsakiusieji pagiriami. Vaikų veiduose galima pastebėti džiaugsmą. Smuiko rakto pavadinimą jie jau atsimena. Tuomet pieštuku dideliame piešinyje rodomas taktas ir dar kartelį deklamuojamas eilėraštis. Kaip buvo pastebėta ankstesniame darbe su vaikais, jie kur kas atidžiau klausosi, kai pakartojamas eilėraštis antrą ar net trečią kartą, nei tada, kai teorija plačiau aiškinama paprastais, neeiluotais žodžiais. Stebint grupę atrodo, kad vaikai be didelio vargo suprato, kas yra taktas. Visi drauge skaičiuojame, kiek taktų yra šiame piešinėlyje.

Vaikai suskaičiuoja keturis taktus. Už teisingus atsakymus jie visada pagiriami. Susiskirstome į daug mažų grupelių po du. Išdalinami piešinėliai su skirtingu taktų skaičiumi. Užduotis – suskaičiuoti taktus ir pakėlus rankytę pasakyti atsakymą. Mažiesiems mokinukams nesakoma, kad tai užduotis. Jie į tai žiūri tik kaip į žaidimą.

Visi labai greitai įvykdo užduotį ir vienas po kito pakelia rankytes. Vaikai varžosi tarpusavyje, taip parodydami, kad jiems ši užduotis tėra žaidimas. Galima tuo pasidžiaugti, kad vaikai nesupranta, jog vyksta mokymo procesas. Jie to ir neturėtų suprasti, žaisdami keturių metų vaikai žinias įsisavina geriausiai. Išklausomi visų atsakymai. Nė viena grupelė nesuklydo. Pasidžiaugiame puikiai įveikta užduotimi. Dar kartą pakartojame natų kambarėlio pavadinimą muzikos šalyje, tai – taktas.

2010.01.27. Užsiėmimo pradžioje vaikams parodomas piešinukas su takto brūkšniu ir paklausoma kas tai yra. Kad tai natų kambarėlis, jie pamena puikiai. O paklausti kaip jis vadinasi, vieni nuleidžia nosytes žemyn, kiti šypsosi, kažką krapštinėjasi, bet niekas nieko nesako. Pasufleruojama pirma atsakymo raidė *t*. Tuomet pasigirsta atsakymas. Gaila, kad šį žodį pasakė tik viena mergaitė. Keletas vaikų taip pat bandė atsakyti, tačiau ši mergaitė buvo pirmesnė. Mergaitė už teisingą atsakymą ne tik pagiriama, bet ir paglostoma. Galima nesunkiai pastebėti vaikų akyse liūdesį ir norą taip pat būti pagirtiems, o gal ir paglostomiems. Mokinukai

padrąsinami nenusiminti ir tam, kad kitą kartą paklausti visi būtų šaunuoliai ir atsakytų teisingai, dabar dar kartelį pakartojame visi teisingą atsakymo variantą. Vaikams bežiūrint į piešinėlį, primenamas eilėraštas apie taktą.

Vaikams rodoma ritminė lentelė, kurioje pavaizduota ketvirtinė nata. Visi su pasitenkinimu garsiai šaukia atsakymą, jog tai ketvirtinė nata. Visi suspėję atsakymą pasakyti kuo greičiau patenkinti savimi. Primenamas eilėraštas apie ketvirtinę natą. Imama ritminė lentelė su aštuntine nata ir paklausinama vaikų ar jie žino, kaip vadinasi ši natelė. Vaikai chorų sako atsakymą, kad tai – *ti* nata. Atsakymas teisingas, tačiau mes ir vėl susipažinsime su tikroju natelės vardu. Nes ši natelė, kaip ir ketvirtinė turi tikrąjį savo vardą, o kaip žinia pravardžiuojamas niekas nenori būti. Vaikai su tuo sutinka. Pristatoma aštuntinė nata. Užduotis vaikams – išgirsti eilėraštyje natos vardą.

Natelė lyg ir ketvirtinė

Tik štai kasytę susipynė

Tarsi mergaitė su kasa

Atrodo aštuntinė taip nata.

Išklausę eilėrašto vaikai paklausiami ar išgirdo *ti* natelės vardą. Grupėje yra vaikų mėginančių nedrąsiai tarti atsakymą. Pakartojame šį žodį visi kartu. Paprašoma atidžiai žiūrėti į rodomas ritmines lenteles ir ploti natas, kurios bus rodomos. Vyksta rimo lavinimo pratybos. Vaikų paprašoma plojant ir skiemenuoti. Ritminiai dariniai sudėliojami iš ketvirtinių ir aštuntinių natelių. Kai parodoma pauzė, vaikai visai nepasimeta, tik drąsiai tardami *ša* skėsteli rankomis į šalis. Vaikai pagiriami, kad nepamiršo pauzės, tačiau jų paprašoma *ša* tarti pašnibždomis, kad pauzė būtų kuo tylesnė. Žaidžiamas toks pat žaidimas, kaip kad mokantis ketvirtinę natą. Paskui einame ratuku pagal skambančią muziką. Užduotis vaikams – pastebėti kada melodija grojama ketvirtinėmis natomis, o kada aštuntinėmis. Kai grojamos aštuntinės natelės, vaikai šokinėja nuo kojytės ant kojytės, jų prašoma įsivaizduoti, kad girdėdami aštuntines trumpas natas, jie bandytų pamėgdžioti striksintį nuo kojytės ant kojytės paukščiuką. Kad žaidimas nenusibostų, keičiama ratelio kryptis. Žaidimas vaikams patinka, klasėje girdisi daug juoko. Grupėje yra vaikų, kuriems sunkiau sekasi ritmiškai šokinėti. Jie tai truputį greitesniu tempu šokinėja, tai truputį atsilieka nuo kitų. Tačiau galima pasidžiaugti bent tuo, jog vaikai supranta kada reikia eiti ramiai, o kada striksėti dvigubai greičiau. Dar kelias minutes pažaidus šį žaidimą, vaikų veiduose ima mažėti šypsenos. Galima nuspėti, kad jie pavargo ir šis žaidimas jiems jau nusibodo. Tuomet vaikų paprašoma susėsti puslankiu. Jiems išdalunami spalvoti pieštukai ir lapai, kuriuose pavaizduotos aštuntinės natos. Paprašoma savo mėgstamiausia spalva nuspalvinti šią natelę. Dar kartą primenamas natelės vardas – aštuntinė.

Baigę spalvinti vaikai pagiriami už puikius šiandieninius žaidimus, jiems padėkojama už puikiai ir smagiai praleistą laiką.

2010.03.03. Prisimename apie ką kalbėjome praeitą užsiėmimą. Vaikai drąsiai atsako, kad apie du susipykusius draugus. Paklausiama vaikų ar jie ilgam susipyko, ar pyktis muzikos šalyje trunka ilgai? Vaikai garsiai ir drąsiai atsako “ne”. “*Kiek laiko trunka pyktis? Valandą, minutę?*” Tuomet vaikai prisimena, kad tik vieną ar kelias sekundes. Vaikai pagiriami. Tuomet paklausiama, kaip tiksliai vadinasi tas kelių sekundžių pyktis muzikos šalyje. Pasigirsta keletas nelabai drąsių atsakymų, kad pyktis vadinasi sekundė. Nevisai tikslus atsakymas, tačiau vaikai vis tiek pagiriami ir visi drauge drąsiai ištariame pykčio vardą – sekunda.

Vaikai susėda puslankiu, o viduryje pasidedame šuniuką ir kačiuką. Šie du draugai vienas kitam atsukę nugaras. Praeitą užsiėmimą jie susipyko. Vaikams leidžiama žaisliukus paglostyti, jiems tarsi gaila susipykusių draugų. Šiandien visų vaikų kilnus tikslas juos sutaisyti. Pasakojama pasaka toliau:

*Bet pykos neilgai draugai
Netrunka pyktis amžinai,
Vis tiek visi juk susitaiko
Ir pykčiui nebelieka laiko.
Draugystė visada sugrįžta
Ir kaip gėlė ryškiau pražysta
Ji gali degti amžinai,
Jei tik brangina ją draugai.
O mūs herojai nepikti
Ir vienas kito jie verti.
Draugystė jų tikrai tvirta
Tik pyktis pagadino ją.
O vardas susitaikymo yra
Štai tercija tokia tyra,
Ji lyg draugystė nuoširdi
Taip skamba tercija švelni.
Paspauskit nateles do mi
Ir skamba tercija švelni.
Tokia šilta ir raudona
Širdis lyg draugo mylima.*

Deklamuojant eilėraštką žodis *tercija* buvo pabrėžiamas, todėl paklausti, kaip vadinasi susitaikymas vaikai pasakė teisingai, tai – *tercija*. Į viduriuką tarp dviejų žaislų

padedama didelė minkšta ir raudona širdelė. Vaikų paklausiama, ar jų nuomone šie draugai susitaikė. Atsakymas vienareikšmiškas. Tuomet paprašoma vaikų atsukti du draugus vieną į kitą. Mokinukai labai noriai žaislus sudeda vieną šalia kito. *“Kol draugai džiaugiasi vienas kitu, nuspalvinkime šias širdes raudona spalva, taip tarsi sutvirtindami draugystę”*. Vaikams išdalinami lapai, kuriuose pavaizduota nespalsvota širdelė. Ją tereikia nuspalvinti. Baigę spalvinti dar kartelį prisimename, kaip muzikos šalyje vadinamas susitaikymas.

Eilėraštis kartojamas dar kartą, o vaikams užduodama užduotis atidžiai klausytis kokias natas paspaudus, galima išgirsti kaip skamba susitaikymas – tercija. Eilėraštas kartojas iki tos vietos, kurioje nurodomos natos. Vaikai jas pakartoja. Nebyliose klaviatūrose paprašoma surasti nateles *do, mi* ir uždėti iškart du pirštukus ant šių natų. Greičiausiai atlikę užduotį vaikai, iš karto pakviečiami prie instrumento. Vaikai noriai ieško natų nebyliose klaviatūrose, tačiau išgirdę kvietimą prie instrumento, stengiasi kuo greičiau atlikti užduotį nebylioje klaviatūroje ir atbėgti prie pianino.

2010.03.31. Vaikams parodomas geltonas guminis žalčiukas. Vaikai jau įpratę, kad bus galima jį ir paglostyti ir pačiupinėti, todėl iškart tiesia rankas. Svečias pristatomas:

Toks mažas riestas lyg velniukas

Gyveno lankoje žalčiukas,

Mažai draugų jis teturėjo,

Nes girtis jam labai rūpėjo.

Jisai save karalium laikė

Ir su niekuo jis nesiskaitė,

Bet vieną gražią gražią dieną

Žalčiukas pasijuto vienas...

Tada jis smarkiai susimąstė,

Kad draugę reiktų susirasti

Štai paklausykite kaip skambėjo,

Žalčiukas vienas kai liūdėjo.

Žalčiukas Septima vardu

Ir liūdi jis tokiu balsu...

Paspauskit nateles do – si

Ir jis jau rauda, ar girdi...?

Vaikų paklausoma ar jie išgirdo žalčiuko vardą. Niekas jo neišgirdo, nes visi buvo užsiėmę pačiu žaisliuku. Tuomet žalčiukas padedamas ant pianino. *“Dabar jis lauks kas išgirs jo vardą eilėraštyje. Todėl visi susikaupkime ir dar kartą paklauskime eilėraštingo”*. Eilėraštinis kartojamas dar kartą, o vaikai įtempę ausis klausosi kada išgirs jo vardą. Vaikai vardą išgirdo, tačiau labai tyliai jį kartoja. Galima nuspėti, kad šį žodį keturmečiams nelengva išsakyti. *“Į ką panašus šis žodis? Ar jokio skaičiaus jis neprimena?”* Dar kartą lėtai pakartojamas žodis septima. Pasigirsta vienas nedrąsus atsakymas – septyni. Mergaitė pagiriama už teisingą atsakymą. Palyginami žodžiai septyni ir septima. Vaikai pritaria, kad jie panašūs. Užduodama kita užduotėlė – klausantis eilėraštingo dar kartą išgirsti natas, kurias paspaudus išgirsime kaip rauda pasipūtęs ir liūdnas žalčiukas. Beklausant eilėraštingo dar kartą, vienai aktyviai mergaitei kilo mintis, kad žalčiukui reikia širdelės, kuri sutaukė du susipykusius draugus. Paklausti, kaip vadinasi ši stebuklinga širdelė, vaikai nepamena. Tik pasufleravus pirmuosius du skiemenis dalis vaikų pasako paskutinįjį.

Išsiaiškinę, kad norint išgirst kaip rauda žalčiukas, reikia paspausti *do* ir *si* nateles, bėgame prie pianino ieškoti šių natų. *Do* ir *si* natas didžioji dalis vaikų suranda teisingai, kitiems reikia trumpai priminti eilėraštingus. Kadangi prie pianino vaikai puola visi iš karto, tai tenka juos atitraukti ir paprašyti truputį palaukti. Vaikų, kurie greitai suranda natas ir jas paspaudžia dar paprašoma suskaičiuoti kiek yra baltų klavišų nuo *do* iki *si* natos. Didžioji dalis suskaičiuoja, kad tai septyni klavišai. Kitiems vaikams nepasiseka suskaičiuoti. Galbūt todėl, kad nevisi vaikai moka skaičiuoti iki septynių. Paklausti apie atstumą vaikai pastebi: *“kad nuo do iki si, yra toli”*. Šis atstumas palyginamas su ilgu žalčiuku, kurio vardas toks panašus į žodį septyni.

Kol vieni vaikai ieško natų prie pianino, kiti pradeda išdykauoti. Turbūt todėl, kad neužduota kokia nors užduotėlė. Paprašoma susėsti puslankiu ir kol vienas grupės draugas ieško reikiamų klavišų, kiti gauna užduotėlę – nuspalvinti žalčiuką geltonai.

3.4. Ugdomojo eksperimento apibendrinimas

Apibendrinant pirmojo pusmečio darbą galima pastebėti, kad vaikus domina eiliuotas medžiagos pateikimas. Eilėraščių jie klausosi, tačiau, kai reikia dar kartą paaiškinti teoriją paprastais žodžiais, vaikų dėmesys iškart sumažėja. Vaikus sudomina žaislai ir piešinėliai. Nereikėtų pamiršti, kad pagrindinė veikla per kurią jie mokosi – žaidimas. Užduotys, skirtos spalvinimui, vaikams taip pat patinka. Kadangi rašyti keturių metų vaikai dar nemoka, tai vienintelis būdas bent šiek tiek prisiliesti prie smuiko rakto, natų, alteracijos ir kitų muzikinių

ženklų rašymo. Per pirmąjį pusmetį vaikai susipažino su *do, mi, fa, sol* ir *si* natomis penklinėje, *do, mi, fa* ir *si* natomis klaviatūroje, ketvirtine nata ir pauze, smuiko raktu, C – dur gama, pagrindiniais alteracijos ženklais, pirštuote bei pianinu. Pianinas vaikus taip pat domina, jie labai noriai atbėga prie jo, bando paspausti klavišus. Vaikus sunku atitraukti nuo instrumento.

Per antrąjį pusmetį vaikai buvo supažindinti su likusiomis natomis penklinėje, visais klaviatūros klavišais, aštuntine bei pusine natomis, takto brūkšniu, bei intervalais klaviatūroje. Lengviausiai surasti penklinėje sekasi natas esančias ant linijų, sunkiau esančias tarp linijų. Klaviatūroje sunkiau įsimenamos natos buvo *sol* ir *la*. Lengviausiai vaikai įsiminė primos, sekundos, kvartos bei septimos intervalų pavadinimus, kartais juos pavadindami “*pirma,*” “*sekunde,*” o septimą – “*septyniais.*” Tačiau didžioji dauguma vaikų išmoko klaviatūroje surasti natas. Darbas pagal šią programą suteikė vaikams džiaugsmo ir daug naujų įspūdžių, taip pat ugdė jų vaizduotę, pastabumą, atmintį, nuovoką, lavino dėmesio koncentravimą ir jo išlaikymą. Dirbant su vaikais pastebėta, kad ketverių – penkerių metų vaikai pajėgia įsijausti į muzikos kūrinių nuotaiką, ją įvertinti, suvokia dainelių turinį ir charakterį. Vaikai gali įsijausti į personažų išgyvenimus, tai įrodydavo pasikeitusios veidų išraiškos. Muzikiniais žaidimais buvo siekiama lavinti dar nevisai koordinuotus ikimokyklinukų judesius. Vaikams rūpi pats procesas – žaidimas, tačiau darbo rezultatais jie nesirūpina ir dėl jų nesijaudina. Tad galima pasidžiaugti, kad žaidimo principu, nesuprasdami, jog vyksta mokymo procesas, neapkraunami informacija ir nepervarginami. vaikai įgijo daug muzikinio rašto ir fortepijono pažinimo žinių. Pradėję mokytis muzikos mokyklose ar individualiai groti instrumentu, šie vaikai greičiau žengtų į priekį. Jiems nebeturėtų kilti didelių sunkumų mokantis muzikos rašto pradmenų ir susipažįstant su bet kokio klavišinio instrumento klaviatūra.

IŠVADOS

1. Visi vaikai yra gabūs menams. Kiekvieną vaiką galima išmokyti muzikos, tik reikia atsižvelgti į vaiko norus, poreikius, atskirai į kiekvieno vaiko brandą, daug kantrybės ir nuoseklumo. Teoriją apie tai, jog muzikiniai gebėjimai gali būti tik paveldimi, dauguma autorių paneigia. Muzikiniai įgūdžiai gali būti išugdomi, nes muzikos vaikai mokosi kaip kalbos. Jei muzikiniu lavinimu pradedama užsiimti dar prenataliniame laikotarpyje, vaikai jau gimsta kur kas intelektualnesni, kūrybiškesni ir netgi fiziškai stipresni.

2. Vystymosi laikotarpiu vaikas pereina keletą taip vadinamų kritinių periodų. Šis periodas charakterizuojamas aukštu imlumo lygiu ir ryškiai pasireiškiančia smegenų plastika. Jeigu pažintis su muzika prasideda nuo 3 – 4 metų, viename iš intensyviausių kritinių periodų, įvyksta impresingas, kuris gali nukreipti visą tolesnį žmogaus gyvenimą. Nesavalaikė pradžia, praleistas „kritinis periodas“ – tai ir yra tos pagrindinės priežastys, dėl kurių taip retai atsiskleidžia įgimti gabumai ir polinkiai. Vaiko ugdymas priklauso nuo to, kaip anksti jis panyra į muzikos pasaulį.

3. Pagrindinė vaikų veikla, kurios metu vaikai mokosi yra žaidimas. Žaidžiant lavėja vaiko fizinės ir psichinės funkcijos, sukaupiamas patyrimas, žinios, įgyjama tam tikrų įgūdžių, išmokstama vaidmenų, elgesio normų. Pirmieji vaiko žaidimai susiję su motorinių funkcijų lavėjimu. Žaisdamas vaikas lavina pirštų miklumą, judesių koordinaciją, o tai labai vertinga mokant groti. Žaidime vaiko intelektas glaudžiai susijęs su emocijomis, vaizduotės veikla. Pasinaudojant žaidimu, galima vaikams suteikti daug žinių. Mokymo procesas turi vykti vaikams nesuprantant, kad vyksta mokymas. Jiems tai turi būti tik žaidimas, kuris sukelia daug gerų emocijų, daug šypsenų, atneša gerą nuotaiką bei nepervargina vaikų.

4. Vienas iš muzikos rašto pradmenų pateikimo ir optimalaus įsisavinimo, bei fortepijono pažinimo būdų pateikiamas autorinėje programoje. Šioje programoje remiamasi vaizdžiai ir eiliuotai pateikiamomis žiniomis, kurios įtvirtinamos žaidimo principu. Programoje naudojamos vieningą muzikinio ugdymo priemonių visumą sudarančios veiklos rūšys. Autorinė „Muzikos rašto ir fortepijono pažinimo“ programą galima rekomenduoti vaikų darželiams. Dirbant pagal šią programą vaikai ne tik supažindinami su muzikos rašto pradmenimis, bet ir su pianino klaviatūra. Per mokslo metus vaikai susipažino su pirmos oktavos natomis penklinėje, pagrindiniais alteracijos ženklais, pagrindinėmis ritminėmis vertėmis, pauze, gama, smuiko raktu bei klavišinių instrumentų klaviatūra. Dirbant pagal šią programą vaikai nebuvo pervarginami, atvirkščiai, jiems buvo suteikta daug džiaugsmo, bei emocijų. Šia programa tikimasi vaikus sudominti ir paskatinti pradėti mokytis muzikos mokyklose.

REKOMENDACIJOS

Trijų – ketverių metų ikimokyklinukų amžius – pats palankiausias įtraukti vaikus į muzikos mokymosi procesą. Labai svarbu nepraleisti šio amžiaus ir atskleisti įgimtus gabumus bei polinkius. Įtraukus vaikus į muzikos pasaulį šiame amžiuje, mokytojas turės galimybę laiku pastebėti ir pakoreguoti silpnąsias mokymosi puses. Trijų – ketverių metų amžius yra tinkamiausias muzikinio antplūdžio suvokimui. Būtent šiame amžiuje išorinės aplinkos poveikis yra galingesnis, pradeda realizuotis genetiškai nulemti, įgimti polinkiai. Ankstyva muzikos mokymo pradžia yra efektyvi psichinės ir intelektualinės sferos vystymosi priemone. Muzikiniuose užsiėmimuose dalyvaujantys vaikai, geriau mokosi ir matematikos, greičiau pradeda skaityti ir rašyti, geriau įsimena faktus.

Siekiant, kad trijų – ketverių metų vaikai sėkmingai susipažintų su muzikos rašto pradmenimis ir fortepijonu, būtina mokymosi procesą organizuoti atsižvelgiant į šio amžiaus tarpsnio vaikų raidos ypatumus, stengtis individualizuoti mokymo turinį. Sudarant programą remtasi kompleksiško principu.

Būtina ikimokyklinukus supažindinti su muzikinio rašto pradmenimis, nes darželį lankantys vaikai geriau įsimena informaciją, nei pradinės mokyklos mokiniai. Stengtis, kad teorinės žinios būtų pateikiamos eiliuotai, žaismingai, įdomiai. Žinios turėtų būti susijusios su vaikų praktine veikla, įsisavinamos žaidžiant. Supažindinti vaikus su fortepijonu, siekiant pritraukti vaikus muzikuoti šiuo instrumentu.

Programoje rekomenduojamos šios muzikinės veiklos rūšys: dainavimas, ritmo lavinimo pratybos, muzikos klausymasis, muzikinio rašto pažinimas ir instrumento pažinimas.

Muzikinio rašto pažinimas. Vaikai supažindinami su ketvirtine nata ir pauze, aštuntine nata, C – dur gama, penklė ir pirmosios oktavos natomis penklinėje, smuiko raktu, pagrindiniais alteracijos ženklais: diezu ir bemoliu.

Ritmo lavinimo pratybos. Pulsacijos, stipriosios takto dalies pajautimas lavinamas judant pagal įvairią muziką, plojimą, trepsėjimą, spragsėjimą, pliaukšėjimą. Vaikai supažindinami su ketvirtine nata ir pauze, taip pat su aštuntine ir pusine ritminėmis vertėmis.

Muzikos klausymasis. Muzikos kūrinio nuotaikos, tempo, melodijos aukščio nustatymas.

Instrumento pažinimas. Keturmečiai supažindinami su fortepijonu, jo klaviatūra, intervalais, kuriuos galima rasti fortepijono klaviatūroje. Taip pat mokomi atskirti aukštai arba žemai skambančius fortepijono garsus.

LITERATŪRA

1. Aramavičiūtė V. (1998). Ugdymo samprata. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla.
2. Balčytis E. (2002). Muzikinio ugdymo reikšmė, tikslai ir turinys V–X klasėse // Muzikos aktualijos.
3. Balčytis E. (1986). Muzikos mokymo 4 – 8 klasėje pagrindai. Kaunas: Šviesa.
4. Batarginas I. (2004). Muzika visiems –1. Vilnius.
5. Bedarfaitė M., Katinienė A., Linkevičius K. (1966). Muzikinis auklėjimas vaikų darželyje. Kaunas: Šviesa.
6. Bizevičiūtė – Valiaugienė B. (2004). Liucijos Drąsutienės fortepijono dėstymo metodikos ypatumai. Meno aspirantūros darbas. Vilnius.
7. Bogutaitė –Dėdinienė N. (2000). Pianino pamokos. Kaunas.
8. Campbell D. (2005). Mocarto muzikos poveikis vaikams. Kaunas: Kalendorius.
9. Drąsutienė L. (2004). Fortepijono metodikos tradicijos ir dabartis. Vilnius. Lietuvos muzikos akademija.
10. Eriksonas E. (1987). Vaikystė ir visuomenė // Psichologija. T. 7. Vilnius: Mokslas.
11. Gailienė D., Bulotienė L., Sturlienė N. (2004). Asmenybės ir bendroji psichologija. Vilnius.
12. Gedvilienė G. (2007). Edukologijos mokomoji knyga studentams. Kaunas.
13. Girdzijauskienė R. (2004). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas muzikine veikla. Klaipėda.
14. Girdzijauskienė R. (1995). Kūrybiškumo ugdymas pradinėse klasėse // Gama Nr. 11–12. p. 22 – 24.
15. Girdzijauskienė R. (1995). Kūrybiškumo ugdymas muzikos pamokoje //Gama Nr. 10 p. 18 – 20.
16. Girdzijauskienė R. (1997). Ritminės klausos lavinimas iki natų // Gama. Nr. 17. p.11 – 18.
17. Gordonas E. (1994). Vaiko muzikalumo puoselėjimas // Gama Nr. 7 – 8. p.10 – 20.
18. Gumbytė – Mačiulskienė J. (2005). Meninio ugdymo įtaka asmenybės brandai. Marijampolė.
19. Ignatavičienė M. (2004). Muzikos reikšmė asmenybės ugdymui. Fortepijono mokymo aktualijos. Vilnius.
20. Jakavičius V. (1996). Muzikos pedagogika: vadovėlis pedagogikos specialybės studentams. Kaunas.

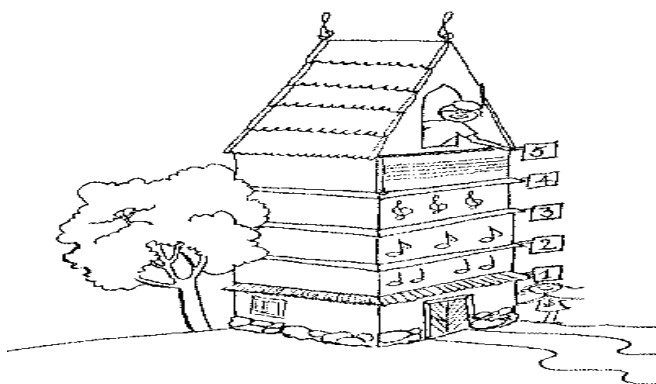
21. Johansen B., Rathe A., Rathe J. (1999). Vaiko galimybės ir mokykla. Vilnius: Margi raštai.
22. Jovaiša L. (2002). Edukologijos įvadas. Vilnius.
23. Jovaiša L. (2007). Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius: Gimtasis žodis.
24. Jovaiša L. (2001). Ugdymo mokslas ir praktika. Analitinių straipsnių rinkinys. Vilnius.
25. Karalienė J. (1998). Jaunojo pianisto ugdymo programos humanizavimas // Muzikinio ugdymo problemos: žvilgsnis į XX amžių.
26. Kardelis K. (2005). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Šiauliai: Lucilijus.
27. Katinienė A. (1983). Muzikinio auklėjimo ir lavinimo vaikų darželyje metodika. Kaunas: Šviesa.
28. Katinienė A. (1988). Muzikinis pirmaklasių ugdymas. Kaunas. Šviesa.
29. Katinienė A. (1985). Muzikinis šešiamečių ugdymas. Kaunas: Šviesa.
30. Katinienė A. (1998). Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje. Vilnius: Kronta.
31. Kavaliauskaitė N. (2003). Pirmieji žingsniai į natų pasaulį. Šiaurės Lietuva.
32. Kievišas J. (1997). Vaiko muzikinė raiška. Šiauliai.
33. Kievišas J., Jakštonienė Z., Bagdonienė A. (2001). Muzikos specialisto ugdymas. Šiauliai.
34. Krakauskaitė V. (1988). Jaunasis pianistas. Vilnius.
35. Kučinskienė A. (2005). Muzikinių gebėjimų ugdymas ikimokykliniame amžiuje // Fortepijono mokymo aktualijos Lietuvos pianistų pedagogų metodiniai straipsniai.
36. Mockevičienė O. (1993). Vaikų darželio programa Vėrinėlis. Vilnius: Leidybos centras.
- 37.
38. Navickienė L. (2001). Emocinio imitavimo metodas muzikos pamokoje. Vilnius: Mokslo aidai.
39. Petrovskis A. (1970). Amžiaus tarpsnių ir pedagoginė psichologija. Vilnius: Mokslas.
40. Piličiauskas A. (1972). Muzikavimas, ritmika, improvizavimas. Vilnius.
41. Piličiauskas A. (1984). Muzikos pažinimas 1 – oji knyga. Vilnius: Vaga.
42. Piličiauskas A. (1998). Muzikos pažinimas 2 – oji knyga. Vilnius: Lamuc.
43. Pukelis K. (1995). Mokytojų rengimas ir tautos kultūra. Kaunas.
44. Pukelis K. (1998). Mokytojų rengimas ir filosofinės studijos. Kaunas.
45. Rajeckas V. (1999). Pedagogika – ugdymo mokslas ir menas. Vilnius.
46. Rajeckas V. (2002). Ugdymo tikslas ir uždaviniai: mokymo priemonė. Vilnius.
47. Riepšienė R. (2004). Fizinių pratimų reikšmė formuojant pianistinį aparatą.
48. Rinkevičius Z. (1993). Mokinių muzikinis ugdymas. Klaipėda.
49. Rinkevičius Z. (1998). Muzikos pedagogika. Klaipėda.

50. Rinkevičius Z. (2005). Muzikos pedagogika. Klaipėda.
51. Rinkevičius Z. (2002). Muzikinis mąstymas ir jo ugdymas mokykloje. Klaipėda.
52. Rinkevičius Z. (2006). Žmogaus ugdymas muzika. Klaipėda.
53. Simonavičienė A. (1996). Pianisto ABC. Kaunas.
54. Strakšienė D. (2009). Muzikos kūrinių didaktinės refleksijos ugdymas muzikavimu. VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
55. Staerfeldt E., Rask Mathiasen Ch. (1999). Pedagogika ir demokratija ugdomojo darbo eksperimentai Lietuvos vaikų darželiuose. Aidai.
56. Šalkauskis S. (1992). Pedagoginiai raštai. Vilnius. Leidybos centras.
57. Šečkuvienė H. (2004). Muzikos ritmo pajautimas: ypatumai ir priešmokyklinio ugdymo galimybės// Muzikinis ugdymas mokykloje: Tradicijos ir inovacijos. Tiltai. Priedas. Mokslo darbai 2004. Nr. 20. p. 83 – 87.
58. Šečkuvienė H. (2004). Vaikų muzikinių gebėjimų ugdymas. Vilnius.
59. Velička E. (1995). Garsų ir tylos paslaptys: Muzika 1 – 4 kl. Kaunas.
60. Velička E. (1999). Ankstyvieji muzikos klausymosi metodai. // Gama Nr. 21 p. 8.
61. Velička E. (2007). Mano muzika. I klasės mokytojo knyga. Kaunas: Šviesa.
62. Velička E. (2004). Ritmikos mokymo inovacijos pradžios mokykloje // Muzikinis ugdymas mokykloje: Tradicijos ir inovacijos. Tiltai. Priedas. Mokslo darbai 2004. Nr. 20, p. 90 – 99.
63. Žagarienė T. (2005). Su meile muzikai nuo pirmo žingsnio. Klaipėda.
64. Žukauskienė R. (1998). Raidos psichologija. Vilnius.
65. Цыпин Г. М. (1984) Обучение игре на фортепиано. Москва.
66. Юдовина – Гальперина Т. Б (2002) За роялем без слез. Санкт – Петербург.

PRIEDAI

Muzikos šalies pristatymas

Ten už jūrų už gilių
Ir už pelkių didelių
Stovi didelė pilis
Muzikos skambi šalis.
Į tą pilį veda kelias
Bėgiais traukinio ilgais
Bet ne dviem, kaip mes įpratę
Veda bėgiais net penkiais.
Bėgiai šitie užrakinti
Raktai šone pakabinti
Jų nereikia atrakinti
Tik pavadinimą įminti.
Norint pilį šią surasti
Reikia dar kai ką suprasti
Savaitės dienos čia padės
Ir savo ranką Tau išties.
Tau tereikia jas priimti
Ir su jom susipažinti,
O tada pirmyn pirmyn
Muzikos natų šalin!

Užduotis: nuspalvinkite šį muzikos šalies namelį. Penkiomis skirtingomis spalvomis nuspalvinkite penkis muzikos namelio aukštus.

Mokomės C – dur gamą

Susirinkę į darželį, mes išgirsime dainelę
Apie septynias natas, lyg savaitėje dienas:

Do – prašvitęs naujas rytas, juk pirmadienis puikus
Mankštą sau ramiai parado, pasitaiso jis ūsus.
Re – antradienis savaitės, bet taip pat labai džiugus.
Mi – trečiadienis sunkusis, nes savaitės vidurys
Fa – dienele jau lengvesnė, nes penktadienis arti
Sol – penkta diena savaitės, kai savaitgalis širdy
La – šeštadienis taip lauktas, pailsėti jau gali
Si – sekmadienis šviesus sveikins vaikučius visus!

Užduotis: kiekvieną dieną susirinkę į darželį, prisiminkite kokia šiandien diena būtų muzikos šalyje? (Pvz. jei šiandien ketvirtadienis, tai mokiniai turėtų pasakyti, kad šiandien muzikos šalyje fa diena). Dainuojame C – dur gamą, aukštyn ir žemyn, kiekvieną garsą pakartodami po du kartus, paskui po tris.

Smuiko raktas

Muzikos šalis keista
Ypatinga, kitokia
Šioj šaly labai painu
Pasiklysti net baisu.

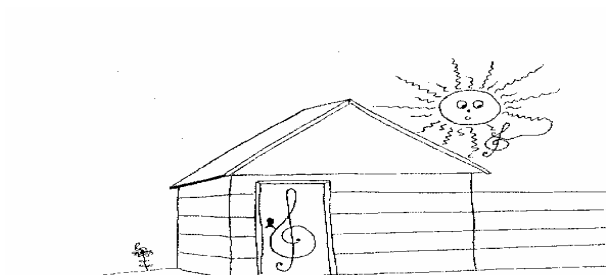
Nesunku bus rast namus
Jeigu būsi atidus
Ir žinosi, kad namai –
Penkios linijos tiktai.

Panašu juk į namus
Penkiaaukščius nemažus
Kuriuose tu gyveni
Tarsi muzikos šaly!!!

Raktas į šituos namus –
Smuiko raktas išdidus
Juo varteliai užrakinti
Ir prie namo pakabinti.

Mokiniai, susipažinkite su smuiko raktu. Savo mylimiausia spalva apvedžiokite smuiko raktą. Pabandykite šalia nupiešti dar vieną smuiko raktą.

Žemas ar aukštas garsas skamba?

Paklausykite vaikai,
Kaip skamba grojami garsai
Ar lyg drakonas po žeme?
Ar lyg paukščiukas danguje?

Kai garsas storas ir duslus
Tartum drakonas nekalbus,
Kuris gyvena po žeme
Žemu mes jį vadinkime.

(Kad vaikai geriau suprastų apie ką eilėraštas, jiems pagrojamos kelios melodijos žemais garsais)

O kai garsiukai čiulba čiulba
Tartum paukščiukai danguje
Tokius garsus aukštais

Nuo šiol vadinkime.

(Pagrojami keli pavyzdžiai)

Užduotis: mokytoja groja įvairias melodijas, o mokiniai klausosi ir turi atspėti ar melodija skamba aukštai ar žemai.

RITMAS

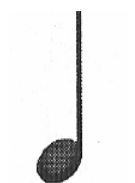
Ketvirtinė – ilga nata

Užtušuota ir juoda

Ketvirtinė štai nata

Ji kotelį juodą turi

O jisai į dangų žiūri

Ketvirtinę štai natele

Galime pasimt į kelią.

Ji atitinka rankos mostą,

Kada mamytė švelniai glosto,

Ji atitinka vieną žingsnį

Ir jei į kelią ją pasimsi,

Galėsi tu nenuobodžiauti

Žingsnius skaičiuoti, pramogauti.

Užduotis: visi atsistokite ratu ir žygiuokime ketvirtinėmis natomis pagal skambančią muziką. (dainelė grojama ketvirtinėmis natomis) Žiūrėdami į kortelę, kurioje pavaizduota ketvirtinė nata, kartu su mokytoja mėginame išarti ilgos natos tikrąjį vardą – ketvirtinė.

Aštuntinė – trumpa natelė

Natelė lyg ir ketvirtinė
Tik štai kasytę susipynė
Tarsi mergaitė su kasa
Atrodo aštuntinė taip nata

Pusinė

O tokia pat su koteliu
Natelė pilvuku tuščiu
Jau būtų du kartus lėtenė,
Vadinas, du kartus ilgesnė.

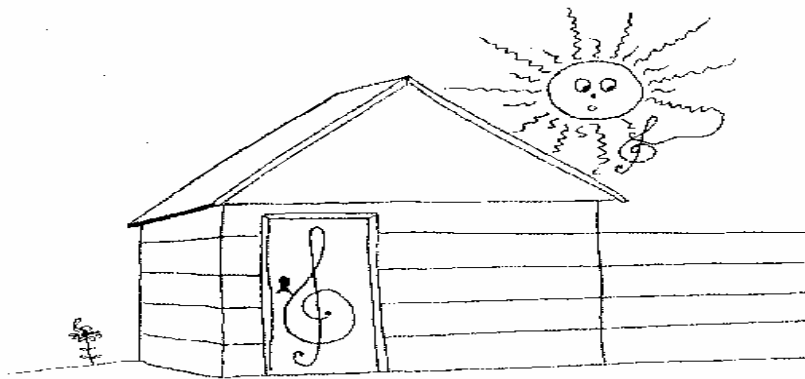
Įsivaizuok, kad tu – meška
Tokia sunki, tokia lėta,
Taip sunkiai per miškus žygiuoj
Ir žingsnius daug lėčiau dėlioji.

Užduotis: įsivaizduokite, kad esate meškinai. Pabandykite įsijausti į meškos vaidmenį, atsistokite ir visi po klasę pabandykime pavaikščioti lėtai kaip meškos, skiemenuodami skiemenukus *taa*.

Penklinė

Ir kaip minėjau pradžioje
Muzikos šalis keista
Ji paini ir nemaža
Pasiklysti galima

Jei buvai tu atidus,
Aš sakiau kaip rast namus
Prisiminkim, kad namai
Penkios linijos tiktai.

Štai jums prieš akis namelis,
Kuriame gyvens natelės
Tad pradėkim iš pradžių
Pasaką skaityt kartu:

Do pirma nata išties
Muzikos skambios šalies
O namelyje natų
Ji – arčiausiai pamatų.

Prie durelių į namelį
Dar yra vienas laiptelis
Ir ant laiptelio šio
Gyvens natelė – do.

Antras garsas šalyje
Muzikos šioj skambioje
Re nata, kuri gyvena
Virš laiptelio pirmo, žemo.

Mi – trečia nata išties
Muzikos skambios šalies
Ji gyvena pirmame
Muzikos namo aukšte.

Antrame namo aukšte
Sau gyvena sol nata,
O tarp aukštų šių dviejų
Gyvens nateljė fa vardu.

Trečiame aukšte namelio
Mes surasim si natelję,
O tarp natelių sol ir si
Gyvens nata taip pat skambi

Dar viena šešta nata
La – lyg gamos puošmena
Rasim ją tarp sol ir si
Šių natelių apsuptį!

Užduotis: prieš pradėdant skaityti eilėraštuką, mokiniams ant stalo padedamas nupieštas natų namelis ir iš spalvoto popieriaus iškarpytos natos, mokiniai klausydamiesi eilėraščio turi piešinyje surasti kur kuri nateljė gyvena ir padėti natelję būtent ten.

Pauzė

Ir dar šioj didelėj šaly
Gyvena mergina tyli
Ją žmonės Pauze pavadino,
Bet muzikos ji negadina.

Kai muzika trumpam nutyla,
Kai niekas niekas neprabyla,
Vadinasi čia maža Pauzelė
Trumpam natoms užstojo kelią.

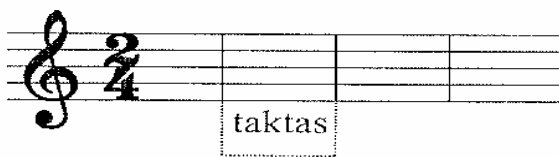

Užduotis: piešinėlyje suraskite ir apvedžiokite pauzę. Skambant muzikai vaikai žygiuoja ketvirtinėmis natomis ratu, kai muzika nutyla, mokiniai turi sustoti ir parodyti susitartą pauzės ženklą. (Prideda pirštą prie lūpų ir tyliai pasako *ša*).

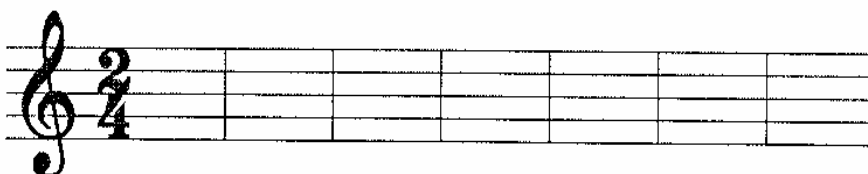
Taktas

Taktas tarsi kambarėlis,
Kuriame lyg kanarėlės
Natos po kelias gyvena
Ir sutaria gražiai nuo seno.

Taktas žymimas brūkšniu,
Nateles atskiriančiu.
Tarsi sienos kambarių
Takto brūkšnis tarp natų.

Suskaičiuokite kiek čia yra taktų?

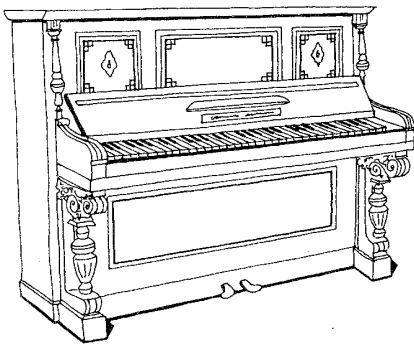

Pianinas

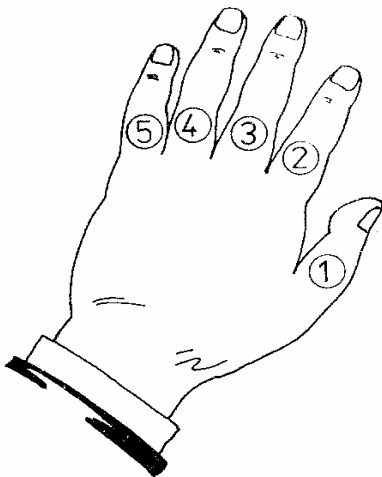
Pianino garsui niekas neprilygs
Jis groja tartum saulės spindulys
Jo garsas tartum pasaka ilga
Ir kartą sužavėjo jis mane.

(Onutė Vyšniauskaitė)

Mokytoja mokiniams trumpai papasakoja apie pianiną.

O norint jums ką nors pagroti
Pirštukus reik pažinoti,
Susipažinkit, štai tokia
Jūsų pirštukų eilės tvarka:

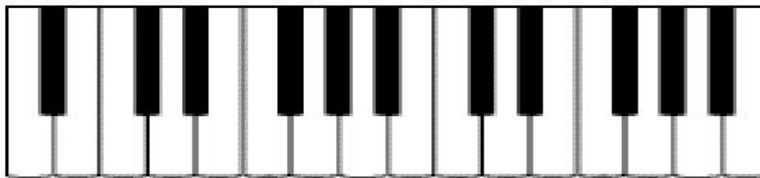

Užduotis: Ant piešinio uždėkite savo kairiąją ranką, įsidėmėkite kuris pirštas koku skaičiumi žymimas. O dabar uždėkite savo dešiniąją ranką ant balto popieriaus lapo, o kita ranka ją apvedžiokite. Suskaičiuokite pirštus, paliesdami kiekvieną piešinyje ir garsiai išstardami piršto skaičių.

Klaviatūra

Prie instrumento sustoję, gal neliksim nežinoję
Kur septynios šios natelės, galėtų būti apsistoję?
Prie klavišų prie juodų, kurie visad šalia po du
Iš kairiosios pusės, snaus natelė „Ūsas“.
Taip jūs pamenat gerai, mano mieli mokiniai,
Ši natelė do vardu, penklinė ji – su ūsu.
Ir prie tų pačių dviejų, prie klavišų prie juodų
Tik iš dešinės puselės, suskambės štai mi natelė,
O tarpely tarp do mi, re nata labai skambi.

Kur klavišai trys juodi, iš kraštų bus fa ir si
Klausimas tik kur kuri? kairėje – fa, dešinėje – si.
Dar natelės dvi yra, tai natelės sol ir la
Jos gyvena apsupty kitų natelių fa ir si.
Sol natelė arčiau fa, o šalia si natelė la
Pakartokime visi: do re mi fa sol la si.

Užduotis: klausydamiesi eilėraščio, raskite ant nebylios klaviatūros klavišų pavadinimus. Suradę uždėkite pirštą. Kai vaikai išmoksta rasti natas nebylioje klaviatūroje, pabandome tas pačias natas surasti prie tikro instrumento.

Diezas ir bemolis

Šiam gražiam natų namely
Pasakų šaly prie kelio
Gyvena dar kartu du troliai
Vardais jie Diezas ir Bemolis.

Ir šie du troliai jau nuo seno
Su natomis gražiai draugavo
Ir kai tik nuotaikų kaita
Vienas iš trolių svečiuose.
Kai tik užaina į svečius
Troliukas Diezas pakilus,
Natelės daug linksmiau prabyla
Ir nuotaika aukštyn pakyla.

O kai Bemolis svečiuose,
Natelių nuotaika kita.
Rimtesnė ir kur kas liūdnesnė,
Vadinas, nuotaika žemesnė.

Štai taip atrodo diezas ir bemolis. Pieštuku paryškinkite jų spalvas.

Diezas

Bemolis

Užduotis: Atidžiai įsižiūrėkite į šiuos tris zuikius. Kokia galėtų būti jų nuotaika? Vieno iš jų nuotaika pati žemiausia, o kito pati aukščiausia. Pabandykite atspėti pas kurį zuikį į svečius atėjo diezas, o pas kurį bemolis?

Intervalai

Prima

Štai muzikos natų šalies

Vienintelė princesė ji išties,

Ji vienuma natas dabina

Susipažinkite – vardu ji Prima.

Princesė rauda jau labai liūdnai,

Likimas lėmė būti jai vienai.

Ir nors princesė čia pati gražiausia,

Šioj muzikos šaly ji vienišiausia.

Paspauskime štai do natele,

Įsiklausykim į princesės dalią.

Vienatvę mena kiekviena

Po vieną grojama nata.

Užduotis: prieikite prie instrumento ir trečiu pirštu pabandykite pagroti *do* natą, įsiklausykite kaip ji skamba. Nuspalvinkite princesę, nepamirškite, kad princesės suknelė – rožinės spalvos.

Sekunda

Oi kas čia skamba taip čaižiai?

Pasiklausykit atidžiai:

Skamba aštriai ir šiurkščiai

Lyg susipyktų du garsai.

Taip ir nutiko nelauktai,

Mielieji mano mokiniai,

Susipešė geri draugai

Ir garsas skamba taip piktai.

Jei norit garsą šį išgauti,

Tereikia dvi natas užgauti

Na pavyzdžiui, tai do ir re

Ir skamba du garsai pikti.

Bet pyktis trunka neilgai,

Juk jūs tai žinot, mokiniai,

Vadinasi jisai – sekunda,

Nes tik labai trumpam nubunda.

Užduotis: prieikite prie pianino ir trečiais abiejų rankų pirštais pagrokite *do* ir *re* natas. *Do* natą grokite kairiąja ranka, o *re* – dešiniąja. Apvedžiokite šiuos su susipykusius draugus, ir nepamirškite, kad jų susipykimas vadinamas sekunda. *Re* nata muzikos šalyje yra balta, kaip ir šis šuniukas.

Tercija

Bet pykos neilgai draugai

Netrunka pyktis amžinai,

Vis tiek visi juk susitaiko
Ir pykčiui nebelieka laiko.

Draugystė visada sugrižta
Ir kaip gėlė ryškiau pražysta
Ji gali degti amžinai,
Jei tik brangina ją draugai.

O mūs herojai nepikti
Ir vienas kito jie verti.
Draugystė jų tikrai tvirta
Tik pyktis pagadino ją.

O vardas susitaikymo yra
Štai tercija tokia tyra,
Ji lyg draugystė nuoširdi
Taip skamba tercija švelni.

Paspauskit nateles *do mi*
Ir skamba tercija švelni.
Tokia šilta ir raudona
Širdis lyg draugo mylima.

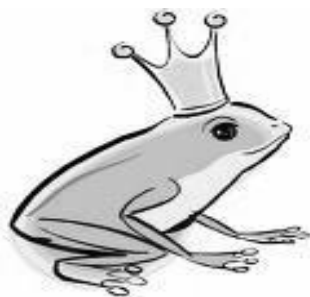
Užduotis: nuspalvinkite šią širdelę raudona spalva. Po vieną prieikite prie pianino ir abiejų rankų trečiais pirštais paskambinkite *do* ir *mi* natas. Natos turi skambėti abi vienu metu. Įsiklausykite kaip nuoširdžiai skamba susitaikymas, kuris muzikos šalyje vadinamas tercija.

Kvarta

Prie muzikos šalies namelio,
Mažam upely šalia kelio,
Gyveno dar maža varlė
Tokia žalia tartum žolė.
Ir per dienas ir per naktis
Varlytė kvarksi upėj vis,
Ji garsiai šitaip sako kva
Varlytės vardas – Kvarta.

Pasiklausykime vaikai visi
Varlytės kaip gi kvarksi ji,
Į ką tas garsas panašus?
Kuo išskirtinis, kuo gražus?

Ir jeigu norite žinot,
Varlytę galite pagrot:
Paspauskit nateles do fa bent kartą
Ir sukvarksės varlytė Kvarta.

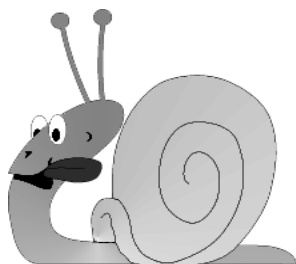
Užduotis: po vieną prieiti prie instrumento ir abiejų rankų trečiaisiais pirštais pagroti *do* ir *fa* natas. *Do* – kairiosios rankos trečiu pirštu, o *fa* natą – dešinėsios rankos trečiu pirštu. Įsiklausykite kaip skamba varlytė Kvarta. Nuspalvinkite varlytę žalia spalva, nes *fa* nata, kaip ir ši varlytė muzikos šalyje bus žalios spalvos.

Kvinta

Prie ežero šalia namelio,
Tokiam mažam gražiam parkely,
Varlytės draugė čia gyvena
Ir žemele ramiai čiužena.

Varlytės draugė – sraigė Kvinta
Ji būstą turi sukta, pinta,
Namelį su savim nešioja
Todėl kur nori, ten sustoja.

Jeigu paspaustumėt, vaikai,
Garsus do sol kartu grakščiai,
Išgirstumėt kaip skamba kvinta,
Tokia tuščia lyg užrakinta...

Užduotis: po vieną prieikite prie pianino ir pagrokite *do* ir *sol* natas. *Do* natą – kairiąja ranka, o *sol* dešiniąja. Abi natos turi skambėti vienu metu. Įsiklausykite į skambesį. Prisiminkite kas šitai skamba. Tai – sraigė Kvinta. Nuspalvinkite sraigę oranžine spalva.

Seksta

Kas nutiko, kas įvyko,
Ko tas vėjas taip supyko?
Ko jis niršta ko jis širsta?
Kad net medžiai žemėn virsta.
Štai nulaužė jau pušelę,
Drebulę sodely žalią

Ir berželis gailiai rauda,
Eglei visi šonai skauda.

Bet gi ko jis taip nerimsta?
Gal įvyko kažkas rimto?
Debesys per dangų slenka
Saulė dar labiau nustemba

Ir iš ąžuolo drėvelės,
Pro žalius medžio lapelius
Strykt iššoko rudkepurė,
Rankoj riešutą ji turi...

Seksta – vardas voveraitės,
Miško rudakepuraitės.
Natose išgirsit ją
Paspaudę nateles *do la*.

Užduotis: Nuspalvinkite voverę Sekstą ruda spalva. *La* nata, tokios pat spalvos, kaip ir voverytė, nepamirškite to. Prieikite po vieną prie pianino, ir abiejų rankų trečiaisiais pirštais pagrokite *do* ir sol natas. Abi natos turi skambėti vienu metu. Pažiūrėkite į savo rankas ant klavišų, koks didelis šuolis nuo vienos natos iki kitos. Tokiais šuoliais muzikos šalyje šokinėja voverytė Seksta.

Septima

Toks mažas riestas lyg velniukas
Gyveno lankoje žalčiukas,
Mažai draugų jis teturėjo,
Nes girtis jam labai rūpėjo.
Jisai save karalium laikė
Ir su niekuo jis nesiskaitė,
Bet vieną gražią gražią dieną
Žalčiukas pasijuto vienas.

Tada jis smarkiai susimąstė,
Kad draugę reiktų susirasti.
Štai paklausykit kaip skambėjo,
Žalčiukas vienas kai liūdėjo.

Žalčiukas – Septima vardu
Ir liūdi jis tokiu balsu:
Paspauski nateles do – si
Ir jis jau rauda, ar girdi...?

Mokytoja pagroja septimos intervalą, mokiniai pasiklauso jo skambesio, prisimena eilėrašį apie žalčiuką. Vėliau po vieną prieina prie pianino ir patys pabando pagroti natas, iš kurių susidaro septimos intervalas. Kairiosios rankos trečiu pirštu do natą, o dešinėsios rankos trečiu pirštu si natą. Mokiniai gali pabandyti suskaičiuoti kiek klavišų yra nuo do iki si natos. Žalčiuką reikia nuspalvinti geltona spalva.